

КУЯВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У ВЛОЦЛАВЕКУ
ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ГЕЛЬВЕТІКА»
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Матеріали ІХ/5 Міжнародної
науково-практичної конференції

«ТРЕТІЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ»

15–17 листопада 2024 року

с. Світязь Шацького району Волинської області, Україна

¹²⁵⁶ ¹²³³
1996 | Львів – Торунь
LIHA-PRES | Liha-Pres
2024

УДК 378.2(477)(062.552)

Т 66

Організаційний комітет:

Віхляєв Михайло Юрійович – доктор юридичних наук, професор, директор Центру українсько-європейського наукового співробітництва;

Головко Олег Павлович – кандидат економічних наук, засновник і директор Видавничого дому «Гельветика», голова наглядової ради Центру українсько-європейського наукового співробітництва;

Скиба Джоанна – магістр, експерт у галузі освіти та електронного навчання для дорослих (м. Влоцлавек, Республіка Польща);

Філіпович Мирослава Богданівна – кандидат історичних наук, доцент, почесний професор Балтійського науково-дослідного інституту проблем трансформації економічної сфери (м. Рига, Латвійська Республіка);

Ярош Ярослав Богданович – доктор політичних наук, професор, декан факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Третій рівень освіти в Україні: становлення та тенденції : матеріали Т 66 IX/5 Міжнародної науково-практичної конференції, 15–17 листопада 2024 р., с. Світязь Шацького району Волинської області. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. – 152 с.

ISBN 978-966-397-427-9

У збірнику представлено матеріали IX/5 Міжнародної науково-практичної конференції «Третій рівень освіти в Україні: становлення та тенденції» (15–17 листопада 2024 р., с. Світязь Шацького району Волинської області).

УДК 378.2(477)(062.552)

ISBN 978-966-397-427-9

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024
© Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres», 2024

ЗМІСТ

Окремі питання деонтологічної підготовки сучасного юриста в умовах вищого навчального закладу Баєва Л. В.	6
Забезпечення якості наукових досліджень аспірантів у НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України Батиргарєєва В. С.	10
Аналіз сучасного стану національної системи освіти та науки Вікович І. А.	14
Освітньо-наукова сфера на Херсонщині в умовах воєнних дій: руйнація та спротив Владимирова А. Л.	15
Психологічна компетентність докторів філософії з професійної освіти: шляхи розвитку Волкова Н. П.	19
Актуальні шляхи збереження та примноження наукового кадрового потенціалу України в умовах сучасних реалій В'юник О. В.	25
Використання хмарних технологій в умовах воєнного стану як засіб формування цифрової компетентності школярів та забезпечення їх освітніх потреб Грушко Р. С.	28
Наука в ХХІ столітті Джунь Й. В., Сотник Ж. Г., Кравчук Я. І.	32
Загальні компетентності здобувачів ступеня доктора філософії: сучасні підходи до визначення актуальних компетентностей Дерстуганова Н. В.	35
Вплив повномасштабного вторгнення на освітню та наукову сферу: особливості педагогічної діяльності Жукова А.	40
Вивчення курсу «Історія країн Європи та Америки ХХ – поч. ХХІ ст.» в реаліях російсько-української війни Зубко О.	44
Академічне вигорання під час навчання в аспірантурі Калініна А. В.	43

The war in Ukraine and its impact on the learning process Карпова Д. М.	51
Організація віддаленого навчання фахівців (докторів філософії) з комп'ютерної інженерії Киричек Г. Г., Тягунова М. Ю., Карнаух Д. М.	54
Організація навчання іншомовному професійному спілкуванню з використанням парадигми «Дискурс-комунікація-міжкультурна професійна взаємодія» Козак С. В.	58
Культурна соціалізація здобувачів освіти як шкала цінностей та творчого потенціалу з дисципліни «Культурологія» Копичко Н. В.	64
Стан резильентності здобувачів вченого ступеня в галузі медицини у воєнний час Кравець О. В., Єхалов В. В., Станін Д. М.	67
Класичний університет та фармацевтична освіта третього науково-освітнього рівня Кричковська А. М., Мукан О. В., Монька Н. Я.	71
Щодо диверсифікації освітніх послуг закладу вищої освіти у підготовці докторів філософії з професійної освіти до комунікативної професійної взаємодії Лавніков О. А.	75
Особливості розвитку наукового напрямку «Теорія та історія мистецтва» на третьому рівні освіти: досвід Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури Лян Кеянь	79
Стан національної системи освіти Мудрик Д. П.	83
Перспективи розвитку кадрового потенціалу вищої освіти України в повоєнний період Немченко Т. А.	86
Рефлексивне бачення інтелектуальної чесності в умовах модернізації змісту української освіти Орлова Ю. В.	89
Альтернативні форми навчання PhD в умовах воєнного стану: переваги та ризики Павлова В. А.	93
Актуальні напрями наукових досліджень розвитку сільських територій в умовах воєнного часу Пасічник Ю. В.	96

Практика з науково-педагогічних досліджень як один із аспектів формування дослідницької компетентності здобувачів освіти Похилюк О. М.	100
Специфіка навчального процесу в умовах війни Прокопець К. О., Ткаліч В. В.	104
Вплив фінансування на розвиток дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах збройного конфлікту Рижук Я. О.	108
Опитування слухачів PhD програм: досвід КНУ імені Тараса Шевченка Сидоров М. В.-С., Сальнікова С. А.	111
Стабільність та розвиток у науково-освітній сфері під час війни Сісецький А. П.	115
Синергія м'яких і жорстких навичок у підготовці аспірантів в сучасних умовах Сторожук О. В., Заярнюк О. В.	119
Міждисциплінарний підхід у розвитку проєктно-конструкторських компетентностей майбутніх фахівців інженерної галузі Товканець Г. В., Кирлик В. В.	122
Європейські тенденції розвитку сучасних науковців Уваркіна О. В., Курята Я. Е.	125
Особливості вступу в аспірантуру в умовах війни Філіпович М. Б.	128
Економічні складові науково-освітньої сфери у сучасних умовах Хамініч С. Ю., Полякова С. В.	132
Роль наукового керівника в процесі підготовки докторів філософії Холявко В. В.	135
Організація процедури захисту дисертації: акценти та поради Холявко В. В.	139
Солоспів «Розвивайся ти, високий дубе» Якова Яциневича на слова Івана Франка як оновлення репертуару солістів-вокалістів третього рівня освіти Чамахуд Д. В.	143
Професійна комунікативна компетентність аспірантів закладів вищої юридичної освіти: адміністративно-правовий аспект Шевчук О. М.	148

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ЮРИСТА В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Басва Л. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та трудового права
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

Упродовж усіх років незалежності у державі триває поступове реформування юридичних інститутів, спрямованих на гарантування, утвердження і захист прав людини, зокрема, шляхом оновлення законодавства та приведення його у відповідність до європейських стандартів.

Мета юридичної освіти – формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання суспільних відносин. Здобувачі юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, виконання професійних обов'язків у сфері права, до постійного розвитку, самоосвіти та вдосконалення, а також реалізації набутих знань, умінь та навичок, бути відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів [1].

У Філософському енциклопедичному словнику визначено, що деонтологія є розділом етики, в якому розглядаються проблеми обов'язку і належного. Її методологічною основою є дві парадигми філософії моралі – це деонтологічна етика обов'язку і блага та телеологічна етика справедливості, турботи та піклування [2, с. 149]. У широкому розумінні, деонтологія, виділившись у структурі етики, вивчає проблеми обов'язку і належного в усіх сферах життєдіяльності людини: професійній, громадянській, сімейній, державній та ін.

Юридична деонтологія – сфера наукових знань про суть та зміст юридичної професії, роль юриста в житті сучасного суспільства, чинники, що впливають на стан професії юриста, а також про

сукупність вимог, яким повинні відповідати професійні якості та практична діяльність юриста [3, с. 8].

«Право» в Україні залишається найбільш популярною спеціальністю, бо за кількістю поданих заяв у 2023 займає перше місце. За даними Міносвіти, на отримання бюджетного місця було подано 25940 заяв, що є третьою за попитом спеціальністю після «Комп'ютерних» наук та «Філології».

Динаміка кількості студентів, які здобувають вищу юридичну освіту у 2023 суттєво не змінилася. Але кількість бакалаврів та магістрів збільшилась. Станом на 1 жовтня 2023 загальна кількість студентів (без молодших спеціалістів та фахових молодших бакалаврів) становить 81646 осіб, станом на 1 жовтня 2022 року – 72097 осіб. Збільшення пов'язане із зниженням вступних вимог після початку повномасштабного вторгнення [4].

Новим імпульсом у розвитку юридичної освіти і правової науки в сучасній Україні стає серйозна потреба в юридичних кадрах і широкому розвитку юридичної освіти, яка в умовах еволюції вітчизняної державності має стійку тенденцію до посилення та розвитку. Сьогодні професія юриста є не тільки однією з найпрестижніших, але й однією з наймасовіших [5, с. 16].

Досліджуючи питання професійної деонтології В.М. Савіщенко відзначає, що професійна деонтологія є гуманітарною наукою. Вона ґрунтується на нормах моралі, але регулюються відносини, які виникають у процесі професійної взаємодії, нормами права. Категорії професійної порядності, чесності, гідності, милосердя, відданості є належними в професійній поведінці з точки зору деонтології і закріплюються в нормах етичних кодексів, правил поведінки, присягах, обітницях. З точки зору психології дотримання належної професійної поведінки забезпечується ціннісними орієнтаціями, світоглядом людини, наявністю розвинутого внутрішнього регулятора – совісті. Наслідком девіантності складових психологічного механізму належної професійної поведінки є порушення норм професійної етики [6, с. 70].

Освіта, особливо в сьогоднішніх умовах, – фундаментальний стрижень становлення громадянського суспільства та формування засад демократично-правової держави в контексті пріоритетності системи освіти в державній політиці. Крім того, саме освіта є запорукою державної безпеки, оскільки крізь призму спільності інтересів (особистих, суспільних, державних) з'являється загроза національним інтересам. У межах трактування сутності юридичної професії необхідно зауважити, що завданням студента-правника в сучасних ринкових умовах є передусім здатність бути виразником компетентності, правової культури, демократичних принципів,

поширювати правду та справедливість. Саме від цього залежатиме, по-перше, його вплив на формування правосвідомості в суспільстві загалом та правотворчість зокрема; по-друге, його конкурентоспроможність [7, с. 64].

Існування деонтологічних, етичних норм та правил поведінки для юристів ставить проблему їх реалізації на практиці, тим більше, що значна частина моральних стандартів міститься в актах міжнародного права, які здебільшого не вивчаються, або вивчаються поверхнево. Головна ідея полягає в тому, що вже до початку виконання свого професійного обов'язку, після закінчення вищого навчального закладу за спеціальністю бакалавр чи магістр, юрист мусить бути ознайомлений із правилами професійної поведінки та морально готовий до їх свідомого виконання. Ця виховна функція та завдання вирішується в процесі всього періоду навчання, а початковим етапом цієї тривалої роботи є засвоєння здобувачами вищої освіти програмних положень курсу «Юридична деонтологія», а згодом і курсу «Юридична етика», які вивчаються в основному на першому курсі.

Слід зазначити, що морально-етичні правила поведінки в аспекті права, правової поведінки чи правових ситуацій починають формуватися у здобувачів вищої освіти з перших днів навчання. Їх формуванню сприяє професорсько-викладацький склад вищого навчального закладу в результаті повсякденної кропіткої роботи. Саме для досягнення цієї мети в системі юридичної освіти формуються відповідні виховні заходи, навчальні плани, навчальні спеціальні програми, курси. Бажано процес морально-етичного виховання не обмежувати вивченням одного чи двох курсів дисциплін, а продовжувати протягом усього навчання.

Розділяємо думку Гусарева С.Д., який звертав увагу на той факт, що значна кількість представників юридичної професії мають свої деонтологічні кодекси поведінки, знання яких вони демонструють при складанні кваліфікаційних іспитів. Однак проблема полягає не в тому, щоб виразно проголосити текст присяги чи задекларувати знання статей деонтологічних (етичних) кодексів, а в тому, щоб проголошені моральні ідеали стали частиною свідомості юриста, елементом його переконань, мотивом у виборі моделі поведінки [8, с. 68].

Викладання курсу «Юридична деонтологія» дозволяє формувати у здобувачів вищої освіти таку світоглядну позицію, яка базується на ідеях гуманізму, взаємної поваги, альтруїзму, ідеалах рівності та свободи, шанобливого ставлення до права, дотримання принципів законності, демократизму тощо.

Як система наукових знань і навчальна дисципліна «Юридична деонтологія» акцентує увагу на необхідності формування таких рис

характеру , як чесність, порядність, безкомпромісність у боротьбі з праворушеннями, принциповість, відданість справі, сумлінність у виконанні обов'язку, доброзичливість у стосунках з колегами та клієнтами.

Формування системи деонтологічних знань у здобувачів вищої юридичної освіти виступає духовною основою юридичного навчання та ідеологічної підготовки молоді, факторами забезпечення ефективності застосування фахових знань у практичній юридичній діяльності, частково вирішує питання професійної орієнтації (вибору майбутньої професії), створює передумови до подолання правового нігілізму в середовищі юристів та інших верств населення.

Досягнення нового рівня якості юридичної освіти значною мірою пов'язується з утвердженням у змісті навчально-виховного процесу ідей прав людини, гуманного ставлення до особистості, ідей стандартизації юридичної діяльності на рівні світових зразків, а також із поширенням ідей моралі, професійного обов'язку та етики, професійної відповідальності, тощо. Саме ці аспекти становлять деонтологічний зміст у напрямку виховної роботи юридичних закладів освіти при підготовці юристів.

Література:

1. Проект Концепції розвитку юридичної освіти. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html?fbclid=IwAR2nqPt4i8rzlng60udO3bDNxGGiYVnCPVhg7mD1aYdz4R8FVnCSER3UQhA (дата звернення: 08.10.2024)

2. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ : Абрис, 2002. VI, – 742 с.

3. Курс лекцій з юридичної деонтології : навч. посіб./ [І. А. Логвиненко, І. Л. Невзоров, Є. С. Логвиненко та ін.] ; за заг. ред. І. А. Логвиненка, І. Л. Невзорова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. –Харків : ХНУВС, 2022. – 184 с.

4. Шемелинець І. Освіта на часі: як Україна змінювала підготовку юристів у 2023 і яких реформ чекати у 2024? *Фундація DEJURE : офіц. вебсайт*. 2024. 25 січ. URL: <https://dejure.foundation/tpost/xr2oj7ozu1-osvta-na-chas-yak-ukrana-zmnyuvala-pdgot> (дата звернення: 08.10.2024)

5. Барабаш О.О. Співвідношення юридичної науки, освіти і практики: пошук балансу між фундаментальною юридичною підготовкою та практичними навичками / О.О. Барабаш // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024. Серія ПРАВО. Випуск 82: частина 1, С. 11–18.

6. Савіщенко В.М. Методологічний аспект становлення та розвитку професійної деонтології як науки / М.В. Савіщенко // Верховенство

права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 25 лют. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 341 с.

7. Бондар Н.А. Юридична освіта в Україні в умовах глобалізації: історико-правове дослідження : дис. ... доктора філософії : 081 Право. Суми, 2021. 276 с.

8. Гусарев С. Д. Деонтологічний аспект реформування юридичної освіти в Україні / Станіслав Гусарев // Практичні проблеми юридичної освіти України в контексті європейської інтеграції : матеріали Міжнародної конференції, Київ, Україна, 20 вересня 2001 р. Київ : Видавничий дім «KM Academia», 2001. – С. 66–71.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-2>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ АСПІРАНТІВ У НДІ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В.В. СТАШИСА НАПРН УКРАЇНИ

Батигарєва В. С.

доктор юридичних наук, професор,

директор

НДІ ВПЗ імені академіка В.В. Сташиса НАПРН України,

головний науковий співробітник

Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права»

НАПРН України

м. Харків, Україна

Попри труднощі воєнного стану, запровадженого у зв'язку з повномасштабною агресією РФ проти нашої країни, у Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України не припинялася ані дослідницька діяльність, ані робота з підготовки наукових кадрів. Майже тридцять років в Інституті функціонує аспірантура. І навіть у найскладніші і драматичні будні міста-героя Харкова на науково-педагогічний колектив Інституту покладається обов'язок всіляко підтримувалися сприятливі умови для розв'язання чисельних завдань, пов'язаних із формуванням молодого науковця.

Саме в цей складний для українського суспільства період наукові розвідки і викладацька діяльність у галузі права набуває особливої цінності, особливого соціального звучання й значення, адже на

науковців покладено завдання забезпечити наступність поколінь у правознавстві; навчити молодь давати чітку правову оцінку протиправним діям, бути чутливими до соціальних викликів із тим, щоб своєчасно забезпечувати наукову фахову підтримку законотворчого процесу, аби боротися з наявними та упереджати виникнення нових ризиків і небезпек.

Завданнями, що становлять серцевину роботи з кропіткої підготовки вихованця системи здобування, є: опанування аспірантами освітньої складової програми «Право»; реалізація індивідуальної освітньої траєкторії у різноманітних формах; здійснення аспірантом авторського дослідження, що є логічним етапом і своєрідним свідченням творчого дозрівання справжнього вченого і що є особливо важливо у світлі законодавчих ініціатив стосовно запровадження постдокторальних програм, у межах яких молодий науковець повинен самостійно здійснювати фундаментальні дослідження, щоб мати підтримку, головним чином, фінансову від держави; участь аспірантів у спільних дослідницьких проєктах. Мається на увазі участь аспірантів у планових фундаментальних досліджень, котрі одночасно є й молодшими науковими співробітниками, а також участь разом із досвідченими фахівцями у дослідженнях, що проводяться на замовлення Фонду національних досліджень України.

У цьому зв'язку необхідно зазначити про основні практики забезпечення якості наукової роботи аспірантів Інституту, за допомогою яких досягається позитивний ефект у підготовці наукової молоді. Серед таких практик можливо виділити: 1) різноманітні заходи і наукові події, в яких беруть участь аспіранти; 2) реалізацію відповідних освітніх компонентів освітньо-наукової програми «Право»; 3) роботу досвідчених фахівців з аспірантами – наукових керівників і викладачів, що задіяні в реалізації навчальної компоненти освітньо-наукової програми; 4) видання в Інституті корисних матеріалів.

Серед заходів, які проводяться в Інституті для підвищення якості наукових досліджень, можна виділити такі з них, як: засідання ради з якості освіти в Інституті; засідання вченої ради Інституту, до складу якої в обов'язковому порядку від аспірантського середовища входить молодий дослідник (затвердження тем дисертацій, допуск до захисту, затвердження результатів звітування аспірантів Інституту за підсумками навчання та ін.); засідання ради молодих вчених, зустрічі зі стейкхолдерами; заходи з укріплення академічної доброчесності, проблем використання штучного інтелекту, а також освітянські студії, майстер-класи та ін. Отже, тематика перелічених заходів є найрізноманітнішою, але всі їх об'єднує спрямованість на допомогу аспірантам у їх наукових розвідках.

Допомога аспіранту в його науковій роботі здійснюється так само під час реалізації певних освітніх компонентів освітньо-наукової програми «Право». Зокрема, таку функцію виконує дисципліна «Основи науково-дослідної діяльності», яка є: по-перше, методологічним базисом для здійснення якісних наукових розвідок апсрінатів; по-друге, платформою для передачі власного досвіду викладачів з організації наукової роботи.

Також слід відмітити й про такий інструмент, як проведення бінарних занять за різними дисциплінами. Бінарні заняття, по суті, своєю назви передбачають опору на діалог, наукову дискусію, презентацію різних позицій у викладенні та трактуванні одного й того самого навчального матеріалу та наукової інформації. Ці заняття дають можливість показати специфіку знання представників різних наукових шкіл. Для проведення бінарних зайнять запрошуються науковці, практики, колишні випускники аспірантури, стейкхолдери, які демонструють високий професіоналізм.

На бінарних заняттях обговорюється різна проблематика боротьби зі злочинністю, питання соціального феномену науково-дослідницької діяльності як такої, її сутності та значення для суспільного прогресу, майбутньої науки та місця моральних і правових принципів у проведенні наукових досліджень. Під час бінарних занять аспіранти навчаються бути поміркованим, науково толерантними, щоб уникати категоричності. Таким чином, в Інституті створюється середовище, в якому аспірант отримує новий досвід без будь-яких стереотипів.

Безпосередню роботу з аспірантами проводять: наукові керівники, за потреби так само й інші фахівці Інституту (форматом такого спілкування є як онлайн-студії, так і традиційний аудиторний формат), інспектор з аспірантури. Робота інспектора з аспірантури відбивається у постійній інформаційній підтримці та консультаціях аспірантів і наукових керівників. Крім того, в Інституті запроваджена практика попереднього рецензування дисертацій у підрозділах, і здобувачі, врахувавши думки фахівців-рецензентів, виходять на подальший етап свого становлення як молодих фахівців уже з удосконаленою роботою.

Завданням спільноти Інституту під час роботи з аспірантами є створення мотивуючого середовища, щоб прищепити аспірантам інтерес до організації та здійснення фундаментальних і прикладних досліджень у сфері боротьби зі злочинності, а викладачам та науковим керівникам – інтерес до якісної підготовки молодих фахівців, добре підготовлених до майбутньої наукової і викладацької діяльності. І велика надія в цьому плані покладається на наукову співпрацю і педагогічне партнерство аспірантів, їх наукових керівників та

викладачів. Здається, що в цьому, напевно, і криється ключ до успіх у формуванні творчої особистості молодої людини.

В Інституті є усталеною практика видання та поширення серед аспірантів корисних матеріалів. Зокрема, у цьому році були видані дві пам'ятки. Одна з них – пам'ятка щодо формулювання наукових результатів у дисертаціях та інших роботах із права, а друга – пам'ятка щодо написання наукових праць у науковому стилі.

Також інструментом, за допомогою якого досягається позитивний ефект у підготовці наукової молоді, стала підготовка в Інституті знакового посібника під назвою “Формула якості правового дослідження”. При цьому слід зазначити, що такі пам'ятки і посібник були поширені не лише серед аспірантів Інституту, а й серед близько 40 правничих шкіл України.

Надбанням Інституту так само є дорожня карта захисту PhD в умовах воєнного стану, презентація якої відбулася на різних форумах, присвячених проблемам підготовки аспірантів. Окрім того, в Інституті розроблені рекомендації щодо безпечного і етичного використання нейромереж, систем штучного інтелекту в освітній і самоосвітній діяльності під час реалізації освітньої програми “Право”.

Використання перелічених та інших інструментів, безумовно, має значні перспективи для підвищення якості освіти. Ці перспективи вбачаються у розширенні можливостей для здобувачів третього освітньо-наукового рівня і дослідників-початківців побудувати власну кар'єру у науковій установі; співпраці працівників Інституту і стейкхолдерів освітньо-наукової програми для формування в аспірантів професійної зрілості, зокрема, таких компонент, як професійна визначеність, навички професійного спілкування, усвідомлена відповідальність за дослідження, що проводяться, самоприйняття і самоповага, позитивна й адекватна самооцінка.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Вікович І. А.

*доктор технічних наук,
професор кафедри транспортних технологій
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Для покращення якості освіти, під час навчання у ВЗО, належного рівня засвоєння відповідних найважливіших і потрібних для подальшої практичної діяльності набутих знань та безпосередньої змоги й ефективного застосування набутих знань з користю для суспільства, особливо важливе, кардинальне, значення мають правильно і ретельно виважені та прискіпливо складені навчальні плани з оптимальною кількістю дисциплін і відведених годин, а також і відповідні робочі програми.

МОН України та їхні структури звертають увагу на другорядні питання, зокрема на компетентності, матриці тощо, а необхідна велика трудомістка робота зі створення виважених стандартів щодо навчальних планів і робочих програм, особливо для технічних ВЗО.

Ряд затверджених МОН України стандартів бажано істотно покращити. Для цього необхідно організувати круглі столи, конференції, наради тощо із запрошенням провідних професорів різних ВЗО.

Переважно в усіх університетах України спеціальні кафедри часто не зовсім обґрунтовано скорочують, або зовсім виключають деякі загальноосвітні дисципліни, які є важливими для їхніх спеціальностей, а натомість вводять у навчальний процес надмірну кількість, часто, штучно створених модних дисциплін, причому загалом кількість дисциплін може наближатись до 100.

У деяких ВЗО для ряду спеціальностей виключають із навчального процесу хімію, теоретичну механіку, опір матеріалів, матеріалознавство, основи електротехніки тощо. Значно скорочують курс креслення (мова не про нарисну геометрію чи інженерну графіку). Креслення – це мова інженерів. Доводилось бачити не зовсім грамотні, не машинобудівні креслення, а радіотехнічні, зокрема різні складальні креслення плат тощо.

Модульна система в Україні себе не оправдала, а трирівневу освіту бажано змінити. Бакалаврів можуть випускати коледжі, інженерів із

п'ятирічним навчанням – ВЗО, а в магістратурі повинні навчатись приблизно 30% від інженерів (не бакалаврів).

Для робочих навчальних програм зі спеціальних дисциплін повинно існувати відповідні зразкові навчальні програми, бо для загальноосвітніх класичних дисциплін проблем нема.

Навчальні плани для аспірантів, докторів філософії переобтяжені різними, часто не конче потрібними дисциплінами, замість того, щоби мати час на виконання дисертаційної роботи.

Кандидатський іспит зі спеціальності зазвичай аспіранти складають формально. Усі розуміють, що він є надто складним, бо жоден професор не в змозі відповісти на усі питання, які є з різних, переважно складних наук.

Не зовсім правильним є обов'язковість публікацій статей періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз, рекомендованих МОН, зокрема Scopus або Web of Science, бо призначені не для розвитку науки в Україні.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-4>

ОСВІТНЬО-НАУКОВА СФЕРА НА ХЕРСОНЩИНІ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ: РУЙНАЦІЯ ТА СПРОТИВ

Владимирова А. Л.

докторка філософії в галузі освіти,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри педагогіки та психології

дошкільної та початкової освіти

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

Неочікувана війна в Україні завдає нищівного удару по освітньо-науковій сфері. Одним із перших наслідків окупації в країні стало фізичне руйнування освітніх закладів, домівок простих людей. Стрес, тривога, депресія, – це лише деякі із проблем, із якими сьогодні стикаються українці внаслідок війни, вони щоденно стають «свідками того, що відбувається, наражаються на небезпеку, перебуваючи у зоні військового протистояння, або ж мають близькі стосунки з учасниками бойових дій» [5, с. 12].

Кожного дня школи, ліцеї, заклади дошкільної освіти, університети та інші освітні заклади Херсонщини зазнають значних пошкоджень або

повністю руйнуються внаслідок бойових дій. Окупанти вивозять і нищать комп'ютерну техніку, лабораторне обладнання, бібліотечні фонди, лабораторії та інші необхідні ресурси освітнього процесу. Впровадження російської програми та ідеології на окупованих територіях – це лише частина проблем із якими зіткнулися українці. Вчителів змушують викладати за російськими програмами, а дітей примушують вивчати історію із спотвореною інформацією про Україну. Педагоги і студенти, які відмовлялися співпрацювати із окупантами, зазнають переслідувань, погроз та репресій.

Війна вносить значні корективи у всі сфери життя Херсонської громади. Вища освіта не стала винятком, однак, незважаючи на всі труднощі, українські університети демонструють вражаючу стійкість та прагнення до розвитку.

Херсонський державний університет, реланований до Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, забезпечує безперервність освітнього процесу з перших днів окупації. Відновлення освітнього процесу та переміщення офісу на Прикарпаття – вагомий етап у житті закладу.

Співаковський О., акцентує: «Лише з підконтрольної території у нас є доступ до ЄДЕБО, без якої ми не можемо працювати, до казначейських рахунків, через які надходять стипендії та зарплати. Ми зробили все, щоб захистити права здобувачів на отримання якісної української освіти – перенесли всі наші ресурси, документацію на надійні сервери. Цінність нашого університету не у будівлях, а в наших викладачах, здобувачах, співробітниках, випускниках. Наразі ХДУ працює у форматі двох офісів, бо частина співробітників знаходиться у Херсоні» [8].

Більшість українських закладів освіти Херсонщини перейшли на дистанційне навчання, та не всі учні й студенти мають рівні можливості для онлайн-навчання через відсутність стабільного електропостачання, житла, доступу до інтернету, необхідної техніки та постійних вибухів.

Азізов Т., констатує: «На територіях, що постраждали від конфлікту, надання якісної освіти стає значним викликом. Обмеженість ресурсів, нестача кваліфікованих вчителів і зруйнована інфраструктура – все це сприяє погіршенню стану системи освіти. Багато учнів у зонах бойових дій позбавлені можливості отримати належну освіту, що призводить до замкненого кола бідності та насильства» [1, с. 24].

Невід'ємною частиною процесу виступає психологічна підтримка, яка допомагає подолати стрес, тривогу та інші негативні наслідки травматичних подій. У подоланні психологічних травм у дітей і дорослих, особливої уваги потребують такі психотерапевтичні методи,

як когнітивно-поведінкова терапія, за допомогою якої у людини змінюються негативні думки та поведінка, що пов'язані із травматичними подіями, мистецька терапія із застосуванням різних ігор, вправ, прийомів, музики, рухів, що заспокоюють і регулюють емоції та переживання, які важко висловити словами.

Владимирова А. та Михайлюченко Д., визначають: «В умовах воєнного стану педагогічні заходи мають бути спрямовані на підтримку психічного здоров'я та формування позитивної соціальної атмосфери серед дорослих» [4, с. 70].

Незважаючи на всі труднощі, українські освітяни вражають своєю стійкістю, шукаючи нові шляхи для продовження навчання та досліджень, активно чинять опір окупантам, продовжуючи на окупованих територіях викладати українську мову та літературу, зберігають українські підручники. Багато вчителів, науковців та студентів виїхали із окупованих територій і продовжують навчання в онлайн-режимі в інших регіонах України або за кордоном. Це підкреслює необхідність оновлення освітніх програм з акцентом на практичні навички, критичне мислення та адаптованість.

Дистанційне навчання в свою чергу створює для суспільства як виклики – це нерівний доступ людини до інтернету, або відсутність соціальної взаємодії, так і можливості – це гнучкість освітнього процесу, доступ до світових освітніх ресурсів, що спонукає до відбудови України та до створення нового непереборного покоління українців.

Бричко А., пише: «Освоєння та впровадження педагогічними працівниками нових ІТ-інструментів в освітній процес, як один із пріоритетних напрямів, створення інноваційного освітнього середовища в умовах воєнного стану надає можливість будувати компетентнісні уроки, розвивати навички та компетентності здобувачів освіти в дослідницькій діяльності, стимулювати їх творчість та винахідництво; підвищувати якість освітніх послуг при підготовці кваліфікованих робітників, конкурентоспроможних на сучасному ринку праці» [3, с. 66].

Активна участь у міжнародних освітніх програмах та проектах дозволить українським університетам підвищити свій рівень та інтегруватися в світовий освітній простір «...міжнародна підтримка і техніка для шкіл, і цифровізація освітніх центрів, наздоганяюче навчання, це і відбудова закладів освіти, компенсації у виплатах освітянам, ремонт і відбудова» [7, с. 8].

Антонова В., акцентує: «Для вирішення негативних наслідків, спричинених війною, міжнародні організації пропонують звернутись до неперервності в освіті, а також сприяти розвитку бізнесу в країні.

Проте бізнес в Україні під час воєнного стану також потребує інформації і навчань щодо роботи в таких умовах, залучення іноземних інвесторів, знання досвіду партнерів, благодійників і всіх небайдужих» [2, с. 30].

Освіта під час війни потребує координації та співпраці між державними органами, міжнародними співтовариствами, місцевими організаціями, соціальними працівниками та незалежними експертами для забезпечення максимальної освітньої можливості та захисту дітей в умовах навчання [6].

Освітня спільнота об'єднує свої зусилля для подолання наслідків війни та забезпечення якісної освіти для всіх. Українські заклади освіти активно використовують нові технології та інноваційні методи навчання для адаптації до нових умов. Україна отримує значну міжнародну допомогу для відновлення освітньої системи. Багато волонтерів долучаються до допомоги українським закладам освіти. Відновлення освіти після деокупації буде складним і тривалим процесом, що вимагатиме від усіх учасників освітнього процесу великих зусиль.

Отже, освітньо-наукова сфера на Херсонщині, незважаючи на виклики, які постали перед країною у воєнний період, має великий потенціал для розвитку. Українські освітяни демонструють свою здатність до адаптації та інновацій, стійкість і прагнення зберегти українську освіту.

Завдяки спільним зусиллям держави, бізнесу, громадянського суспільства та міжнародних партнерів, українська освіта не тільки відновиться, але й стане одним із лідерів в Європі.

Література:

1. Азізов Т., Вплив війни на навчальні заклади та можливості навчання. *Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи: матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року*. Львів Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 23–25.

2. Антонова В. А. *Отримання освіти під час війни: проблеми та перспективи Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи: Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року*. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 29–32.

3. Бричко А. О. Пріоритетні напрями створення інноваційного освітнього середовища в умовах воєнного стану *Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих у системі неперервної освіти: зб. матеріалів IX Міжнародної науково-практичної інтернет-*

конференції. *Частина 1* / упорядкування: В.С. Кулішов, Ю.С. Герасименко, І.А. Кучеренко. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2023. С. 63–66.

4. Михайлюченко Д., Владимірова А. Педагогічний розвиток дорослих засобами етнопедагогіки в умовах воєнного стану *Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих у системі неперервної освіти: зб. матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції Частина 2* / упорядкування: В.С. Кулішов, Ю.С. Герасименко, І.А. Кучеренко. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2023. С. 67–71

5. Мороз Л., Діхтяренко С., Психологічний супровід постраждалих від війни. Підтримка психологічного здоров'я особистості в умовах війни : *матеріали VI Всеукраїнських психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів» (21 квітня 2023 р.)* / ред. Кол.: Андрусик О. О. та ін. Умань, 182 с.

6. Освіта в умовах війни: падаба <https://pgasa.dp.ua> > wp-content > uploads > 2022/09

7. Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. 2023. 64 с.

8. Співаковський О. Як війна вплинула на ХДУ: відновлення освітнього ...Херсонський державний університет <https://www.kspu.edu> > Publis...

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-5>

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Волкова Н. П.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри психології та педагогіки
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

Актуальність проблеми обумовлена сучасними викликами глобального світу, впливом різних психотравмуючих чинників українського суспільства, стрімкими освітніми трансформаціями в країні. На сьогодні якість підготовки фахівців стала головним показником конкурентоспроможності закладу вищої освіти, кваліфікації науково-педагогічних працівників, які працюють в ньому.

Провідним джерелом підготовки науково-педагогічних працівників для вищої школи є третій рівень вищої освіти, навчання на якому здійснюється за освітньо-науковими програмами. Різні аспекти підготовки докторів філософії представлено у наукових розвідках як зарубіжних (А. Calma, С. Miller, М. Vidak та ін.), так і вітчизняних (О. Бартош, Н. Варга, О. Дубасенюк, І. Линьова, В. Меняйло, В. Муромець, І. Олійник, Н. Сидорчук, С. Сисоєва, Я. Топольник та ін.) дослідників, які акцентують на проблемах становлення різних компетентнісних характеристик аспірантів, розвитку їх професійних здібностей.

У стандарті вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, ступінь доктора філософії, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), який затверджено Наказом МОН України № 924 від 26.06.2024 р., зазначено, що доктори філософії з професійної освіти мають бути здатні продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також – підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї в умовах професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення [8]. Одним із чинників ефективності їх діяльності є розвинута психологічна компетентність як одна із складових професійної компетентності докторів філософії з професійної освіти.

Питання щодо психологічної компетентності презентоване у наукових наробках Н. Алюшиної, В. Бойка, В. Вронської, Г. Кудринської, Л. Орбан-Лембрик, Н. Побірченко, Н. Проскурки, В. Семиченко та ін.

Проблеми формування психологічної компетентності викладачів закладів вищої освіти стали предметом дослідження О. Бакаленко, І. Зарішняк, О. Казаннікової, Н. Кошелевої та ін. Науковці свідомі того, що психологічна компетентність викладача є здатністю особистості до самопізнання, самоконтролю, до ефективного спілкування і взаємодії з іншими людьми, саморозвитку та самореалізації [1, с. 136]; базовим компонентом в структурі професійної компетентності викладача закладу вищої освіти, яка забезпечує його професійну самореалізацію відповідно до вимог науково-педагогічної діяльності [4, с. 94]; інтегрованою характеристикою рівня професійної підготовленості педагога, яка базується на фундаментальних психолого-педагогічних знаннях і вироблених комунікативних уміннях, що виявляються у єдності з особистісними якостями [5]; сталлю підструктурою

професійно-педагогічної свідомості й самосвідомості особистості педагога, яка формується на основі синтезу теоретичних і практичних психологічних знань, умінь, навичок і разом з іншими складовими професійно-педагогічної компетентності забезпечує його здатність успішно вирішувати завдання фахової діяльності [6, с. 548] та ін. Вона виявляється у поведінці, цінностях, мисленні, моральних принципах, світоглядних установах; дозволяє людині розуміти себе та інших, «ефективно адаптуватися до життя у сучасному соціумі, мати гармонійні стосунки з оточенням, успішно реалізовувати свій особистісний потенціал, відчувати високий рівень психологічного благополуччя та бути задоволеною життям» [1, с. 136], а отже визначає професійний та життєвий успіх особистості.

Щодо компонентів психологічної компетентності, то виокремлюємо такі складові: **психолого-педагогічна грамотність** – володіння знаннями: *диференціально-психологічними* (знання особливостей перебігу психічних пізнавальних та емоційно-вольових процесів особистості студентів, особливостей засвоєння навчального матеріалу студентами відповідно індивідуальних та вікових характеристик; *соціально-психологічними* (знання особливостей навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності як студента, так і групи, закономірностей спілкування й специфіки взаємостосунків в системах «викладач – студент», «студент – студент», «викладач – група», збереження і зміцнення психічного здоров'я; *аутопсихологічними* (знання позитивних аспектів та недоліків власної діяльності, особистісних особливостей; станів та індивідуально-психологічних особливостей, саморефлексії, саморегуляції, реалізації заходів щодо профілактики і збереження власного психічного здоров'я); **психолого-педагогічні уміння** (уміння психологічно осмислювати й вирішувати педагогічні ситуації, здійснювати фахову комунікацію й слухати, встановлювати емоційний контакт зі студентом, групою; працювати в команді, створювати партнерські взаємовідносини в освітньому процесі; бачити за поведінкою людини її стан, рівень емоційно-вольової сфери, рис характеру; долати бар'єри міжособистісних стосунків; використовувати стратегії роботи зі студентами, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності; будувати стосунки довіри, поваги з іншими людьми; конструктивно розв'язувати конфлікти тощо); **професійно важливі особистісні якості** (терпимість, емоційний інтелект, адаптивність, рефлексивність, мотивація досягнення, емпатійність, щирість і відвертість у спілкуванні, здатність до самопізнання, самоспостереження, саморегуляції, спрямованість на безперервний розвиток, тривалість тощо).

Відтак, в Університеті імені Альфреда Нобеля розроблено й упроваджено Освітньо-наукову програму «Професійна освіта» (ОНП) за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Одне із завдань, що реалізується розробниками ОНП – забезпечити розвиток психологічної компетентності здобувачів упродовж періоду навчання.

Ставлячи за мету розвинути психологічну компетентність майбутніх докторів філософії з професійної освіти, урахували погляди Л. Вольнової, що даних процес має бути представлений певним інформаційним полем (теоретичні знання); областю практичних навичок та умінь (практичний досвід); переліком професіонально значущих рис особистості (особистісно-діяльнісні якості) [3], а також наукові здобутки О. Бондарчук, Л. Карамушки, О. Брюховецької, що «важливою умовою формування психологічної компетентності є створення спеціального соціального середовища в системі навчання, що запускає відповідні соціально-психологічні механізми як спеціальні соціальні впливи, які, інтеріоризуючись, привласнюються особистістю, забезпечуючи водночас її психологічну безпеку та гідність [7]. Дане середовище має забезпечувати суб'єктам освітнього процесу: організацію спільної діяльності; спільне формування групових норм і принципів гуманістичної взаємодії; соціальне, духовне й предметне збагачення спільної діяльності, спільне переживання почуття причетності до особливостей професійної культури, обговорення питань професійного самовизначення, місії; інтенсифікацію розумових, емоційних і поведінкових компонентів спільної діяльності через колективні дії з публічною демонстрацією результатів; встановлення зворотного зв'язку між її учасниками; виконання системи спеціальних завдань, що зумовлюють прийняття та програвання соціальної ролі людини, орієнтованої на вдосконалення психологічної компетентності [7].

Щодо змісту навчання, то до обов'язкових компонент ОНП було включено такі: «Психологія педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти», «Інноваційні технології в професійній освіті». Серед вибіркового компонентів освітньо-наукової програми акцентуємо на таких: «Педагогічна майстерність викладача закладу професійної освіти», «Професійно-педагогічна комунікація», «Лідерство, рефлексія та особистісно-професійний розвиток сучасного фахівця».

Зазначимо, що під час вивчення дисципліни «Психологія педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти» передбачено розгляд таких питань: психологічна компетентність викладача закладу вищої освіти, психологічна характеристика студентства, кризи студентського віку, вдосконалення психічних процесів в юнацькому

віці, професійне становлення особистості студента як майбутнього фахівця з вищою освітою, соціально-психологічні особливості академічної групи, вплив групи на особистість студента, психологічні механізми формування якостей особистості студента, психологічні основи організації освітньої діяльності у ЗВО, психолого-педагогічні засоби формування пізнавальної діяльності студентів та ін.

Вивчення дисципліни «Педагогічна майстерність викладача закладу професійної освіти» спрямоване на формування у аспірантів здатності планувати і вирішувати завдання власного професійно-психологічного розвитку; працювати самостійно і в команді, комунікувати з колегами з питань галузі щодо наукових досягнень, як на загальному рівні, так і на рівні спеціалістів; здатності до професійної рефлексії.

Щодо навчальної дисципліни «Професійно-педагогічна комунікація», то її вивчення дозволяє здобувачам віднайти відповіді на питання: як правильно будувати педагогічну комунікацію, послуговуватися вербальними й невербальними засобами комунікації, попереджати й вирішувати конфлікти, налагоджувати комунікативну взаємодію викладача зі студентами, попереджати й вирішувати внутрішньоособистісні конфлікти суб'єктів освітньої діяльності, налагоджувати сприятливу міжперсональну взаємодію у студентській групі тощо.

Серед результатів навчання після вивчення дисципліни «Лідерство, рефлексія та особистісно-професійний розвиток сучасного фахівця» виокремимо: демонструвати лідерські якості, навички міжособистісної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, дотримуючись принципів наукової етики; Працювати в команді, в тому числі приймати різні ролі, мати сформовані організаційні навички, які дозволяють досягти професійних цілей; виявляти здатність до безперервного професійного й особистісного саморозвитку та самовдосконалення, навчання впродовж життя.

Обираючи методи навчання, акцентували на методах проблемного, проблемно-пошукового, інтерактивного навчання; розв'язанні ситуаційних завдань (ситуації-проблеми, ситуації-ілюстрації, ситуації-попередження, винахідницькі ситуації); ігрових, фасилітаційних, коучингових, рефлексивних методах, захисті дослідницьких мініпроектів [2]. Реалізація зазначених методів навчання базується на принципах взаємодії, активності учасників, опори на груповий досвід, зворотного зв'язку; дозволяє особистості досліджувати власні професійні дії, аналізувати їх плюси та мінуси; сприяє самоаналізу, саморозвитку, самоорганізації, саморегуляції власної діяльності.

Протягом навчання аспіранти мають можливість здійснювати продуктивну педагогічну взаємодію з науковими керівниками

(проведення гостьових лекцій, групових консультацій), науково-педагогічними працівниками, задіяними до освітнього процесу (практика в педагогічних майстернях провідних докторів педагогічних наук Університету й ЗВО, які є партнерами випускової кафедри з освітньо-наукової діяльності), більш досвідченими аспірантами (спілкування в рамках «Клубу аспірантів», засідань Асоціації випускників аспірантури та докторантури), відомими фахівцями у галузі професійної освіти (тренінги, майстер-класи, вебінари, фахові та міждисциплінарні семінари).

Отже, реалізація вище зазначеного змісту, методів й форм навчання дозволяє розвинути у майбутніх докторів філософії психолого-педагогічну грамотність та уміння, професійно важливі особистісні якості, які є складовими психологічної компетентності.

Література:

1. Бакаленко О. Психологічна компетентність як ключова компетентність сучасного фахівця. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Теорія культури і філософія науки*. 2018. Вип. 58. С. 132–138.

2. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 359 с.

3. Вольнова Л. М. Формування психологічної компетентності як складової психологічної культури майбутніх соціальних педагогів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2008. Вип. 8. С. 66–74.

4. Зарішняк І. М. Складові психологічної компетентності викладача. *Досягнення сучасної психологічної науки та практики: матер. всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених з міжнародною участю*. Вінниця, 28 березня 2019 р. 2019. С. 91–95.

5. Казаннікова О.В. Психологічна компетентність педагога. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/140/statya_doc%20казан.pdf?sequence=1.

6. Кошелева Н.Г. Визначення змісту і структури психологічної компетентності майбутніх викладачів української мови та літератури. *Молодий вчений*. № 10 (74). October, 2019. С. 547–551. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-115>.

7. Науково-методичні засади формування психологічної компетентності керівників освітніх організацій у системі післядипломної педагогічної освіти : наук.-метод. посібник /

О. І. Бондарчук, Л. М. Карамушка, О. В. Брюховецька. Київ : Педагогічна думка, 2012. 144 с.

8. Стандарт вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, ступінь доктора філософії, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2024/26.06.2024/015-Profesiyna.osvita-doktor.filosofiyi-924.vid.26.06.2024.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-6>

АКТУАЛЬНІ ШЛЯХИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПРИМНОЖЕННЯ НАУКОВОГО КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

В'юник О. В.

*кандидат економічних наук, професор,
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

Реалії сьогодення характеризуються низкою викликів у сфері формування й використання вітчизняного наукового кадрового потенціалу, що зумовлені загальною фінансово-економічною нестабільністю в державі, негативними наслідками воєнного стану, виїздом кваліфікованих науковців за кордон, низьким рівнем фінансування наукової сфери й оплати праці науковців, задіяних у виконанні наукових досліджень тощо. Все це призводить до зменшення кількості виконавців наукових досліджень і розробок, зниження їх мотивації, певної стагнації у науковій сфері загалом.

З огляду на поточні й перспективні потреби, підготовка фахівців вищої кваліфікації має бути комплексною та багаторівневою, орієнтуватися як на особистісне зростання, так і на усвідомлення відповідальності перед суспільством, розширення змістового наповнення наукових знань інноваційними підходами, всебічне застосування новітніх інформаційно-комунікативних технологій [2].

Задля поліпшення якості виконання наукових досліджень важливими є наявність ґрунтового інформаційно-аналітичного забезпечення (статистичної та експериментальної бази), а також володіння й доцільне використання науковцями відповідних методів і прийомів аналізу залежно від галузі наукового дослідження

(наприклад, для економічного напрямку, це можуть бути SWOT-аналіз, моніторинг стану досліджуваного об'єкта, контент-аналіз, івент-аналіз, констатувальний аналіз, експертний аналіз тощо) [3].

Для розвинених держав світу притаманне прагнення до розвитку інтелектуального потенціалу для потреб інноваційного економічного зростання на основі адаптації до запитів глобалізованого ринку інтелектуальної праці, формування сучасного покоління науковців і дослідників, які володіють фундаментальними знаннями з огляду на світовий рівень і тенденції. При цьому, глобалізаційні процеси потребують трансформації освітньої сфери, зокрема, щодо підготовки наукових кадрів [1].

До ключових шляхів збереження й примноження наукового кадрового потенціалу України в умовах сучасних реалій вважаємо за доцільне віднести наступні:

- всебічне сприяння створенню умов для провадження науково-дослідної діяльності шляхом розвитку інноваційної інфраструктури, розбудови взаємодії під час формування ключових напрямів наукових досліджень, їх виконання й впровадження у практичну діяльність між державними інституціями, бізнес-структурами, представниками освітянського й наукового середовища, міжнародними партнерами та іншими зацікавленими суб'єктами;

- оптимізація фінансового забезпечення виконання наукових досліджень та розробок як за рахунок державних програм, так і приватних інвестиційних коштів (вітчизняних та іноземних);

- подальше сприяння зовнішній академічній мобільності науковців на базі кращих науково-дослідних установ міжнародного рівня, посилення інтернаціоналізації наукової та освітньої діяльності, активізація участі у міжнародних проектах, долучення до грантів і програм;

- заохочення внутрішньої академічної мобільності представників наукових та освітніх установ задля обміну провідним досвідом, виконання спільних наукових досліджень, налагодження стійких партнерських зв'язків;

- удосконалення політики стимулювання інноваційної активності та розвитку стартап-ініціатив із залученням наукової й освітньої спільноти;

- покращення політики захисту прав інтелектуальної власності вітчизняних науковців та освітян;

- розвиток навичок застосування найбільш прогресивних цифрових додатків та інструментів, навчання загальним принципам цифрової грамотності, раціонального застосування засобів штучного інтелекту;

- активізація політики популяризації вітчизняних наукових здобутків як в межах країни, так і за кордоном;

- активне і справедливе застосування засобів стимулювання й мотивування науковців та освітян, зокрема, за високі здобутки у науковій сфері;
- підтримка молодих науковців, створення умов для їх зацікавленості у продовженні наукових досліджень;
- сприяння посиленню якості та практичної орієнтованості наукових досліджень і розробок, їх орієнтованості на вирішення найбільш нагальних і суспільно значущих проблем і задач;
- акцентування уваги наукової спільноти на важливості врахування під час проведення наукових досліджень їх спрямованості на досягнення цілей сталого розвитку, включаючи економічні, соціальні та екологічні пріоритети;
- підвищення рівня соціального захисту, подальший розвиток соціальної справедливості в процесі реалізації кадрової політики наукових та освітніх установ.

Література:

1. Вавіліна Н.І. Підготовка наукових кадрів як основа формування інтелектуального капіталу країни. *Наука, технології, інновації*. 2019. № 4. С. 16–27.
2. Дудка Т. Підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації: реалії воєнного часу та перспективи повоєнної відбудови України. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Вип. 26. С. 54–57.
3. Ростока М. Інформаційно-аналітичний супровід підготовки наукових кадрів: трансдисциплінарний підхід. *Імідж сучасного педагога*. 2022. № 1. С. 31–36.

**ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ
ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ОСВІТНІХ ПОТРЕБ**

Грушко Р. С.

аспірант,

спеціальність 011 Освітні педагогічні науки

Тернопільський національний педагогічний

університет ім. В. Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

Освіта є однією з найважливіших сфер суспільного життя, яка значно постраждала в умовах воєнного стану в Україні. Школи, університети та інші освітні заклади змушені пристосовуватися до нових умов, шукаючи ефективні способи забезпечення навчального процесу. Фізичне відвідування шкіл часто неможливе, тому виникає необхідність у впровадженні нових технологій для підтримки навчання. Цифрова компетентність стала ключовою навичкою для сучасних школярів, відкриваючи доступ до великого обсягу інформації та нових методів навчання. Розвиток цієї компетентності є критично важливим для підготовки учнів до сучасного життя та роботи в інформаційному суспільстві. [4, с. 64]

Хмарні технології, які забезпечують доступ до освітніх ресурсів і дозволяють організувати навчання, відіграють важливу роль у цьому процесі. Вони підтримують безперервність освітнього процесу і сприяють формуванню цифрової компетентності школярів. Хмарні технології дозволяють створювати інтерактивні навчальні матеріали, забезпечувати співпрацю між учнями та вчителями, а також організувати навчання незалежно від місця знаходження. Цифрова компетентність є ключовою навичкою для сучасного суспільства. Вона включає знання, вміння та навички для ефективного використання цифрових технологій, таких як інформаційна грамотність (здатність знаходити, аналізувати та використовувати інформацію), комунікаційна компетентність (використання цифрових технологій для комунікації та співпраці), цифрова безпека (знання про захист особистих даних в Інтернеті) та творча і критична компетентність (використання цифрових технологій для творчого вираження та критичного мислення). Цифрова компетентність важлива для освіти, допомагаючи школярам ефективно використовувати цифрові ресурси для навчання та готуючи їх до майбутньої професійної діяльності [3, с. 84].

В умовах воєнного стану традиційні методи навчання зазнають змін. Щоденне життя українських дітей супроводжується повітряними тривогами, відключеннями електрики та нестабільною ситуацією, що ускладнює освітній процес. Хмарні технології стали важливим інструментом для навчання, дозволяючи створювати та зберігати матеріали онлайн. Платформи, такі як Google Classroom, Microsoft Teams та Zoom, використовуються для проведення онлайн-занять, організації проектів і комунікації. Це забезпечує доступ до навчальних ресурсів навіть у складних умовах. Для вчителів хмарні технології пропонують ефективне планування уроків, створення інтерактивних матеріалів і проведення оцінювання. Учні отримують можливість навчатися у зручний для них час, отримуючи доступ до матеріалів через хмарні платформи. Це сприяє розвитку самостійності та організованості [1, с. 52].

Формування цифрової компетентності школярів є ключовим завданням в умовах воєнного стану. Хмарні технології відіграють важливу роль, пропонуючи нові методики та інструменти для навчання. Інтерактивні методи, що використовують хмарні платформи, дозволяють учням взаємодіяти з навчальними матеріалами у реальному часі. Наприклад, учні можуть брати участь у відеоуроках, обговореннях та тестах через Google Classroom чи Microsoft Teams. Ці інструменти дозволяють вчителям створювати адаптивні навчальні матеріали з інтерактивними елементами, такими як відео, презентації та завдання. Хмарні платформи забезпечують зберігання і розподіл матеріалів, дозволяючи учням продовжувати навчання в будь-який час, навіть під час переривань [2, с. 43].

Використання хмарних технологій сприяє розвитку навичок самостійного навчання. Учні навчаються організовувати свій час, використовувати цифрові ресурси та управляти власним навчанням, що є важливим для успішного навчання в умовах війни і подальшого професійного життя. Практичні приклади використання хмарних технологій у школах під час воєнного стану демонструють їх ефективність у забезпеченні безперервного навчання. Хмарні технології дозволяють створювати та поширювати відеоуроки, інтерактивні завдання і тести, які учні можуть використовувати в будь-який час. Учні можуть переглядати записані уроки і виконувати завдання в зручний для них час, що важливо в умовах нестабільності [9, с. 75].

Відгуки вчителів, учнів і батьків підтверджують ефективність таких методів. Вчителі відзначають, що хмарні технології підтримують зв'язок з учнями і забезпечують доступ до навчальних матеріалів. Учні продовжують навчання навіть під час повітряних тривог або перебоїв з електропостачанням, а батьки відзначають залученість дітей до навчального процесу в складних умовах. Хмарні технології не лише

забезпечують безперервність навчання, але й сприяють формуванню цифрової компетентності школярів, дозволяючи їм адаптуватися до нових умов і продовжувати навчання в умовах війни [5, с. 93].

Використання хмарних технологій в умовах війни ставить перед освітніми установами низку викликів. Перебої в електропостачанні та нестабільний Інтернет ускладнюють доступ до хмарних платформ. Це обмежує можливості учнів для регулярного доступу до навчальних матеріалів. Безпека даних стає критично важливою через зростання кіберзагроз. Захист особистих даних учнів і вчителів є важливим аспектом. Технічна підготовка вчителів і учнів також є викликом, оскільки освоєння нових цифрових інструментів може бути складним [6, с. 51].

Незважаючи на ці виклики, використання хмарних технологій має перспективи. Вони можуть стати основою для довгострокової трансформації освітнього процесу, інтегруючи нові методи навчання. Розвиток нових технологій може підвищити технічну грамотність учнів і вчителів. Підтримка хмарних платформ на рівні держави забезпечить стабільний доступ до ресурсів, навіть у кризових ситуаціях.

Зростання співпраці між освітніми установами, технологічними компаніями та державними структурами може створити нові рішення для подолання викликів. Попри труднощі, хмарні технології мають значний потенціал для покращення освіти, забезпечуючи безперервність навчального процесу та підвищуючи цифрову компетентність школярів [7, с. 66].

В умовах воєнного стану хмарні технології забезпечують безперервність навчального процесу та формування цифрової компетентності школярів. Вони адаптують освіту до нових реалій, забезпечуючи доступ до матеріалів і онлайн-занять навіть під час повітряних тривог або перебоїв з електропостачанням. Навчання, яке використовує хмарні технології, ефективно долає виклики нестабільної ситуації, розвиваючи навички самостійного навчання у учнів. Впровадження хмарних технологій супроводжується викликами, такими як технічні проблеми, безпека даних і технічна підготовка учасників освітнього процесу. Розв'язання цих проблем є критично важливим [8, с. 43].

Перспективи розвитку хмарних технологій значні: вони можуть трансформувати освіту, підвищити технічну грамотність та інтегрувати нові методи навчання. Інвестиції в інфраструктуру, безпеку хмарних платформ і співпраця між освітніми установами та технологічними компаніями забезпечать стабільний доступ до ресурсів і підтримку освіти в кризових умовах. Хмарні технології відіграють ключову роль у забезпеченні безперервності навчання та формуванні цифрової компетентності школярів під час війни, сприяючи розвитку нових освітніх моделей і підвищенню якості освіти.

Література:

1. Андрійчук, О. О. (2023). «Цифрові технології в умовах війни: сучасний стан і тенденції». Інформатика та інформаційні технології в освіті та науці, 7(2), 45–60.
2. Бойко, І. В., & Сидоренко, М. І. (2023). «Вплив хмарних технологій на якість освіти в умовах кризових ситуацій». Сучасні проблеми освіти, 5(1), 33–50.
3. Гнатюк, Т. П. (2022). «Методи організації дистанційного навчання в умовах воєнного стану». Освітні технології та суспільство, 8(4), 78–92.
4. Дячук, Л. В. (2024). «Формування цифрової компетентності учнів через хмарні платформи». Педагогічні науки: реалії та перспективи, 10(1), 56–72.
5. Єрмоленко, Ю. А. (2022). «Хмарні технології в освітньому процесі: переваги та виклики». Наукові записки Інституту педагогіки НАН України, 12(3), 89–104.
6. Коваленко, О. О. (2024). «Адаптація навчальних процесів до умов воєнного стану за допомогою хмарних технологій». Теорія і практика дистанційної освіти, 6(2), 42–58.
7. Петренко, І. С. (2023). «Інноваційні підходи до освіти в умовах кризи: роль хмарних технологій». Вісник Національної академії педагогічних наук України, 9(4), 64–79.
8. Шевченко, О. А. (2024). «Досвід впровадження хмарних технологій у системі освіти під час воєнного стану». Інформаційно-комунікаційні технології в освіті, 11(1), 35–50.
9. Яценко, Т. В. (2023). «Цифрові інструменти в умовах війни: перспективи та виклики для освіти». Освітні технології та інновації, 6(2), 72–88.

НАУКА В XXI СТОЛІТТІ

Джунь Й. В.

*доктор фізико-математичних наук, професор,
завідувач кафедри математичного моделювання
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,
дійсний член Європейської асоціації безпеки
м. Рівне, Україна*

Сотник Ж. Г.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
завідувач кафедри фізичної культури і спорту
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Кравчук Я. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Людство живе в дуже непростому XXI столітті в епоху змін, які за Конфуцієм наступають саме тоді, коли вони необхідні. Проте, найбільші зміни і перехід на нові більш значимі ідеї відбуваються саме в науці [1].

Щоб краще оцінити те, що маємо нині, розглянемо найважливіші досягнення науки у XIX і XX століттях.

Найбільший вклад в розвиток всіх наук характерно для XIX і XX століть, де були закладені основи сучасної математики: створена теорія множин, теорія чисел, математичний аналіз, теорія ймовірності, теорія груп, теорія топологічних і геометричних структур. Математичні методи стали фундаментом для розвитку технічних наук і техніки. Здійснені видатні експериментальні дослідження в області перетворення тепла в роботу (Гей-Люсак, Ленц, Майер, Джоуль). Ці

дослідження були узагальнені Карно і Больцманом. Закладені основи термодинаміки і теорії теплових машин.

Досліди Кавендіша, Кулона, Гальвані, Вольта, Еретада, Ома, Фарадея в галузі електрики дозволили Максвеллу і Герцу відкрити теорію електромагнетизму – основу сучасної цивілізації.

Пастер, Тімірязев, Мендель створили основи теорії живої матерії.

Будову речовин дослідили Фраунгофер, Бутлеров, Менделєєв, Рентген, Беккерель, подружжя Кюрі, роботи яких є фундаментом сучасної хімії і фізики. Це дало можливість створити ядерну зброю і ядерну енергію.

Нове наукове сприйняття світу, на основі геніальних досягнень згаданих вище європейських вчених, було підсумовано в філософії класичного детерміністського матеріалізму. Виникли надії, що подальший розвиток технологій буде гарантованим, а сам соціальний прогрес добре вкладався в схему матеріалістичного розуміння світу, базу якого вважались необмежені можливості матеріалістичного просторово-часового феномену.

В 1-й половині ХХ століття цей обнадійливий прогрес продовжився. Найважливішими досягненнями були «зелена революція» і здобутки медицини. Достатньо згадати А. Флемінга, пеніцилін якого в першу світову війну дозволив спасти 25 млн людей.

В 2-й половині ХХ століття ситуація в науці стала змінюватись. Найважливішими досягненнями цього періоду були термоядерний синтез і створення ядерної зброї. Але нині практично усі країни згортають використання ядерного синтезу, оскільки появились більш прогресивні і екологічно чисті ЯРТ (ядерні релятивістські технології), що є найбільшим досягненням цього періоду. причина полягає в тому, що ідеї ядерної енергетики на основі реакції ділення мали певний успіх, але її осколкова, наведена і актиноїдна активність не дали можливість планувати її широке застосування, як ідеї довго живучих ізотопів і трансуранив в електроядерних установках. Були також спроби розвивати велику кількість інших напрямків таких як: поновлювальні джерела енергії, МГД-технології; воднева енергетика, газифікація вугілля, геотермальна і приливна енергетика, освоєння морських глибин і т. д. Всі ці технології, не зважаючи на гігантські витрати і потужний інтелектуальний потенціал, притягнутий до цих розробок – провалилися. В другій половині ХХ століття генерувались також і над ідеї: пошук антигравітації, біополів, можливості управління часом – але це все виявилось на рівні розмови. Такого важкого і повільного просування важливих технічних ідей, не зважаючи на грандіозні матеріальні та інші затрати, історія техніки ще не знала. Якщо прийняти до уваги, що «зелена революція» і медицина мали лише

відносний успіх, то можна сформулювати такий висновок: «XX століття не дало нічого нового в створенні нових, проривних технологій майбутнього, які дадуть змогу вирішити наступні три найважливіші проблеми сьогодення: недостатність енергії, екологічну і соціальну». Останнє означає, що на планеті Земля відбуваються неперервні війни, які влюбий час можуть бути світовими. Більше того, XX вік великі ідеї XIX століття перетворив в паразитичні, оскільки із ідей розвитку вони перетворились в такі, що блокують його. Більше того, випестувана в XIX і XX століттях філософія класичного детерміністського матеріалізму виявилась цілком безпорадною при вирішенні проблем, які з'явилися при вивченні глибинної структури матерії на рівні елементарних частинок – лептонів (їх 6 видів) і кварків (їх 36), які в 2000 раз менші розмірів ядра атома водню і тому є абсолютно невидимими. Між елементарними частинами діють 4 типи фундаментальних взаємодій: гравітаційне, слабе, електромагнітне і сильне. В цьому невидимому, ірраціональному світі елементарних частинок при дії тих чи інших взаємодій утворюється водень – основний хімічний елемент Всесвіту, атоми якого вже можна побачити при температурі $t = -259,1^{\circ}\text{C}$ під електронним мікроскопом. Тобто, із загадкового невидимого, ірраціонального світу випливає видимий.

На рівні елементарних частинок немає процесів – там є стани. При одному стані діє один вид взаємодій, при іншому – другий. І невідомо за якою програмою і в якій послідовності діють ці стани творення. Яка комбінаторика, точніше – математика там править бал і яким чином. Більше того, і кварки і лептони – це кінцеві неподілені елементарні частинки. Що вони уявляють собою – невідомо, чи лептони або кварки. В той же час основна концепція матеріалізму – в невичерпності електронна. Тобто, на рівні лептонів і кварків матеріалізм докладає багато зусиль, але не отримує результатів. У світі елементарних частинок правлять ідеї. Тобто, творення водню йде по невідомому і чисто математичному алгоритму. Але якщо алгоритм творення елементу, то має бути і автор алгоритму, тобто – Творець. І ядерні фізики не можуть дати пояснення. Візьмемо абстрактне, філософію, посилання на Євангеліє від Іоанна Богослова:

1. Спочатку було Слово, і слово було у Бога (елементарна частинка).
2. Воно було у Бога на початку.
3. Усе через Нього повстало і ніщо, що повстало, не повстало без Нього.

Значимо, що основний висновок кібернетики в тому, що будь-яка система невпинно деградує і розвалюється без управління. А Всесвіт прекрасно функціонує вже десятки мільярдів років.

Отже, наука XXI століття поступово стає нематеріалістичною. Якщо мета науки до XXI століття полягала у вдосконаленні умов життя, то основною метою науки на сьогодні і в майбутньому буде – пізнання невидимих ірраціональних основ утворення світу і зберігання душі людини.

Поки нам є недосяжним, яким чином відбувається творення світу і як із невидимого з'являється видиме. Тому головне завдання науки XXI століття і можливо наступних століть – це зрозуміти, як там в невидимому ірраціональному світі відбувається творення видимого світу і алгоритм утворення матерії.

У своїх міркуваннях Паскаль міркував, якщо людина вірить в щось, а його не існує, то вона нічого не втрачає. Але якщо вона не вірить, а воно існує, то втрачає все [2].

Література:

1. Джунь Й. В., Сотник Ж. Г. Застосування методів математичної статистики під час виконання дисертаційних робіт. Підготовка дисертацій в умовах воєнного стану: актуальні питання та шляхи їх вирішення : Міжнародна науково-практична конференція. Науково-дослідний інститут публічного права. 28 вересня 2024 р. – Львів – Торунь : Liha-Press. 2024. С. 45–47.

2. Опанасенко О. Блез Паскаль. 2018. 112 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-9>

ЗАГАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ АКТУАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Дерстуганова Н. В.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри освіти та управління навчальним закладом

Класичний приватний університет

м. Запоріжжя, Україна

Визначення каталогу (переліку) актуальних загальних компетентностей, які необхідно сформувати у здобувачів ступеня доктора філософії за час навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, є важливим.

В Україні, відповідно до «Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» (2020 р.), найактуальніші для спеціальності загальні компетентності для кожного рівня вищої освіти обираються з переліку Проєкту ЄС Tuning [1]. Перелік загальних компетентностей, наведений у даних методичних рекомендаціях, за своїм складом (31 компетентність) та порядком розташування компетентностей у середині нього, є ідентичним до переліку загальних компетентностей, виокремлених за проєктами «Generic Competences: Tuning EU IV» («Загальні компетентності: Tuning ЄС IV») та «Generic Competences: SQF Social Sciences» («Загальні компетентності: SQF Соціальні науки») [2].

Заслуговує на увагу перелік загальних компетентностей, визначених за проєктом «Generic Competences: Tuning China» («Загальні компетентності: Тюнінг Китай»), до складу якого входять 33 загальні компетентності [2].

Порівняння каталогів загальних компетентностей, виокремлених за результатами проєктів «Загальні компетентності: Tuning ЄС IV» у перекладі з англійської мови на українську відповідно до «Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» (2020 р.) [1, с. 15–16] та «Загальні компетентності: Тюнінг Китай», представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Зіставлення переліку загальних компетентностей, визначених за результатами проєктів «Загальні компетентності: Tuning ЄС IV» та «Загальні компетентності: Тюнінг Китай»

№	Загальні компетентності: Tuning ЄС IV	Загальні компетентності: Tuning Китай
1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу	Здатність до аналізу та синтезу
2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях	Здатність застосовувати знання на практиці
3	Здатність планувати та управляти часом	Планування та управління часом
4	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності	Базові загальні знання в галузі, що вивчається
5	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово	Закріплення базових знань з професії на практиці
6	Здатність спілкуватися іноземною мовою	Усне та письмове спілкування рідною мовою

Продовження таблиці 1

№	Загальні компетентності: Tuning ЄС IV	Загальні компетентності: Tuning Китай
7	Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології	Здатність спілкуватися другою мовою
8	Здатність проводити дослідження на відповідному рівні	Комп'ютерні навички
9	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями	Дослідницькі навички
10	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел	Здатність до активного навчання
11	Здатність бути критичним і самокритичним	Навички управління інформацією
12	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації	Критичні та самокритичні здібності
13	Здатність генерувати нові ідеї (креативність)	Здатність адаптуватися до нових ситуацій
14	Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми	Здатність генерувати нові ідеї
15	Здатність приймати обґрунтовані рішення	Вирішення проблем
16	Здатність працювати в команді	Ухвалення рішень
17	Здатність до міжособистісної взаємодії	Робота в команді
18	Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети	Міжособистісні навички
19	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності)	Лідерство
20	Цінунання та повага різноманітності та мультикультурності	Вміння працювати в міждисциплінарній команді
21	Здатність працювати в міжнародному контексті	Здатність спілкуватися з людьми, які не є експертами в даній сфері
22	Здатність працювати автономно	Сприйняття та розуміння культурного розмаїття
23	Здатність розробляти проекти та управляти ними	Здатність працювати в міжнародному контексті
24	Здатність здійснювати безпечну діяльність	Зобов'язання щодо здоров'я та безпеки

Закінчення таблиці 1

№	Загальні компетентності: Tuning ЄС IV	Загальні компетентності: Tuning Китай
25	Здатність виявляти ініціативу та підприємливість	Здатність працювати автономно
26	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)	Розробка проєктів та управління ними
27	Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт	Ініціативність та підприємницький дух
28	Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків	Етичні зобов'язання та професіоналізм
29	Прагнення до збереження навколишнього середовища	Соціальна відповідальність та громадянська свідомість
30	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо	Відповідальність якості
31	Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем	Бажання досягти успіху
32	–	Екологічна свідомість та прихильність до сталого розвитку
33	–	Здатність до самоуправління

Як свідчать наведені дані, окрім різниці у кількості визначених у досліджуваних каталогах загальних компетентностей, існує відмінність у їх найменуванні. Обмежені обсягом даної роботи, зупинимося на основних результатах зіставлення обраних каталогів. Аналогічний підхід спостерігається до визначення важливості аналізу та синтезу як першої із компетентностей: «здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу» (каталог «Tuning ЄС IV») та «здатність до аналізу та синтезу» (перелік «Tuning Китай»), водночас «здатність до абстрактного мислення» у переліку загальних компетентностей «Tuning Китай» відсутня.

У каталогах, що аналізуємо, привертає увагу ставлення до набуття практичних навичок. У каталозі «Tuning ЄС IV» «здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях» у переліку розташована другою, натомість у каталозі «Tuning Китай» другу позицію відведено «здатності застосовувати знання на практиці», а п'яту – «закріпленню базових знань з професії на практиці».

Заслугує на увагу той факт, що окремою позицією (№ 19) в каталозі «Tuning Китай» виділено «лідерство», тоді як в обох каталогах приділено увагу ініціативності та підприємливості: «здатність виявляти ініціативу та підприємливість» (№ 25) у каталозі «Tuning ЄС IV» та

«ініціативність та підприємницький дух» (№ 27) у каталозі «Tuning Китай».

Акцентуємо і та такі компетентності, як «бажання досягти успіху», визначену (№ 31) у каталозі «Tuning Китай», яку не представлено у каталозі «Tuning ЄС IV».

Важливою відмінністю каталогу «Tuning Китай» є компетентність, пов'язана зі здоров'ям, а саме: «зобов'язання щодо здоров'я та безпеки», розташована у переліку за № 24. У каталозі «Tuning ЄС IV» під таким же номером розташована компетентність «здатність здійснювати безпечну діяльність».

Водночас компетентність «усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем» наведена лише у каталозі Tuning ЄС IV.

Підсумовуючи, зазначимо, що представлене зіставлення каталогів загальних компетентностей, виокремлених за результатами проєктів «Загальні компетентності: Tuning ЄС IV» та «Загальні компетентності: Тюнінг Китай» свідчить, що попри значну подібність до визначення важливих загальних компетентностей, які входять до складу обох каталогів, існують й суттєві відмінності, серед яких – визнання значущими таких компетентностей, як «лідерство», «бажання досягти успіху», «зобов'язання щодо здоров'я» та підвищена увага практичній складовій підготовки у каталозі, сформованом за результатами проєкту «Тюнінг Китай».

При визначенні комплексу важливих загальних компетентностей, які необхідно сформувані у здобувачів ступеня доктора філософії за час навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, на нашу думку, слід брати до уваги актуальні напрацювання закордонних колег, зокрема у ставленні щодо формування компетентностей «лідерство», «бажання досягти успіху», «зобов'язання щодо здоров'я», зосередженості на практичній складовій підготовки.

Література:

1. Наказ МОН України від 30.04.2020 р. № 584 «Про унесення змін до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0584729-20#Text> (дата звернення 27.09.2024).

2. Tuning Academy. URL: https://tuningacademy.org/lists-of-competences/#_ (дата звернення 27.09.2024).

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ НА ОСВІТНЮ ТА НАУКОВУ СФЕРУ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Жукова А.

*PhD за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»,
викладач кафедри іноземних мов та військового перекладу
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна*

Військове вторгнення Росії в Україну призвело до численних жертв і значних руйнувань, суттєво змінивши систему освіти. Повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією проти України 24 лютого 2022 року, спричинила значні руйнування та пошкодження інфраструктури та громадських будівель, змусила багатьох людей покинути свої домівки, забрала життя невинних людей та змінила освітній процес. Система освіти України опинилася перед новими реаліями, а органи управління освітою зіткнулися з безпрецедентними викликами. Усі навчальні заклади країни адаптуються до нових обставин. Вчителі долучилися до Збройних сил України та територіальної оборони, продовжуючи навчати учнів навіть з лінії фронту. Навчальні заклади перетворилися на хаби допомоги населенню та військовим, а учасники освітнього процесу також працюють волонтерами. Усі учасники освітнього процесу, як і решта населення України, зазнали значних психологічних травм, що створює серйозні виклики для збереження якості освіти. В умовах воєнного стану освітній процес зазнав суттєвих змін. Тому на даному етапі важливо зосередити увагу на вивченні освіти в Україні в умовах воєнного стану, зокрема, на унікальних аспектах педагогічної діяльності в цих складних умовах. Метою нашої доповіді є вивчення особливостей педагогічної діяльності у воєнний час. Методологічний підхід до вивчення даного питання ґрунтується на якісному поєднанні теоретичних і діагностичних методів дослідження. Для виявлення теоретичних підходів до визначення особливостей педагогічної діяльності в умовах воєнного стану використано такі методи, як аналіз, синтез, інтерпретація, узагальнення та абстрагування. Діагностичні методи дослідження, зокрема анкетування, використовувалися для з'ясування думок, досвіду та бачення вчителів щодо освітнього процесу та педагогічної діяльності в умовах війни в Україні.

Загалом було опитано 100 викладачів закладів вищої освіти. Слід зазначити, що опитування планувалося та проводилося під час активних бойових дій на території України, в умовах ускладненого освітнього процесу та переміщення значної частини населення країни, а тому має низку обмежень. З огляду на це, дослідження спрямоване не стільки на вивчення всіх проблем освітянської спільноти, скільки на узагальнення та розуміння розмаїття досвіду, думок і почуттів педагогів в умовах воєнного стану. Крім того, варто відзначити обмежену кількість респондентів, які взяли участь у дослідженні – це люди, які перебували у відносній безпеці під час опитування, мали час і ресурси для аналізу власного життєвого досвіду, а також доступ до інтернету та девайсів.

Отримані результати свідчать про те, що викладання в умовах воєнного часу є складним процесом, який потребує значного фінансового, правового, наукового та методичного забезпечення. Всі учасники освітнього процесу постійно перебувають під впливом різних травматичних подій і потребують психологічної підтримки під час навчання та викладання у вищих навчальних закладах. Опитування визначило ключові пріоритети: створення психологічних служб, які б допомагали студентам і викладачам справлятися з впливом травматичних подій на психічний розвиток; системна робота з підтримки студентів, які пропустили значну частину навчання і мають прогалини в знаннях; підвищення мотивації викладачів і збільшення державної фінансової підтримки.

Відповідно до Закону України «Про освіту», педагогічна діяльність трактується як інтелектуальна, творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника або самозайнятої особи у сфері формальної та/або неформальної освіти, спрямована на навчання, виховання і розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей. Здійснюючи педагогічну діяльність у воєнний час, важливо розставити пріоритети у виконанні освітніх завдань таким чином, щоб освітній процес був максимально комфортним для учнів та вчителів.

Функціонування системи освіти України в умовах воєнного стану характеризується поглибленим розвитком інноваційних форм організації освітнього процесу, нових методів навчання, ефективних педагогічних та інформаційних технологій (Бирко, 2022). Крім того, доцільно звертати увагу не в першу чергу на академічні успіхи студентів, а на їх підтримку та нормалізацію психічного стану. Не слід забувати і про психологічний стан викладачів, організувати спеціальні тренінги, вебінари, консультації з психологами, які б допомагали вчителям справлятися зі стресом, професійними труднощами, вигоранням тощо. Також надзвичайно

важливим є вивчення та узагальнення потреб освітянської спільноти з урахуванням різного досвіду життя та роботи в умовах воєнного стану (Донченко, 2022).

У сучасних умовах вивчення специфіки освіти в умовах воєнного часу є пріоритетним напрямом наукових досліджень. Вивчення цього питання дає змогу вдосконалити освітній процес, стабілізувати його, налагодити ефективну взаємодію між усіма його учасниками, гарантувати безперервну та доступну освіту для всіх учнів. Серед актуальних освітніх питань в умовах воєнного стану найбільш важливими є такі:

- організація психологічної та методичної підтримки викладачів;
- підтримка всіх суб'єктів освітнього процесу у складних ситуаціях;
- ефективна організація освітнього процесу в складних умовах;
- налагодження зв'язків та підтримка педагогічного партнерства закладу освіти з органами місцевого самоврядування;
- надання різних видів психолого-педагогічної підтримки учасникам освітнього процесу, зокрема, приділяючи увагу мотивації, креативності, безпековим компетенціям, а також збалансуванню вимог до учнів з об'єктивною реальністю.

Перспективи подальших досліджень пов'язуємо з проведенням масштабних кількісних досліджень, спрямованих на вивчення досвіду та узагальнення потреб освітньої спільноти з урахуванням різного досвіду проживання в умовах воєнного стану: зміна місця проживання (в іншому місті України, за кордоном), перебування в місцях активних бойових дій, в місцях відносної безпеки. Важливим є вивчення потреб викладачів та студентів щодо їхніх матеріально-технічних проблем, а також необхідних інструментів, методичного та програмного забезпечення для освітнього процесу в цілому, надання психологічної підтримки студентам та викладачам.

Вивчення особливостей педагогічної діяльності в умовах війни дає підстави стверджувати, що педагогічна діяльність в таких умовах є складним процесом, який залежить від ситуації в країні, а викладачів є вразливим суб'єктом освітнього процесу, який потребує всебічної підтримки з боку держави. Вивчення думок працівників освіти та їхньої діяльності в умовах воєнного стану дозволило виявити низку питань, які потребують швидкого системного вирішення, зокрема: створення психологічної служби для допомоги учням різних рівнів та вчителям у подоланні впливу травматичних подій на психічний розвиток; налагодження системної роботи з учнями, які пропустили значну частину навчання, мають прогалини в результатах навчання та потребують адресної науково-методичної підтримки; підвищення мотивації педагогічних працівників.

Література:

1. Бельська, Н. А., Мельник, М. Ю. (2022). Дослідження життєстійкості учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 2(85), 98-106. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2022-2\(85\)-98-106](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2022-2(85)-98-106)
2. Бирко, Н. М., Богомол, Н. Д., Гречановська, О. В., Райтаровська, І. В. и Прокоф'єва, О. А. (2022). Професійна поведінка педагога в умовах воєнного стану в Україні. *Перспективи та інновації науки*, 12 (17), 46–54.
3. Булик, І. Л. (2022). Проблемні питання дистанційного навчання у закладах вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні*, 52–55.
4. Верголяс, М.М., Верголяс, О.В. и Брантова, О.В. (2023). Освіта і наука України в умовах воєнного стану. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*, 3, 201–208.
5. Войціх, І. В. и Полевик, О. В. (2022). Психолого-педагогічна та емоційна підтримка студентів в умовах воєнного стану. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*, 6 (354), 117–123.
6. Гнатюк, О. В. (2022). Дистанційна освіта в умовах воєнного стану. *Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми: X Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*, 1–3.
7. Голубенко, Т., Діордіца, І. та Сіра, Л. (2022). Особливості психолого-педагогічної адаптації здобувачів вищої освіти до освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Наукові інновації та передові технології*, 6 (8), 112–123.
8. Губанова, Т. О. (2023). Функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи. *Київський часопис права*, (3), 23–31.
9. Данилевський, В., Чепурна, Н. (2022). Особливості освітньої діяльності у воєнний час. *Педагогічний вісник*, (1–2), 2–5.
10. Донченко, О. С., Пшенична, Н. С. и Семеняко, Ю. Б. (2022). Особливості організації освітнього процесу у закладі вищої освіти в умовах воєнного стану. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*, 2, 113–121. DOI: <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2022-1-2-113-121>.

**ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ
ТА АМЕРИКИ ХХ – ПОЧ. ХХІ СТ.»
В РЕАЛІЯХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Зубко О.

*кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри історії та археології
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

Навчальний курс «Історія країн Європи та Америки ХХ – поч. ХХІ ст.» або «Історія країн Європи та Америки 3», що вивчається в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса студентами 4 курсу ОС «Бакалавр», спеціальності 032 «Історія та археологія», як очної, так і заочної форм навчання, має наступні хронологічні рамки: період з 1918 р. по теперішній час – 2024 р. Як влучно відзначають самі бакалаври, («війною починаємо –війною закінчуємо»), вивчення новітньої епохи в розвитку людської цивілізації, досить чітко ілюструє наступна схема: «Перша світова війна – Друга світова війна – «холодна війна» – російсько-українська війна як «битва цивілізацій». І така заувага від студентів – досить слушна.

Ось вже другий рік поспіль, після аргументування початкової дати 1918 р. як найбільш прийнятної віхи відліку новітнього часу в історії людства, а згодом викладаючи послідовно події двадцятих, тридцятих, сорокових, п'ятдесятих, шістдесятих-вісімдесятих, дев'яностих, двохтисячних, у відповідь звучить прохання здобувачів зосередитися значно більше на самому понятті «війна» та поговорити про діапазон історичних поглядів на «війну» загалом. Отож, пристаючи на таку пропозицію студентів, (фактично, розпочинаючи діалог), мені як викладачу, доводиться послуговуватися доповіддю Яся Олексія Васильовича «Війна у проєкціях і конструкціях історичного часу», що була виголошена на засіданні Президії НАН України ще 8 лютого 2023 р. [1].

Розпочинаючи діалог, відштовхуємося зі студентами від розуміння війни в епохи стародавніх Греції та Риму, розмірковуючи про греко-перські війни та війну Афін зі Спартою. Тобто, звертаємося до первісної традиції презентації війни: з одного боку як жажливого історичного явища, а з іншого – як початку нового циклу історичного життя, підкреслюючи, що на відміну від давньої Греції, в давньому Римі війна перетворилася на політичний капітал.

Кожна ж наступна епоха (середньовіччя та новий час) вирізнялася іншими типами воєн і задавала різні контексти для їх представлення, проте спільним при розгляді останніх було те, що будь-яка війна розглядалася як сплачування кривавої данини за переможний поступ.

Перелом у витлумачуванні поняття «війна» відбувся із завершенням Першої світової війни. Ця війна кардинально похитнула ідею «вічного поступу». І з того часу, тобто з 1918 р., війна уособлювалася вже виключно як «хвороба цивілізації», неодмінний діагноз її занепаду, на який, зокрема, вказувала, й українська політична еміграція: наприклад, про неминучість нової світової війни ще в 1921 р. писав український історик і публіцист Степан Теодорович Томашівський (1875–1930).

Друга світова війна в Європі та на Американському континенті розглядалась вже як травматичний або екстремальний досвід екзистенції історичної людини, а ще як соціокультурна катастрофа. Тоді як в Радянському Союзі, а нині на теренах росії й білорусі, Друга світова війна представлена у якості культу, міфообразу «Великої Вітчизняної війни» з канонізацією «великого російського народу» – «народу-переможця», «народу-вождя». Як викладач, наводжу для прикладу студентам сайт офіційного друкованого видання «Білорусь сьогодні» (колишнє видання «Белоруссия Советская»), яке доступне для прочитання і є яскравою ілюстрацією ворожої пропаганди, де 25 вересня 2024 р. в історичній рубриці розміщено матеріал журналіста Валентини Козлович про подвиг прикордонника Кіжеватова, що захищав Берестейську (Брестську) фортецю. Окремо в матеріалі Козлович наголошено на тому, що лейтенанта Андрія Кіжеватова (1907–1941), керівника 9-го прикордонного загону військ НКВС СРСР – героя Радянського Союзу – в російсько-білоруській військовій драмі «Берестейська фортеця» зіграв російський актор Андрій Мерзлікін. Чого варті тільки два речення зі статті: « *На іменній заставі (прикордонна застава «Брест» та музей Кіжеватова у Бресті – О. З.) та в музеї Мерзлікін порівнював своє обличчя з фотографією героя. Після виходу фільму стало очевидно, що попадання в образ виявилось стовідсотковим, і за цю роль актор навіть отримав нагороду ФСБ*» [2]. Тобто, раніше СРСР, а нині росія та білорусь, наслідують імперський культ перемоги та сили. Тому погоджуємося з резюме Олексія Яся: «Римські тріумфи назавжди стали символом і зразком представлення війни в імперській культурі. Військова ритуалізація політичної культури перетворилася на неодмінну складову всіх імперських проєктів. Цей аспект є дуже важливим для розуміння природи неоімперського проєкту сучасної росії» [3].

Закінчення Другої світової війни потягло за собою відразу й початок «холодної війни» (1945–1989) – планетарної двосторонньої

конфронтації СРСР і США та їх союзників на конкретній ідеологічній основі, яка характеризувалася боротьбою за сфери впливу і кризами, що ставили світ на грань глобальної війни з застосуванням ядерної зброї. Щодо причин «холодної війни», то їх безліч. Шукати їх слід, звертається увага студентів, в історичній, ідеологічній, політичній, економічній та психологічній сферах. Не варто, як це роблять деякі дослідники, зводити проблему до якоїсь однієї причини, наприклад, до політики держав у Східній Європі, або до специфіки економічного післявоєнного співробітництва, або до «німецького питання». Феномен «холодної війни» набагато складніший, ніж здається на перший погляд. Зосереджуємося на причинах планетарного характеру, як це часто роблять американські історики: 1) жовтні 1917 р. в Росії та розколу світу на дві полярні системи; 2) Другій світової війні та її наслідках, котрі зумовили боротьбу за сфери впливу; 3) появі атомної зброї.

І, врешті, відкладена російсько-українська війна. Чому відкладена? Ще в 1990-х американський політолог Самуель Гантінгтон (1927–2008) висунув концепцію зіткнення цивілізацій. Щоправда, він передбачав конфлікт між західним та ісламським світами, ризики російської-української війни він вважав мінімальними. На відміну від Гантінгтона, інший американський політолог Джон Міршаймер (1947 р.н.) – автор концепції Наступального реалізму – ще в 1993 р. оцінював ризики російської-української війни як цілковито реальні та закликав Київ зберегти ядерну зброю. (Російсько-українські «рахунки», нагадаємо, були закладені ще за доби Української революції 1917–1921 рр., а історичне коріння протистояння України з Московщиною є ще давнішим і сягає щонайменше 17 ст.). Проте, у світлі нинішньої війни росії з Україною тези Гантінгтона про нові цивілізаційні символи й культурні лінії демаркації видаються слушними.

Отож, у нинішніх військових реаліях і в реаліях вивчення навчального курсу «Історія країн Європи та Америки ХХ – поч. ХХІ ст.», російсько-українська війна – це війна за незалежність України. Бо вона, по-перше, пряма історична ретроспектива фінального акту багатовікової боротьби України за визволення контексті світової історії; по-друге, це екзистенційна війна або війна за право існування – «Має залишитися хтось один!»; й по-третє, на думку фахівців, ця війна є аналогію з війною за незалежність Сполучених Штатів 1775–1783 рр.

Література:

1. Ясь О. В. Війна в проєкціях і конструкціях історичного часу. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Yas_Oleksii/Viina_u_proiektssiiakh_i_konstruktsiikh_istorychnoho_chasu_.pdf?PHPSESSID=dh

nso5th355r7b2vbhgo6tv5p3 (дата звернення: 14.09.2023). doi: <https://doi.org/10.15407/visn2023.04.062>

2. Козлович В. Имя пограничника Кижеватова носят родное село, теплоход, школы, улицы в беларуси и россии, застава в Бресте. URL: <https://www.sb.by/articles/imeni-kizhevato.html> (дата звернення: 25.09.2024).

3. Зіткнення цивілізацій. URL: <https://svit.kpi.ua/2023/03/30/%D0%B7%D1%96%D1%82%D0%BA%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%86%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9/>(дата звернення: 30.09.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-12>

АКАДЕМІЧНЕ ВИГОРАННЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В АСПІРАНТУРІ

Калініна А. В.

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень,
інспектор з аспірантури
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України
м. Харків, Україна*

Життя сучасного українця сповнене значною кількістю викликів, що негативно можуть впливати на психологічний добробут і психічне здоров'я людей. Окрім різноманітних стресових ситуацій, все частіше у медіа просторі почали з'являтися поняття «емоційне вигорання», «професійне вигорання» тощо. Зважаючи на те, що саме по собі навчання в аспірантурі не виключає стресів, внаслідок їх тривалого накопичення в аспірантів може формуватися аналогічний процес – академічне вигорання.

У спеціалізованій літературі синдром вигорання частіше описується як патопсихологічний синдром, що характеризується загальним та емоційним виснаженням, зростаючим почуттям цинізму та втратою задоволення від власних досягнень у значущій сфері діяльності [1, с. 4].

У 2019 році Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) внесла синдром емоційного вигорання до Міжнародної класифікації хвороб та виділила три його основні симптоми: 1) сильне відчуття виснаження;

2) збільшення психологічної дистанції та/або негативне ставлення до своєї роботи; 3) зниження працездатності [2].

Тема вигорання є дискусійною та міждисциплінарною, її досліджують у царині медицини, психології. Частими питаннями для дискусій є проблеми диференційної діагностики депресивних розладів, патогенезу вигорання як результату перебування в умовах хронічного «робочого» стресу, виокремлення та розведення понять «емоційне» і «професійне» вигорання тощо [1, с. 4].

Результати досліджень науковців свідчать про те, що вигорання в академічній діяльності (або «академічне вигорання») має схожі прояви із загальним емоційним або професійним вигоранням. До речі, такі прояви у здобувачів освіти (і зокрема, аспірантів), не залежать від спеціальності, за кою вони здобувають освіту.

Академічне вигорання асоціюється зі складнощами в адаптації до змін і вимог навчання і виконання наукової роботи (наприклад, адаптація на першому році навчання, виклики, що постають перед аспірантом перед захистом, зокрема, перед презентацією роботи на структурному підрозділі, адже саме з цього умовно починається процес атестації здобувача), поганими навчальними чи науковими результатами, підвищеним ризиком проблем зі сном, депресії та тривожних розладів, підвищення рівня незадоволеності собою та своїм життям і т.п.

«Академічне вигорання» під час навчання в аспірантурі за аналогом подібного стану у студентів, який проаналізували Аврамчук О., Копчук-Кашецький О., Зубачик Г., включає три елементи: 1) загальне емоційне виснаження внаслідок вимог навчального процесу; 2) почуття «неадекватності себе як аспіранта» (у значенні некомпетентності) через перебування в умовах тривалого дистресу¹ від перфекціоністичного прагнення академічних досягнень; 3) цинічне ставлення до навчальних перспектив [див. 1, с. 4].

Одним із факторів, що можуть спричиняти академічне вигорання, є надмірне прагнення здобувача до перфекціонізму. Науковці зосередили увагу на встановленні взаємозв'язку між двома аспектами перфекціонізму (зокрема, перфекціоністичними проблемами та перфекціоністичними прагненнями) та елементами академічного вигорання, згаданими вище, через механізм формування румінації²

¹ *Примітка.* Дистрес – це психологічний термін, який описує негативний стрес, викликаний тривалим або інтенсивним психоемоційним, фізичним або соціальним навантаженням, що перевищує адаптаційні можливості організму [3].

² Румінація це процес багаторазового думання чи переживання одних і тих самих думок, ідей або проблем, зазвичай без вирішення або прогресу. Це постійне зациклення на минулому, переживання неприємних подій або невдач, безперервне аналізування своїх

(повторюваного, автоматичного) негативних переконань щодо себе та власних досягнень [1, с. 5]. Враховуючи особливості й вимоги навчальної активності, соціально-прийнятне прагнення відповідати очікуванням оточення може визначатись як фактор підвищеного ризику вигорання, що також корелюватиме зі схемою надвисоких стандартів. Очікується, що, діючи відповідно до схеми надвисоких стандартів, аспіранти можуть почати ігнорувати ознаки втоми та виснаження, раціоналізувати непродуктивні форми поведінки, визначаючи навчальні вимоги як власні потреби [1, с. 5].

Процес вигорання (у тому числі й академічного) розвивається протягом певного часу. Спеціалісти вирізняють три фази процесу вигорання:

I. Початок та перші попереджувальні симптоми.

Спочатку людина вкладає набагато більше енергії у свою роботу, ніж зазвичай. Це характеризується надзвичайно високою завантаженістю та відмінною працездатністю. Але протягом цієї першої фази з'являються перші ознаки емоційного вигорання. Зазвичай з'являються такі попереджувальні знаки: підвищена відданість певним цілям; робота стає головною метою життя (наприклад, соціальні контакти з людьми, лише пов'язані з роботою); нездатність відключитися та гіперактивність; відчуття, що завжди не вистачає часу та ін. [4].

Згодом стають очевидними перші ознаки виснаження, такі як: занепокоєння, нестача енергії та сну, а також підвищена сприйнятливність до нещасних випадків та інфекцій [4].

II. Зниження зацікавленості та продуктивності.

На цьому етапі процесу вигорання починає різко знижуватися продуктивність праці. Відбувається відмова особи від взятих на себе зобов'язань (зниження залученості у процесі вигорання): зниження ідеалізації та прихильності; зниження мотивації стосовно навчальної та наукової діяльності; відчуття низької самооцінки; думки про припинення наукової діяльності (хочу покинути все, навіщо це мені?); людина все частіше тримається на відстані і відчуває негативні почуття стосовно наукового керівника, адміністрації установи, викладачів; зниження емпатії та співчуття; прояви цинізму та холодності; перші негативні наслідки для відносин та сімейного життя тощо [див. 4].

Особливого ризику наражаються люди, які не отримують очікуваної винагороди за надмірну напругу, з якою вони працюють. Якщо їхні очікування, що впливають з високого рівня залучення, не

помилку та невдач, а також постійне гадання про можливі негативні сценарії майбутнього [3].

виправдовуються, ризик прогресуючого процесу вигорання цих людей значно зростає [4].

Продуктивність та фактичний результат праці відповідних осіб також знижуються. Аспіранти починають все частіше робити помилки і щось забувати, їхній творчий потенціал та здатність справлятися з проблемами знижуються. Симптомами такого стану є: неорганізованість; невпевненість; проблеми з більш складними завданнями та рішеннями; підвищена забудькуватість; зниження концентрації; зниження витривалості; зниження креативності; загальне зниження розумової працездатності та ін. [див. 4].

III. Загальний занепад.

На третій фазі вигорання погіршення переважають у всіх сферах життя особи. Для цієї фази характерне:

1) байдужість до всього та до всіх. Людина змиряється з тим, що відбувається, більшу частину часу млява, пригнічена і песимістична. Вона все більше втрачає інтерес до своїх захоплень, партнера та сім'ї. Загалом вона починає відключатися від своїх соціальних зв'язків і поступово стає самотньою. Характерна повна концентрація постраждалих на собі, своїх потребах та на професійній діяльності;

2) усунення від свого соціального життя в цілому, але в той же час сильно зосередження на конкретній близькій людині (наприклад, на своєму партнері);

3) особа не можуть розслабитися у відпустці (під час канікул, святкових днів та ін.), і свій вільний час вона часто сприймає як додаткове джерело стресу. Може збільшитися споживання алкоголю, нікотину та інших речовин, які викликають звикання;

4) виникають більш сильні емоційні реакції в міру збільшення внутрішнього занепокоєння. Людина починає звинувачувати себе, або шукати винних у своєму оточенні. З одного боку, з'являються депресивні симптоми, такі як песимізм, тривога чи млявість. З іншого боку, виявляються агресивні симптоми, такі як дратівливість, звинувачення колег, наукового керівника, адміністрації установи чи нетерпимість [див. 4].

Отже, інтенсивна навчальна та наукова зайнятість здобувачів на третьому освітньому рівні може спричинити академічне вигорання в аспірантів, що знижує їх продуктивність та бажання завершувати навчання. Особливо ризик піддатися такому вигоранню підвищується в умовах воєнного стану, коли до факторів, пов'язаних суто із навчанням в аспірантурі, додається низка зовнішніх ризиків, на які важко (а подекуди й неможливо) вплинути. В таких умовах роль наукового керівника та адміністрації установи посилюється додатковими

завданнями щодо своєчасної допомоги аспірантам з метою уникнення вигорання в їх академічній діяльності.

Література:

1. Аврамчук О., Копчук-Кашецький О., Зубачик Г. Академічне вигорання серед студентів: роль ранніх дисфункційних схем як фактору вразливості. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2021. Випуск 9. С. 3–13.

2. WHO recognizes “burnout” as medical condition. URL : <https://www.theeastafrican.co.ke/scienceandhealth/WHO-burnout-medical-condition/3073694-5133478-12j11fjz/index.html>.

3. Дистрес. *Психологічна енциклопедія*. URL : <https://www.psykholoh.com/post/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B5%D1%81-%D1%86%D0%B5> (дата звернення : 01.10.2024).

4. Емоційне вигорання. URL : <https://www.enableme.com.ua/disabilities/емоційне-вигорання-simptomi-perebig-ta-diagnostika-7417> (дата звернення : 01.10.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-13>

THE WAR IN UKRAINE AND ITS IMPACT ON THE LEARNING PROCESS

Karpova D. M.

PhD in Philology,

Senior Lecturer at the Department of Maritime English

National University “Odessa Maritime Academy”

Odesa, Ukraine

The ongoing war in Ukraine has significantly impacted various sectors of society, and one of the most critically affected areas is education. The conflict, which escalated following Russia's invasion in February 2022, has led to widespread displacement, infrastructural destruction, and psychological trauma, all of which have disrupted the educational process for millions of students. This report explores the key challenges that the Ukrainian education system faces as a result of the war and the adaptive strategies employed to mitigate these effects.

Displacement and Disruption of Schooling

One of the most immediate impacts of the war has been the large-scale displacement of the population. As of mid-2023, over 8 million Ukrainians

were recorded as refugees in Europe, with millions more displaced internally. This massive migration has severely disrupted the schooling system, as displaced children either lack access to educational institutions or face challenges in integrating into new systems in host countries.

Children who have remained in war-affected areas often face the destruction or occupation of schools. According to UNICEF, as of October 2022, more than 2,400 educational facilities in Ukraine had been damaged or destroyed by Russian strikes. This destruction has rendered traditional, in-person learning environments unsafe and unavailable for many students [1].

Psychological Impact on Students and Teachers

The psychological toll of the war on children and educators is another significant factor hampering the educational process. Prolonged exposure to violence, uncertainty, and displacement can lead to severe trauma. Studies indicate that children exposed to war conditions are more prone to mental health disorders, including anxiety, depression, and PTSD [4, c. 56].

Teachers, too, have faced tremendous stress, as they have had to navigate their roles while coping with their own trauma and displacement. Many educators have fled their homes and are trying to continue teaching in unfamiliar settings, often with limited resources. This strain impacts their ability to effectively teach and support students [3, c. 88–89].

Adaptation Through Online Learning

To mitigate the challenges posed by the war, Ukraine has relied heavily on online education platforms. Digital learning has become a lifeline for many Ukrainian students, particularly those displaced either within the country or abroad. Olga Korobeynikova's *The Digital Divide in Conflict Zones: The Ukrainian Experience* (discusses how the Ukrainian government has worked to expand digital access, offering remote learning programs such as the "All-Ukrainian School Online" to keep students engaged [6, c. 106–108].

While online learning has been critical in maintaining access to education, it is not without its limitations. The digital divide, especially in rural areas, has made it difficult for many students to participate. Furthermore, internet connectivity is unreliable in conflict zones, preventing a consistent learning experience for those most affected by the war [2].

International Support and Aid for Education

International organizations and foreign governments have played a crucial role in sustaining Ukraine's education system during the war. Agencies such as UNICEF and UNESCO have provided material assistance, including the reconstruction of schools, the provision of educational materials, and psychological support services for students and teachers [2].

Many European countries hosting Ukrainian refugee students have integrated them into their school systems, often providing language courses and tailored support services. This international response has been pivotal in ensuring that displaced Ukrainian students continue their education, albeit in challenging circumstances.

Future Prospects and Long-Term Impact

The long-term impact of the war on Ukraine's education system is profound. The disruption in education may lead to a lost generation, with

students falling behind in their studies or dropping out entirely [5, с. 167]. Moreover, the psychological scars left by the war may have enduring consequences on the cognitive and emotional development of these children.

However, the resilience shown by educators and students, as well as the rapid adaptation to online learning, provides a measure of hope. Post-war reconstruction efforts must prioritize the rebuilding of educational infrastructure, both physical and psychological, to help the country recover.

Conclusion

The war in Ukraine has upended the educational landscape, with millions of students facing disrupted schooling, trauma, and displacement. While online learning and international support have provided temporary solutions, long-term recovery will require significant investment in rebuilding educational infrastructure and addressing the psychological needs of students and teachers. The resilience shown by the Ukrainian education system and its stakeholders offers a foundation upon which to build future recovery efforts.[7, с. 214-216]

Література:

1. UNICEF. The war in Ukraine: Impact on education [Електронний ресурс] / UNICEF. – 2022. – Режим доступу: <https://www.unicef.org>.

2. Ministry of Education and Science of Ukraine. All-Ukrainian school online [Електронний ресурс] / Ministry of Education and Science of Ukraine. – 2023. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua>.

3. Новак, К. Education in times of crisis: Responses to conflict in Eastern Europe / К. Новак. – Cambridge : Cambridge University Press, 2023. – 348 с.

4. Джонс, П. The impact of conflict on children's development / П. Джонс. – London : Routledge, 2022. – 292 с.

5. Попова, М. Teaching in conflict zones: Challenges and strategies / М. Попова. – Oxford : Oxford University Press, 2023. – 256 с.

6. Коробейнікова, О. The digital divide in conflict zones: The Ukrainian experience / О. Коробейнікова. – London : Palgrave Macmillan, 2023. – 312 с.

7. Маркс, Дж. Global responses to educational crises / Дж. Маркс. – London : Bloomsbury, 2023. – 304 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВІДДАЛЕНОГО НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ (ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ) З КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Киричек Г. Г.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних систем та мереж
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

Тягунова М. Ю.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних систем та мереж
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

Карнаух Д. М.

*аспірант
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

Так сталося, що на даний час освітній процес в багатьох містах України відбувається під звуки повітряної тривоги [1]. Постійні обстріли у прифронтових містах або взагалі не надають можливості проведення очного навчання, або такий освітній процес проводиться в укриттях [2]. Але все починається з того, чи розуміє суспільство важливість та стратегічне значення освіти в цілому і наскільки надзвичайні обставини можуть впливати на якість самої освіти [3]. Чому це питання є таким актуальним і йому приділяється так багато уваги? [4]. Як зрозуміти, де та грань за якою неосвічена людина стає інструментом в руках злодія? Відповіді на ці та інші питання є дуже складними і потребують проведення досліджень [5]. Метою роботи є проведення аналізу умов та перспектив отримання якісної освіти при підготовці фахівців (докторів філософії), які є здатними вирішувати складні інноваційні та наукові завдання в галузі комп'ютерної інженерії, спираючись на фундаментальні і практичні знання, використання сучасних методів моделювання, а також теоретичні та експериментальні дослідження. Об'єктом дослідження є процес організації навчання у дистанційному форматі. Предметом є моделі, методи та програмні засоби підготовки фахівців (докторів філософії) з комп'ютерної інженерії.

Частина тих, хто навчається на наступних рівнях освіти, включаючи другий (магістерський) рівень та третій (освітньо-науковий, освітньо-творчий) рівні вищої освіти, самі в подальшому стають науково-педагогічними працівниками і застосовують свої знання, вміння та компетентності для передачі їх новому поколінню [6]. Тому у свій досвід отримання якісної або не завжди якісної освіти вони можуть вносити щось нове, включаючи застосування ChatGPT та штучного інтелекту при викладанні нового матеріалу, використання Zoom, Google meet, тощо, проведення інтерактивних лекцій та практичних занять [7].

Військова агресія, приносить значні руйнування місць проведення освітнього процесу, вимушене переміщення здобувачів освіти та навчання в умовах блекауту [2]. Тому побудова ефективної системи інформаційного забезпечення вирішує завдання з надання навчальної інформації в електронній формі, створення можливостей оперативної та повно задовольняти потреби в отриманні знань, забезпечуючи новий рівень здобуття та узагальнення цих знань, їх поширення та використання [8]. Першочерговим є завдання адаптації учасників навчального процесу до зростаючого потоку інформації, вільного орієнтування в цих масивах, вмінні швидко знаходити та використовувати у своїй роботі всі наявні інформаційні ресурси [9].

Створення умов переходу на нові форми навчання та застосування STEM освіти в галузі інформаційних технологій, спирається на застосування автоматизованих систем при викладанні дисциплін, включаючи ті, що пов'язані із освітньою програмою з комп'ютерної інженерії [10]. Використання систем імітаційного моделювання, підвищує можливості в проведенні досліджень, використовуючи порівняння функціональних особливостей моделей процесів, серверного обладнання і програмного забезпечення за технологічними параметрами та характеристиками [11, 12].

Використовуючи системи емуляції та імітаційного моделювання, в проведенні освітнього процесу на третьому (освітньо-науковому, освітньо-творчому) рівні вищої освіти, звертаємо увагу на онтології, що характерні для напрямків, пов'язаних з системами передачі даних і є онтологіями верхнього рівня опису знань [13]. Тому, при визначенні впливу масивів інформаційних даних та систем моделювання на підтримку загальних вмінь, отримали модель організації віддаленого навчання, як структури освітнього процесу (рис. 1).

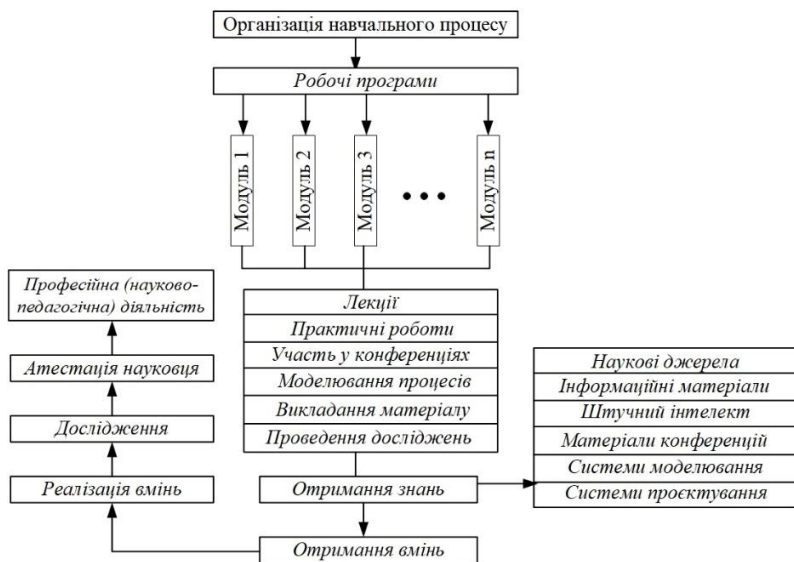

Рис. 1. Модель організації віддаленого навчання

Також зазначимо, що важливим питанням є розвиток національного та міжнародного наукового співробітництва [14]. На даний час маємо розширення можливостей для українських освітян, науковців та здобувачів третього рівня вищої освіти, щодо доступу до міжнародних наукометричних баз даних [15]. Компанія «Clarivate» надає доступ до Web of Science, компанія «Elsevier» забезпечує доступ до Scopus, окрім того маємо безкоштовний доступ до інформаційних ресурсів в межах проєкту «Research4Life».

Спираючись на те, що обов'язковою частиною педагогічної компетентності є інформаційно-цифрова компетентність, що вказує на вміння застосовувати та інтегрувати цифрові інструменти або ресурси у власні методи навчання, потрібно продовжувати вдосконалювати підходи та інструменти для підвищення якості цифрової освіти та цифрової трансформації в Україні.

Література:

1. Шкарлет С. Освіта України в умовах воєнного стану. 2022.
2. Родінова Н., Червоний М., Діордіца І. Особливості дистанційного навчання студентів в умовах воєнного стану. Перспективи та інновації науки. 2022. №. 4 (9). С. 285–296.

3. Zeng Y. Evaluation of physical education teaching quality in colleges based on the hybrid technology of data mining and hidden markov model. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*. 2020. Vol. 15(1), P. 4–15. DOI: 10.3991/ijet.v15i01.12533.

4. Wriggers, P., Siplivaya, M., Zhukova, I., Kapysh, A., Kultsov, A. Integration of a case-based reasoning and an ontological knowledge base in the system of intelligent support of finite element analysis. *Computer Assisted Mechanics and Engineering Sciences*. 2007. Vol. 14(4). P. 753-765.

5. Верголяс М., Верголяс О., Брантова О. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. 2023. № 3. С. 201–208.

6. Rashid A., Chaturvedi A. Cloud computing characteristics and services: brief review. *International Journal of Computer Sciences and Engineering*, 2019. Vol. 7(2). P. 421-426. DOI: 10.26438/ijcse/v7i2.421426.

7. Solohubov I., Moroz A., Tiahunova M., Kyrychek H., Skrupsky S. Accelerating software development with AI: exploring the impact of ChatGPT and GitHub Copilot. In *Proceedings of the 11th Workshop on Cloud Technologies in Education*. Sun SITE Central Europe, Ukraine. 2023. 76–86.

8. Киричек, Г.Г. Керування інформаційними потоками на всіх рівнях ієрархії отримання знань. *Радіoeлектроніка, інформатика, управління*. 2010. № 1. С. 70–78.

9. Козуля Т. В., Шаронова Н. В., Козуля М. М., Святкін Я. В. Формування знань-орієнтованих баз даних для визначення комплексної методики ідентифікації якості складних систем. *Східноєвропейський журнал передових технологій*. 2016. Т. 1, № 2(79). С. 13–21. DOI: 10.15587/1729-4061.2016.60590.

10. Schmidt M., Fulton L. Transforming a Traditional Inquiry-Based Science Unit into a STEM Unit for Elementary Pre-service Teachers: A View from the Trenches. *Journal of Science Education and Technology*. 2016. Vol. 25(2). P. 302–315. DOI: 10.1007/s10956-015-9594-0.

11. Рудьковський О.Р., Киричек Г.Г. Програмний комплекс з підтримки розподіленої взаємодії мережевих пристроїв та додатків. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія «Технічні науки»*. 2021. Вип. 32(71), № 2. С. 229–234. DOI: 10.32838/2663-5941/2021.2-1/36.

12. Киричек Г.Г., Гаркуша В.Ю. Віртуалізація хостів на основі Proxmox VE в умовах надлишкового використання ресурсів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Технічні науки»*. 2021. Вип. 32 (71), № 1. С. 78–84. DOI: 10.32838/2663-5941/2021.1-1/13.

13. Киричек Г.Г., Щегінін М.О. Конфігурація серверів з використанням Ansible. Publishing House “Baltija Publishing”. 2021. С. 15–17.

14. Биков В. Ю., Гриценчук О. О., Жук Ю. О. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології. 2015. С. 77–140.

15. Попов М., Комаровський І., Яценко В., Комаровський В. Застосування сервісів наукометричних баз для самопозиціонування науковця. Актуальні проблеми державного управління, 2021, 2(83), 39–45.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-15>

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОМУ
ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННЮ З ВИКОРИСТАННЯМ
ПАРАДИГМИ «ДИСКУРС-КОМУНІКАЦІЯ-МІЖКУЛЬТУРНА
ПРОФЕСІЙНА ВЗАЄМОДІЯ»**

Козак С. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської мови

Національний університет «Одеська морська академія»

м. Одеса, Україна

Згідно з Болонськими угодами, університети вважаються як «корпорації виробництва знань і як локомотиви подальших інтеграції в інші сфери життя» [3, с. 9]. На сучасному етапі йде обговорення широкого кола проблем освіти та її модернізації. Перед сучасною системою освіти стоять стратегічні завдання, які неможливо вирішити без осмислення теорії та практики лінгвістичної.

Особливо важливим у контексті інтеграції держав є пошук механізму перетворення різноманіття мов і культур з перешкоди на шляху до діалогу між представниками різних мовних середовищ, як засіб взаєморозуміння і збагачення, як інструмент творчого розвитку соціально активної і незалежної особистості. Таким механізмом може бути мовна освіта, заснована на міжкультурній парадигмі та проголошуючи принцип мультикультуралізму своїм керівним принципом, що забезпечує соціальну та академічну мобільність молоді. Соціальна та академічна мобільність людини покликана допомогти йому глибоко відчувати свою приналежність до рідного народу і в той же час визнавати себе громадянином країни і суб'єктом багатокультурної і багатомовної світової цивілізації [3, с. 10].

Утвердження когнітивної парадигми знання в сучасній науці сприяє тому, що, вивчаючи ці проблеми з самих різних точок зору, вчені виходять з розуміння мови як явища, що забезпечує доступ до багатьох процесів мисленнєвого і пізнавального характеру, які безпосередньо не спостерігаються, як пріоритетний напрям лінгвістичної освіти.

Тому аналіз будь якого виду мовної діяльності розкриває закладені у ній несвідоме використані когнітивні можливості та ресурси, враховуючи різного роду когнітивні моделі та фрейми, як пріоритетний напрям лінгвістичної освіти.

Зростає роль дискурсивної компетентності, яка є невід'ємною субстанцією комунікативної компетентності і полягає в знанні різних типів дискурсів і правил їх побудови, а також здатності до створення і розуміння їх з урахуванням ситуації спілкування.

Дискурсивна компетентність ґрунтується на понятті дискурсу. Дискурс (від латинського *discursus* «розмова, бесіда», французького *discourse* « мова», англійського *discourse* «письмове або усне міркування, мова», німецького *Diskurs* «дискусія, бесіда» на різних мовах означає мовлення, процес мовної діяльності, спосіб мовлення [1, с.96].

Для того щоб виявити специфіку дискурсу та його роль у навчанні іншомовному професійному спілкуванню, необхідно, перш за все, визначити розуміння цього явища. Категорія дискурсу є однією з основоположних категорій у комунікативному мовознавстві та суспільних наук. Важливим для розуміння поняття «дискурс» є той факт, що в англійській мові слово «дискурс» може бути іменником і дієсловом. Отже, дискурс слід розуміти як не тільки процес взаємодії, але не менш важливий, як кінцевий результат розумової діяльності та комунікації.

Слід зазначити, що дискурс – це соціальний процес творення та відтворення смислів.

Вивчення дискурсивної активності людини в контексті міжкультурної комунікації з когнітивної точки зору дає можливість описати структури репрезентації різних видів культурно обумовленого знання, а також їх вплив на лінгвістичні стратегії дискурсивної діяльності, характерні для носіїв тієї чи іншої мовної культури. Такий підхід до аналізу дискурсу безпосередньо пов'язаний з вирішенням проблеми вивчення мовного образу світу, оскільки дозволяє розглядати дискурсивну діяльність людини як відображення національної картини світу у формах комунікативної поведінки, а лінгвістичні засоби, що використовуються в процесі комунікації, як спосіб вираження системи культурно зумовлених значень, що представляють знання, припущення, оцінки та ціннісні орієнтації, що поділяються членами суспільства.

Для теорії і практики викладання ІМ важливо розуміти дискурс як складне мовлення, яке не обмежується рамками конкретного висловлювання, а має певні екстралінгвістичні параметри, такі як: мовець, слухач, їх особистісні та соціальні характеристики, інші аспекти соціальної ситуації. Залежно від сфери діяльності, стереотипний набір мовленнєві дії, типові комунікативні ситуації, характерні для представників тієї чи іншої професії.

У контексті навчання усного іноземного мовного професійного спілкування, вивчення особливостей дискурсу тієї чи іншої спеціальності, аналізу його форми і змісту ми неминуче входимо в семантичне поле тієї галузі знань, з якої взято цей дискурс. Пізнаючи цю специфічну сферу, ми починаємо активно використовувати вирази, характерні для даного дискурсу, тим самим набуваючи здатність до взаємодії в різних ситуаціях професійного спілкування. Деякі дискурси є кращими за інші в певних умовах, але всі дискурси є детермінованими. У кожній конкретній сфері професійного спілкування здійснюється орієнтований вибір мовних засобів, що відображають інтенціональні установки комунікантів.

У світлі всього вищесказаного можна зробити наступний висновок: викладання іноземних мов в лінгвістичному університеті, відповідно до сучасних цілей освіти і вимог до фахівців, повинно будуватися на основі парадигми «дискурс – комунікація – міжкультурний професійне спілкування» [1, с. 29].

У цьому контексті представляється доцільним розглянути ще одне питання, безпосередньо пов'язане з вищезазначеним баченням, а саме: як організувати викладання іноземної мови професійним спілкуванням на основі обраних мовних засобів, тобто яка специфіка викладання термінології в рамках парадигми «дискурс-комунікація-міжкультурна професійне спілкування».

Як відомо, галузева термінологія в першу чергу призначена для обміну професійною інформацією, тобто для професійної комунікації використовується представниками певної частини суспільства і має прагматичну спрямованість. Становлення галузевої термінології як сукупність спеціальних лексичних одиниць, призначених для позначення певних професійних понять, є результатом розвитку наукових знань, інтелектуальних і пізнавальних діяльності людини, що дозволяє оволодіти основними поняттями певної галузі.

Галузева термінологія створена для обміну професійною інформацією, тобто для професійного спілкування, звернена до певної частини суспільства і має яскраво виражений прагматичний характер [2, с. 69]. У площині дидактичних розробок повинні виникати питання,

пов'язані з інтенсифікацією процесу викладання термінології в немовних університетах.

Перш за все, нам здається, що необхідно сформулювати основні вимоги до текстів, з якими студенти працюють самостійно або/і в навчальному процесі на іноземній мові, оскільки основною одиницею інформації в процесі навчання як і раніше залишається текст [2, с.70].

Доцільно підібрати тексти різних типів на основі таких критеріїв: а) перш за все, характер виділених текстів визначається комунікативним потреби учнів у певних типах текстів і термінів, розподілених між різними видами мовленнєвої діяльності, орієнтованих на майбутню професію як для прийому, так і для продукції: тексти-дефініції, описи, коректури, інструкції, реферати, анотації;

б) градування за простотою/складністю проводиться в залежності від етапу навчання. Підбір текстів для навчання також здійснюється за насиченістю необхідними термінами (з простих термінів на першому етапі навчання складним термінам – на другому етапі і складним словосполученням і абрєвіатура на третьому етапі);

в) по каналу передачі: для студентів, які не вивчають філологію, найбільш актуальні письмові тексти (друковані) і тексти з екрану комп'ютера, комп'ютерні аудіотексти;

г) відбір здійснюється за джерелом/сферою застосування:

– підручники/наукові тексти (невелика частина на третьому етапі навчання);

– інтернет-тексти обох типів (освітні та професійні): гіпертексти, посилання, довідкові тексти, повідомлення на форумах та тексти електронної пошти різного змісту;

д) система роботи з галузевою лексикою повинна бути найбільш оптимально побудована на основі гіпертекстів як в ході аудиторних занять, так і в разі самостійної індивідуальної роботи учнів з комп'ютером та мережею інтернет. Інформаційно-комунікативна компетентність є невід'ємною складовою професійної компетентності студентів–нефілологів.

Специфіка походження і утворення термінів повинна бути врахована в структурі підручника у вигляді спеціальних таблиць і використовується як основа для побудови системи вправ і завдань відповідно до вивченого основного тексту.

В якості основних принципів підбору галузевої термінології для навчання студентів можна назвати наступні:

– принцип комунікативної та професійної необхідності (потреби); – принцип домінування;

– принцип визнання (інтернаціональність);

– принцип частоти;

– принцип легкості/складності засвоєння.

Інші принципи вибору, актуальні для загального словникового запасу але другорядним по відношенню до галузевого словника.

З нашої точки зору, робота над термінологічною складовою іноземного наукового тексту доцільно поділяти на передтекстовий, інтертекстовий та гіпертекстовий етапи.

Передтекстове вивчення спеціальної лексики.

Учні знайомляться з умовами даної теми. Дається правопис, транскрипція, тлумачення термінів англійською мовою. З цього приводу необхідно уважно вивчати професійно орієнтовану лексику.

Це пов'язано зі складністю і новизною досліджуваних термінів. Іноді учням важко дати своє правильне тлумачення. Доцільно звернути увагу учнів на такі фактори.

1. Інтернаціональність термінологічної лексики.
2. Способи словотворення.
3. Наявність у наукових текстах дефініцій, виражених іменником. 4.

Полісемія.

5. Синонімія термінів.
6. Антонім.
7. Омонімія.
8. Лексична сумісність.

Текстовий етап

Попрацюйте зі спеціальним текстом на цю тему. У текстах виділяються: шрифтові терміни та фразеологізми, які були відпрацьовані у вправах з підтекстом. Аналітичне, навчальне читання здійснюється з вивченням лексичних і граматичних особливостей тексту.

Післятекстовий етап

Вправи післятекстового етапу можуть бути спрямовані на вирішення наступних завдань.

1. Закріплення термінологічних одиниць у мовленні.

Закріплення словникового запасу за допомогою вправ на зворотний переклад. Закріплення словникового запасу в термінологічних іграх.

Закріплення словникового запасу у вправах «питання-відповідь».

2. Обговорення тексту, дискусія, під час якої задаються питання, що вимагає знання термінів і розуміння тексту.

На цьому етапі проводиться аналіз і моделювання професійної діяльності (квазіпрофесійна діяльність); імітація соціального взаємодія засобами іноземної мови.

3. Контроль лексичних умінь.

Формування монологічних (діалогічних) мовленнєвих умінь на матеріалі проблемного характеру. На цьому етапі освоюються графіки, які широко використовуються на практиці способи подачі інформації. У методологічній літературі виділяють такі способи графічного представлення інформації: концептуальні, семантичні, мережеві та ментальні карти; картки з позначеннями тексту [4, с.58].

Для поліпшення розуміння змісту тексту, для формування засобів та прийомів засвоєння мовного матеріалу, передати зміст тексту допомагають

інші види графічних опор. Наприклад, текст може бути побудований у вигляді таблиці.

Запропоновані способи впровадження, розвитку та відтворення одиниць професійного лексикону можуть змінюватися та доповнюватися в залежності від специфіки аудиторії, цілей та етапів навчання, забезпечення індивідуалізації навчання, організація самостійної роботи учнів, використання різних організаційних форм навчання.

Література:

1. Козак С.В. Формування іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх фахівців морського флоту: дис. ...к.п.наук: 10.00.04 / Одеса. Південноукраїнський держ.пед.ун-т ім. К.Д. Ушинського, 2001. 271 с.
2. Козак С.В. Викладання англійської мови ділового спілкування для немовних спеціальностей в вузах.//Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. Випуск 39.Одеса, 2024. С. 69–73.
3. Глобалізація та освіта. Болонський процес: матеріали круглого столу. Том. 2. Київ: 2004. 17с.
4. Козак С.В. English for Specific Purposes. // Матеріали науково-технічної конференції. Експлуатація та Ремонт. НУ «ОМА». Одеса 20–22 березня 2018 р. С. 57–60.

КУЛЬТУРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ШКАЛА ЦІННОСТЕЙ ТА ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ З ДИСЦИПЛІНИ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

Копичко Н. В.

*практичний психолог, викладач сумісник
Відокремлений структурний підрозділ
«Політехнічний фаховий коледж
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського»
м. Горішні Плавні, Україна*

Анотація. У статті розглянуто та проаналізовано наукові дослідження вітчизняної та світової культурологічної думки, розкрито своєрідність українського культурно-історичного типу та джерел формування процесів культуротворення національного зв'язку із загальнолюдським. Аналіз розуміння та засвоєння здобувачами освіти культурних цінностей у поєднанні основних термінів та понять історичного духу епох.

Вступ. На сучасному етапі культурологія є дисципліною, що дає змогу об'єктивно висвітлити труднощі та суперечності, властиві суспільству. Від початкового етапу історії, людство намагалося зрозуміти особливе місце людини у світі, її відмінність від усіх інших живих створінь. Таким чином, культурологія – складова сучасного гуманітарного знання ключових понять, які складають теоретичну основу формування культури та науки культурології в цілому.

Результати та обговорення. Ще у міфологічній свідомості виявлялась спроба людини пояснити зв'язок «світ» та «Я» та відповісти на питання про початок культурної історії людства. Легендарні герої, вчили людей оволодінню культурними досягненнями. Наприклад, Прометей навчив людей користуватися вогнем, Гермес – виготовляти знаряддя, опрацьовувати метали. До середини ХХ ст. культурологічні знання розглядались в основному в системі гуманітарних наук і визначали загальний гуманітарний рівень розвитку суб'єкта. У формуванні культурологічної думки знайшло відображення діяльність просвітителів: Вольтера, Ж. Ж. Руссо, Г. Е. Лессінга, І. Канта, Й. Г. Гердера, їх дослідження вразили силою розуму і освіти європейське суспільство. Однак дослідження другої половини ХХ – початку ХХІ ст. довели, що культурологічні знання є основою сучасних відкриттів у фізиці, математиці, хімії, біології тощо. Насамперед, дослідження, проведені в Японії, Китаї, Німеччині, Франції,

засвідчили, що збільшення об'єму знань з культурології різко збільшує імовірність створення наукових інновацій [1, с. 46].

Термін «культурологія» запропонував у 1909 р. німецький філософ і фізик В. Освальд. Вчений не лише показав різницю між культурологією і соціологією, а й використав це визначення для опису явищ культури людської діяльності. В. Освальд фактично визначив місце культурології в системі інших наук.

У 1939 р. американський філософ Леслі Уайт (1900–1975) повернувся до тлумачення терміну «культурологія», вводячи його в контекст антропологічних досліджень про культуру. Його праця «Наука про культуру» (1949) сприяла виділенню культурології в окремий напрям досліджень, поставивши питання про необхідність визначити предмет культурології як науки та започаткувала цілісний підхід до вивчення культурних явищ [4, с. 22–24].

Українська культурологія – досить молода галузь гуманітарних знань, тим не менш в ній накопичено великий обсяг знань і вона почала активно розвиватися в останнє десятиліття. Українські вчені та діячі культури такі як: І. Франко, Л. Українка, П. Грабовський, в своїх працях, підкреслювали необхідність поєднання культури з життям і вимогами всього українського народу [2, с. 114].

На заняттях з культурології в процесі вивчення дисципліни, на базі Відокремленого структурного підрозділу «Політехнічний фаховий коледж Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського» здобувачі освіти, формують особистісне ставлення до культури, збагачують свій культурний рівень, розкривають можливості наукового пошуку та орієнтації в сучасних тенденціях розвитку культури. Для підвищення ефективності самостійної роботи здобувача освіти та кращого засвоєння вивченої теми з культурології, проведено тестування за темою: «Культурологія як навчальна дисципліна» у кількості 89 осіб як засіб самоконтролю за пройденою темою.

Результати тестування за темою: «Культурологія як навчальна дисципліна» розкрили розуміння (91%) здобувача освіти сутності й функцій культури як дисципліни культурологія.

Такий же показник відповідей (91%), характеризує розуміння молоддю поняття культури, як сукупності матеріальних і духовних цінностей, відображення творчої діяльності людини в освоєнні світу, в ході історичного розвитку суспільства.

Мету культурології, як розкриття її різноманітності серед культур світу та показ значущості культури в життєдіяльності людини, засвоїли та зрозуміли під час вивчення теми (82%) здобувача освіти.

Серед різноманіття форм культури, що мають свою структуру та різні культурні цінності і традиції, в процесі тестування правильно означили (75,3%).

Тісний діалектичний зв'язок і взаємообумовленість суспільного матеріального виробництва та духовної культури визначали здобувачі освіти при розгляді її видів, зокрема її матеріального характеру, де надали вірну відповідь (82%) здобувача освіти.

Культурологія як наука принципово відрізняється від усіх інших наук тим, що вона, аналізуючи культурний розвиток об'єднує матеріальні та духовні культурні цінності, охоплює як філософсько-культурологічне осягнення дійсності, культурологічне структурування цінностей, так і предметну змістовність спектру

проявів культури як явища [3, с. 196]. Ці питання детально розглядаються на заняттях з культурології, що демонструє аналіз проведеного тестування.

Таким чином, при можливості доступу до необхідної літератури та отриманого інформаційного матеріалу під час занять, здобувач освіти все ж таки не достатньо відповідально поставився та опанував представлену викладачем інформацію.

Отже, культурологія як наука виробляє системне бачення сучасних процесів світового розвитку, методологію аналізу і синтезу суспільних явищ, дає практичні рекомендації розв'язання інноваційних рішень. Та надає уявлення про те, що являє собою ця наука як навчальна дисципліна, які існують критерії у її вивченні, яка її структура і складові елементи тощо.

Таким чином, важливим компонентом стилю викладача є саме вміння розривати шаблон знання, коригувати доксу, допомагати молоді переописувати та переосмислювати так звану картину культури.

Література:

1. Горський В. С. Парадокси історичної свідомості сучасної культури / В. С. Горський // Світогляд і духовна творчість. К.: Наукова думка. 1993. С. 45–51.
2. Поліщук Є. Історія культури: Короткий довідник/ Євген Поліщук. К.: Укр. Центр духовної культури, 2000. 181 с.
3. Філософія: підручник. Для здобувачів вищої освіти / авт.кол.; за ред. О. В. Рябініної, Л. І. Юрченко. Харків: НУЦЗУ, 2021. 286 с.
4. Шевнюк О. Культурологія : Навчальний посібник/ Олена Шевнюк. К.: Знання-Прес, 2004. 353 с.

СТАН РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВЧЕНОГО СТУПЕНЯ В ГАЛУЗІ МЕДИЦИНИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Кравець О. В.

*доктор медичних наук, професор,
завідувачка кафедри анестезіології інтенсивної терапії
та медицини невідкладних станів ФПО
Дніпровський державний медичний університет
м. Дніпро, Україна*

Єхалов В. В.

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри анестезіології інтенсивної терапії
та медицини невідкладних станів ФПО
Дніпровський державний медичний університет
м. Дніпро, Україна*

Станін Д. М.

*кандидат медичних наук, доцент,
асистент кафедри анестезіології інтенсивної терапії
та медицини невідкладних станів ФПО
Дніпровський державний медичний університет
м. Дніпро, Україна*

Останнім часом нашу країну спіткала низка катастроф загальнодержавного масштабу. Це призвело до хронізації психічного стресового стану у більшості населення України. Згідно результатів загальнодержавного опитування, про постійний стрес оповістили 88% громадян, що на 5% перевищує торішній показник. Здатність до протистояння стресу різних верств населення являє собою неабияку проблему сьогодення. Концепція резильєнтності є більш широким поняттям, ніж переборення, вона передбачає очікуваний результат, який здобувається попри значний ризик [1, с. 53]. Резильєнт являє собою здатність системи зберігати ідентичність як відповідь на внутрішні чи зовнішні фактори. Три ключові слова асоціюються зі стійкістю як визначальним елементом соціально-екологічних систем, а саме: адаптивність, трансформованість і наполегливість. Це замикається на питанні «з якою метою?». Таким чином резильєнтність набуває сенсу у сполученні стійкості до адаптації та здатності до трансформації [2, с. 12], тобто формування психічної рівноваги на

якісно новому рівні (інколи з певними втратами). У воєнний час резильєнтність як спроможність людської психіки в умовах важких стресових ситуацій до відновлення (позитивної адаптації), набуває особливо великого значення у зв'язку з нагальною потребою протистояти психічним факторам знесилюючого та руйнуючого характеру. Слід занотувати, що кожна пролонгована катастрофа сьогодення має медичні наслідки. В умовах розгорнутих військових дій серед цивільного населення саме працівники галузі охорони здоров'я здебільшого отримують психічні травми, а їх стресостійкість та здатність до психологічного поновлення обумовлює своєчасність та якість подальшого надання медичної допомоги населенню. У наших попередніх роботах ми розглянули резильєнтність лікарів-інтернів та практичних лікарів, при цьому була визначена найбільша стресостійкість фахівців з анестезіології та інтенсивної терапії [3, с. 182]. Але навіть під час війни життя повинно продовжуватися. Тому серед медичних працівників є досить невелика частина фахівців, які виконують наукову роботу. Системи науки, освіти та медицини вижили та продемонстрували певну стійкість. Резильєнт системи передбачає здатність реагувати, працювати та розвиватися в умовах різких та несподіваних змін [4, с. 6]. В психології емоцій "невразливі" люди так само реагують на стрес, як і "вразливі", сягаючи певного рівня негативних емоцій і фізичного дисбалансу, проте індивіди першої категорії мають більше внутрішніх ресурсів для психологічного поновлення у більш короткий термін часу [5, с. 163].

Метою нашого останнього дослідження стало визначення рівня стресостійкості та здатності до психічного поновлення у спошукачів вченого ступеню в порівнянні з іншими медичними працівниками. Нами було виконано анонімне опитування 24 виконавців дисертаційних робіт, 35 викладачів (які на цей момент не були спошукачами вченого ступеню) та 42 практичних фахівців за різними спеціальностями в галузі медицини за переглянутою оптимізованою шкалою CD-RISC-10 [6, с. 114].

Аналіз результатів анонімного опитування за анкетною CD-RISC-10 виконавців дисертаційних робіт дозволив визначити в них високий рівень резильєнтності ($36,9 \pm 1,4$ балів). Не вдалося визначити достовірної різниці між результатами фахівців різних вузьких медичних спеціальностей (високий рівень репрезентативності вибірки), та гендерних розбіжностей. У порівнянні з викладачами медичних дисциплін, які в цей час не займалися підготовкою дисертаційних робіт ($30,9 \pm 1,4$ балів), загальний рівень показника резильєнтності здобувачів вченого ступеню був на 6,2% вище. Рівень стресостійкості у практичних лікарів різних спеціальностей, які не займалися науковою

роботою був середнім і дорівнював $26,2 \pm 0,9$ балів, тобто поступався на 19,0% характеристиці вчених від медицини.

Формування та розвиток резильєнтності у майбутніх здобувачів вченого ступеня щільно пов'язано із емоційним інтелектом, що обумовлене здатністю керувати своїми емоціями для досягнення результату практичного завдання [7, с. 162]. Такі шляхи формування резильєнтності як саморефлексія та рефлексія є початковими складовими виконання наукової роботи. Дуже важливим моментом цього є плідна співпраця з науковим керівником та фахівцями певного вузького медичного напрямку. Така взаємодія сприяє не тільки предметній, але й емоційній підтримці. Виконавачі дисертаційних робіт обов'язково повинні мати власний практичний досвід, спираючись на який (з аналізом досягнень інших досвідчених спеціалістів) колега набуває здатності порівняльного аналізу, коли не виключаються протиріччя між ствердженнями певних авторів і власною думкою. Тому резильєнтність здобувачів вченого ступеню може бути визначена як процес з неоднознаковим шляхом вирішення проблеми, що реалізується за рахунок професійно-емоційної гнучкості, рішучості, внутрішнього локусу контролю й стратегії та передбачає конструктивне залучення особистісних можливостей та інших ресурсів з використанням прихованого креативного потенціалу. Було виявлено наявність позитивного сильного кореляційного взаємозв'язку між резильєнтністю та когнітивними складовими суб'єктивного благополуччя [8, с. 623; 2, с. 12]. Таким чином, здобувачі вченого ступеня у воєнний час відрізняються високою життєстійкістю (витривалістю), репресивним копінгом, ефективністю когнітивних стратегій регулювання емоцій: планування, позитивної переоцінки подій, усвідомленого приборкання небажаних емоцій, обминання румінації ("самокопирсання"), недопущення дисфункційної реінтеграції (надмірного вживання алкоголю, ажитації, агресивної поведінки тощо) [1, с. 54]. Велике значення надається мотивації успіху, коли індивідуальна стійкість закріплена в системі цінностей. Це підтверджується рівнем, якого індивід виявляє готовність дотримуватися у скрутні часи, таким чином система цінностей здобувача вченого ступеня здатна інтерпретувати реальність [2, с. 12].

Література:

1. Lazos G. The Model of psychotherapeutic assistance to mental specialists to develop resilience. Організаційна психологія. Економічна психологія. 2021. № 4(24). С. 51–60.

2. Codreanu A., Antonoaie C., Vasilescu C. Resilience: a multi level approach and its relevance for the development of organization focused resilience frameworks.

Journal of Defense Resources Management. 2021. V. 12. № 2. P. 5–22.

3. Yekhalov V., Kravets O., Gorbuntsov V. Stress adaptation of training participants in the speciality of “Anesthesiology” under the conditions of the pandemic and martial law. The XIX International Scientific and Practical Conference «Actual methods of development of science and education» (Boston, USA, May 15–17 2023). Boston, USA. 2023. P. 181–183.

4. Raghunathan S., Singh A.D., Sharma B. Study of Resilience in Learning Environments During the Covid-19 Pandemic. Frontiers in Education. 2022. V. 6. n.a. 677625. P. 1–9.

5. Хамініч О.М. Резильєнтність: життєстійкість, життєздатність або резильєнтність? Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Т. 2. № 6. С. 160–165.

6. Кіреєва З.О., Односталко О.С., Бірон Б.В. Психометричний аналіз адаптованої версії шкали резильєнтності (CD-RISC-10). Габітус. 2020. № 14. С. 110–116.

7. Федотова Т.В. Резильєнтність як одна із метакомпетенцій розвитку майбутнього фахівця початкових класів. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2018. № 8 (322). С. 159-164.

8. П’янківська Л. В. Особливості прояву резильєнтності у студентів в умовах воєнного часу. Перспективи та інновації науки. 2023. № 10(28). С. 623–624.

КЛАСИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНА ОСВІТА ТРЕТЬОГО НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО РІВНЯ

Кричковська А. М.

*кандидат фармацевтичних наук, доцент,
доцент кафедри технології біологічно активних сполук,
фармації та біотехнології
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Мукан О. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності,
завідувач відділу докторантури та аспірантури
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Монька Н. Я.

*кандидат хімічних наук, доцент,
доцент кафедри технології біологічно активних сполук,
фармації та біотехнології
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Наше дослідження мало на меті довести необхідність існування єдиної спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» на третьому (освітньо-науковому/освітньо-творчому) рівні та попередити передбачуване нами можливе розмежування на спеціалізації, як це відбулось на другому рівні. А також довести необхідність підготовки спеціалістів на другому (магістерському) рівні освіти фармацевтичної галузі для виробничих промислових фармацевтичних підприємств саме у ЗВО, підпорядкованих МОН України.

В Україні до 2016 року традиційно медична (фармацевтична) освіта Галузі знань «Охорона здоров'я», на відміну від майже всіх інших спеціальностей, надавалась за спеціальністю «Фармація» та перебувала під адмініструванням Міністерства охорони здоров'я України (МОЗУ). Однак, не менш традиційно, до 2016 року підготовку спеціалістів для вітчизняної промислової виробничої фармації за спеціальністю «Технології фармацевтичних препаратів» провадили заклади вищої освіти (ЗВО) підпорядковані Міністерству освіти та науки України

(МОНУ). Виключення з такого положення становив ЗВО Національний фармацевтичний університет (НФАУ) м. Харків, Україна. У цьому ЗВО підготовка фахівців для фармацевтичної галузі провадилась за двома спеціальностями.

У 2016 році, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [1] та Постанови Кабінету міністрів України (КМУ) за № 266 від 29.04.2015 р. було затверджено «Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», було визначено єдину спеціальність 226 «Фармація». У 2017 році спеціальність була перейменована на 226 «Фармація, промислова фармація», відповідно до змін, що внесені до Постанови КМУ від 11.02.2017 року. Тобто, з 2016 по 2022 роки підготовка здобувачів освіти в ЗВО МОЗ та МОН здійснювалась на всіх рівнях освіти за єдиною спеціальністю 226 Галузі знань «Охорона здоров'я». У 2016 році в Національному університеті «Львівська політехніка» відбувся перший набір здобувачів ступеня доктора філософії за спеціальністю 226 «Фармація», у наступні роки за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація». Навчання почалось за 60-ти кредитною освітньо-науковою програмою (ОНП), яка передбачала 4 роки навчання, з 2021 року програма є 43 кредитною терміном навчання 4 роки [2].

У табл. 1 нами представлено дані щодо контингенту здобувачів освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» Галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за 2016–2024 роки у Національному університеті «Львівська політехніка».

З наведених у табл. 1 даних, ми можемо констатувати наступне: впродовж 2016-2024 рр. до аспірантури Львівської політехніки на освітньо-наукову програму «Фармація, промислова фармація» вступило 15 здобувачів освіти, з них 3 особи у 2024 році. Серед 15 здобувачів 9 осіб продовжують навчання за ОНП «Фармація, промислова фармація», 5 осіб успішно захистили дисертаційні роботи у разових спеціалізованих вчених радах та отримали науковий ступінь доктора філософії. За вісім років відраховано за власним бажанням лише одного здобувача (іноземець).

Таблиця 1

**Характеристика контингенту здобувачів вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня за спеціальністю 226**

«Фармація, промислова фармація»

Здобувач	Форма навчання	Термін навчання	Тема дисертаційного дослідження	Рік захисту
Аспірант 1	очна (денна)	12.09.2016 11.09.2020	Використання рослин родини Ranunculaceae для отримання біологічно активних речовин в системі in vitro	2021
Аспірант 2	очна (денна)	01.09.2017 25.01.2018	Синтез, властивості та біологічна активність нових N-, S-вмісних похідних 1,4-нафтохінону	-
Аспірант 3	очна (денна)	12.09.2017 11.09.2021	Розробка складів та технологій спреїв для пікування захворювань дихальних шляхів на основі екстрактів моху ісландського та евкаліпту	2021
Аспірант 4	очна (денна)	31.08.2018 30.08.2022	Використання апарату пневматичного типу для одержання рослинних екстрактів як компонентів лікарських засобів	2023
Аспірант 5	очна (денна)	30.08.2019 29.08.2023	Фармакогностичне дослідження рослин родини <i>Ranunculaceae</i> та розробка субстанцій різної спрямованості дії на їх основі	2023
Аспірант 6	очна (денна)	31.08.2020 22.02.2025	Одержання біологічно активних сполук з лікарської рослинної сировини	-
Аспірант 7	очна (денна)	31.08.2020 28.08.2024	Цілеспрямований пошук перспективних антимікробних та антивірусних субстанцій серед S-естерів 4-ациламінобензентіосульфокислот	2024
Аспірант 8	очна (денна)	31.08.2021 30.08.2025	Науково-методичні підходи до імпортозаміщення ліків для забезпечення лікарняної фармації в Україні	-
Аспірант 9	очна (денна)	31.08.2021 30.08.2025	Синтез і модифікація біологічно активних сполук та дослідження їх властивостей	-
Аспірант 10	очна (денна)	31.08.2021 30.08.2025	Синтез, властивості, біологічна активність тіосульфатів та технології створення лікарських форм на їх основі	-
Аспірант 11	очна (денна)	24.05.2023 15.08.2025	Технологія синтезу сполук з дисульфідними зв'язками, дослідження біологічної дії та створення лікарських форм на їх основі	-
Аспірант 12	заочна	01.09.2023 31.08.2027	Фармацевтична розробка багатокomпонентних рослинних лікарських засобів спрямованої дії	-
Аспірант 13	очна (денна)	06.09.2024 05.09.2028	-	-
Аспірант 14	очна (денна)	06.09.2024 05.09.2028	-	-
Аспірант 15	очна (денна)	30.09.2024 29.09.2028	-	-

Контингент здобувачів для третього рівня освіти базується на магістрах фармації, які здобувають освіту у ЗВО різного підпорядкування. Слід зауважити, що підготовка здобувачів вищої освіти за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація» здійснюється на двох освітніх рівнях – другому (магістерському) та третьому рівнях. На другому (магістерському) освітньому рівні, згідно зі Стандартом вищої освіти [3] є дві спеціалізації: 226.01 «Фармація» та 226.02 «Промислова фармація». Відповідно, ЗВО, які підпорядковуються МОЗ, здійснюють підготовку спеціалістів на другому (магістерському) рівні для фармацевтичної галузі за спеціалізацією 226.01 «Фармація», а ЗВО, що підпорядковані МОН, надають освітні послуги на другому (магістерському) рівні для промислового сектору фармацевтичної галузі за спеціалізацією 226.02 «Промислова фармація». Однак, на наскрізну спеціальність 226 «Фармація, промислова фармація» за спеціалізацією 226.02 «Промислова фармація» ЗВО, підпорядковані МОН, почали набирати здобувачів освіти лише з 2023 року. До вище зазначеного стану та до запровадження Стандарту вищої освіти у ЗВО, що підпорядковувались МОН, було три рівні освіти: перший (бакалаврський), другий (магістерський) та третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий). Відповідно, процес переходу до надання освітніх послуг та розподілу за спеціалізаціями спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» на сьогодні у ЗВО, підпорядкованих МОН, триває. Позаяк здобувачі освіти, які поступили на навчання до 2023 року, повинні завершити навчання та отримати належні документи про вищу освіту за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація».

Сучасне тлумачення терміну «класичний університет», яке закріплене в офіційних документах, включає в себе природничо-наукові, соціально-гуманітарні й економічні напрями університетської освіти.

Отже, можна стверджувати, що класичний університет передбачає надання освітніх послуг за різними галузями знань. Сучасна практика присвоєння ЗВО в Україні статусу університету, коли надання освітніх послуг відбувається лише з однієї галузі знань є сумнівною.

Висновки. На третьому (освітньо-науковому/освітньо-творчому) рівні підготовка спеціалістів фармацевтичної галузі повинна провадитися за єдиною за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація», позаяк дослідження для медицини та фармації (розроблення нових ліків, маркетингові дослідження фармацевтичного ринку, аспекти управлінської та організаційної діяльності, проблематика лікарського забезпечення населення та інші теми) можуть здійснювати випускники (магістри) двох спеціалізацій.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII (Редакція від 28.09.2017). https://zakononline.com.ua/documents/show/357262___552664

2. Освітньо-наукова програма третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» <https://lpnu.ua/sites/default/files/2021/program/12449/226-dok-fil-fpf-onp-2024.PDF>

3. Стандарт вищої освіти (далі – Стандарт), другий (магістерський) рівень вищої освіти, галузь знань 22 Охорона здоров'я, спеціальність 226 Фармація, промислова фармація, спеціалізації 226.01 Фармація; 226.02 Промислова фармація. [https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2022/11/11/226 - Farmatsiya.promyslova.farmatsiya.mahistr-zminy-981-04.11.2022.pdf](https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2022/11/11/226-Farmatsiya.promyslova.farmatsiya.mahistr-zminy-981-04.11.2022.pdf)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-19>

ЩОДО ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДО КОМУНІКАТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Лавніков О. А.

*доктор філософії з професійної освіти,
докторант кафедри психології та педагогіки
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

Сьогодення поставило перед системою вищої освіти проблему підготовки висококваліфікованих здобувачів наукового ступеня доктора філософії з високим рівнем професійної компетентності як індикаторі, що дозволяє визначити їх готовність до надання якісних освітніх послуг, адаптації й ухвалення рішень в умовах невизначеності під час професійної діяльності, впровадження інноваційних розробок, створених у процесі наукового дослідження, неперервного особистісного та професійного саморозвитку. «Доктори філософії з професійної освіти, як зазначено у стандарті, мають бути здатні продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також – підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї в умовах

професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення» [5]. Підготувати таких фахівців неможливо без «створення більш гнучкої системи професійної підготовки, спроможної реагувати на будь-які акти у сфері кон'юнктури ринку праці, ... застосування комплексу заходів щодо провайдингу освітніх інновацій» [2, с. 106], що можливо лише у процесі диверсифікації.

Проблема підготовки здобувачів освіти третього (освітньо-наукового) рівня активно розробляється значною когортою дослідників (І. Вітвицька, А. Вітченко, Н. Волкова, О. Дубасенюк, В. Захарченко, Л. Лимар, В. Луговий, В. Меньяло, І. Олійник, Ю. Рашкевич, С. Коломієць, О. Синєкоп та ін.).

Процеси диверсифікації є предметом уваги вітчизняних науковців (В. Андрущенко, В. Байденко, Л. Дорошенко, М. Євтух, І. Жерноклеєв, Ю. Колесніков, Л. Лісіна, Н. Мачинська, М. Романенко, О. Язвінська та ін.

Щодо поняття диверсифікації (від латин. *diversus* – різний і *facere* – робити, тобто розмаїття; різнобічний розвиток; розширення активності; вихід за межі основного змісту діяльності; розвиток напрямів діяльності), то даний феномен визначають як одночасний розвиток декількох або багатьох незалежних технологічних видів виробництва або обслуговування, розширення асортименту виробництва або послуг [1].

Диверсифікацію професійної освіти розглядають як «розширення видів надання освітніх послуг, оволодіння новими видами діяльності» [4, с. 112], впровадження різноманітних освітніх послуг, реалізація принципів альтернативності і варіативності, забезпечення якості освіти, що мають задовольняти зростаючий попит споживачів залежно від кон'юнктури ринку. На наш погляд, завдяки диверсифікації з'явилася можливість орієнтувати вищу школу на «підтримку істотних відмінностей у програмах і функціях вищих навчальних закладів відповідно до різноманітних соціально-культурних та соціально-економічних потреб суспільства» [3, с. 282]; процес розширення асортименту освітніх послуг щодо реалізації принципів альтернативності і варіативності, забезпечення якості освіти, що мають задовольняти зростаючий попит споживачів залежно від кон'юнктури ринку [2, с. 106]. За умови диверсифікації відбувається розширення асортименту «освітньої продукції», що надає можливості аспірантам для вибору, побудови та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.

Важливим елементом в диверсифікації вищої освіти є активний розвиток закладами вищої освіти додаткових освітніх послуг, які б

дозволяли майбутнім докторам філософії сформувати готовність до комунікативної професійної взаємодії. Розвиток даного напрямку пов'язаний з тим, що в умовах конкуренції й невизначеністю шляхів працевлаштування після закінчення навчання в аспірантурі доктор філософії має додаткові по відношенню до навчального плану компетенції та кваліфікації, сформовані пізнавальні потреби та спроможний самостійно їх задовольняти.

Додаткові освітні послуги охоплюють такі напрями діяльності ЗВО: вивчення іноземних мов; оволодіння комп'ютерними технологіями; розвиток техніки спілкування з персоналом та у колективах; організація різноманітних курсів, тренінгових програм тощо.

Зупинимось на досвіді роботи Університету імені Альфреда Нобеля щодо надання додаткових освітніх послуг майбутнім докторам філософії з професійної освіти з метою їх підготовки до комунікативної професійної взаємодії, формування умінь вирішувати конфлікти, працювати в команді, забезпечувати їх самореалізацію в різноманітних комунікаціях.

Так, в університеті плідно працюють дискусійний клуб «Оратор», у рамках роботи якого аспіранти, разом із магістрантами спеціальності 053 Психологія, організовують диспути, дискусії, мозкові штурми («Модель комунікативної поведінки викладача», «Сильні та слабкі сторони мого мовлення», «Спробуй зрозуміти, що сказав співбесідник», «Моя проактивність та талант», «Конструювання повідомлень», «Стилі взаємодії», «Хто є будівельником моєї кар'єри» та ін.). Такі заходи стимулюють активну міжсуб'єкту взаємодію, обмін цінностями, індивідуальним досвідом, розкриття потенційних можливостей кожного з учасників взаємодії, їх взаємне збагачення.

Активну участь майбутні доктори філософії приймають у роботі Клубу аспірантів, в рамках якого діють тренінги-семінари професійного становлення особистості, майстер-класи. Так, для майбутніх докторів філософії проведено семінар-практикум «Майстерність професійного спілкування викладача вишу» (д.п.н., проф. Г. Локарева), майстер-клас «Педагогічна деонтологія» (д.п.н., проф. М. Васильєва), майстер-клас «Бар'єри професійної взаємодії викладача» (д.п.н., проф. О. Резван).

У рамках Клубу аспірантів проводяться тренінги («Ефективна взаємодія в команді», «Ефективне управління», «Самооцінка раціональної поведінки у конфлікті», «Комунікативність», «Майстри взаємодії», тренінги лідерських, комунікативних якостей та ін.). Аспіранти отримали можливість навчитися взаємодії, організованості, пунктуальності, умінно чітко й лаконічно висловлювати свої думки та ставити запитання, розуміти сутність проблем тих, з ким спілкуються,

створюючи умови для взаємодії і заохочуючи до колективної роботи там, де вона доцільна.

В університеті створено Асоціацію випускників аспірантури та докторантури, серед завдань діяльності якої є: сприяння професійному зростанню випускників аспірантури та докторантури, створення умов для більш повної їх самореалізації у науковій, професійній, освітній, культурній та інших видах діяльності; інформаційний обмін між випускниками аспірантури та докторантури та науково-педагогічними працівниками й посадовими особами університету; проведення науково-практичних, культурних заходів, зустрічей випускників аспірантури та докторантури задля освітнього, наукового, культурного і професійного спілкування випускників, аспірантів, докторантів та науково-педагогічних працівників університету та зміцнення зв'язків між ними. Членами асоціації проводяться заходи щодо залучення випускників аспірантури та докторантури до добровільної участі в реалізації проектів та програм розвитку університету, проведення тренінгів, спрямованих на формування у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії комплексу неспеціалізованих надпрофесійних «гнучких компетентностей» (soft skills); залучення випускників аспірантури та докторантури до проведення науково-практичних семінарів (семінар-тренінг «Гейміфікація як інноваційний спосіб організації навчання у вищій школі»), майстер-класів для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії («Педагогіка партнерства», «Викладач, на якого сьогодні чекають студенти»).

Аспіранти є активними учасниками щомісячних науково-методичних семінарів кафедри психології та педагогіки, на яких викладачі презентують свої професійні розробки, діляться професійними напрацюваннями, зокрема «Формування компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх фахівців», «Педагогічна майстерність: фахова професіоналізація та інноваційні підходи», «Використання інноваційних педагогічних технологій в освітньому процесі сучасного закладу освіти», «Актуальні питання дистанційної освіти: синхронна взаємодія, практичні інструменти» та ін.

В університеті створено віртуальний методичний кабінет, що являє собою форму інтерактивного спілкування викладачів різних кафедр університету, у процесі якого можливо обмінятися інформацією, висловити свою думку, отримати консультацію з певного питання, а головне отримати досвід партнерського співробітництва, конструктивної співпраці.

На наш погляд, зазначені додаткові освітні послуги закладу вищої освіти є гідним доповненням та навіть альтернативою для тих учасників освітнього процесу, яких не задовольняє існуюча система

освіти з тоталітарними рудиментами, у якій не вітається ініціатива та бажання вийти поза межі загальноновизнаного.

Література:

1. Диверсифікація – Режим доступу : <http://www.educate.com.ua/word/k/diversifikaciya.html/>

2. Єрмакова С.С. Інноваційні технології випереджаючого розвитку системи вищої технічної освіти на засадах диверсифікації. *WORLD SCIENCE*. № 2(30), Vol.4, February 2018. С. 106–108.

3. Жерноклеєв І. Диверсифікація змісту підготовки майбутніх учителів технологій у країнах Північної Європи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 10 (Ч. 1). 2014. С. 280–285.

4. Мачинська Н.І. Диверсифікація змісту педагогічної підготовки фахівців для початкової освіти. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія «Педагогіка та психологія». Вип. 1 (7) 2018. С. 111–115.

5. Стандарт вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, ступінь доктора філософії, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2024/26.06.2024/015-Profesiyna.osvita-doktor.filosofiyi-924.vid.26.06.2024.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-20>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО НАПРЯМКУ «ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ МИСТЕЦТВА» НА ТРЕТЬОМУ РІВНІ ОСВІТИ: ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Лян Кеянь

аспірант кафедри теорії та історії мистецтва

*Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
м. Київ, Україна*

Актуальність наукового дослідження особливостей розвитку теорії та історії мистецтва на третьому рівні освіти зумовлена динамічними процесами, що відбуваються в сучасному мистецтві та культурі. Глобалізація, нові технології, зміна соціальних та культурних

контекстів вимагають від мистецтвознавства постійного оновлення і переосмислення базових понять та методів дослідження.

Перш ніж перейти до більш детального окреслення обраної проблематики, доцільно зазначити, що Україна має багату історію та культурний спадок, який значно вплинув на формування мистецтвознавчої думки. Якщо провести загальне теоретизування з обраного напрямку, то слід зазначити, що історія української культури і мистецтва завжди вражала різноманітністю та глибиною. У цьому контексті вивчення теорії та історії мистецтв на третьому рівні освіти є ключовим чинником для збагачення культурного капіталу країни, що сприяє розумінню та підтримці національної ідентичності, а також відображенню міжкультурних взаємодій.

Програми вивчення мистецтва, засновані на національних традиціях, в українських університетах сприяють розвитку компетентностей у галузі критичного мислення, мистецтвознавчого аналізу та наукових досліджень. Окремо слід підкреслити, що вони відповідають вимогам сучасного світового освітнього ринку, де велика увага приділяється суспільним запитам саме до розвитку гуманітарних наук. Яскравим прикладом відповіді на такі запити є відкриття та вкрай успішне функціонування освітньо-наукової програми третього рівня навчання в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури під назвою «Теорія та історія мистецтва» [1].

Викладання теорії та історії мистецтв на третьому рівні освіти в НАОМА ґрунтується на декількох ключових методологічних підходах. По-перше, це міждисциплінарний підхід, який об'єднує мистецтвознавство з іншими гуманітарними науками, такими як філософія, соціологія та культурологія. Це дозволяє аспірантам отримати комплексне розуміння культурних процесів і явищ. По-друге, це комплексний аналіз культурних явищ через призму мистецтвознавчих теорій та методів. У цьому аспекті розгляд цілісних культурних контекстів дозволяє здобувачам не лише аналізувати окремі твори мистецтва, а й розуміти їх місце в історичному та культурному дискурсі. По-третє, це використання сучасних технологій у викладанні та дослідженні мистецької спадщини — від цифрових архівів до віртуальних екскурсій. Такі технології сприяють доступності та глибокому розумінню мистецтва в усій його різноманітності.

Як наукову репрезентацію успішності функціонування ОНП «Теорія та історія мистецтва» надамо загальний огляд деяких тем дисертацій здобувачів наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

(2020-2022 рр.) [2]. Для цього спробуємо зробити угруповання дисертаційних досліджень за трьома напрямками.

Перша група досліджень спрямована саме на вивчення історії мистецтв. До неї можна віднести такі теми, як «Монументально-меморативні твори Києва 1945–2020 років: трансформація колективної пам'яті», «Тенденції розвитку мистецтва різьбярства дерев'яних церков Закарпаття XIII – початку XX ст.», «Формування київської школи живопису кінця XIX – початку XX століття: вплив європейських художніх течій» та інші. Ця група наукових пошуків зосереджена на дослідженні історії мистецтва, впливі соціокультурних факторів на мистецтво, а також еволюції мистецьких традицій у різні періоди часу. Вона дозволяє зрозуміти, як колективна пам'ять, соціальні зміни та вплив інших культурних течій формували сучасне мистецтво в Україні.

У другу групу можна віднести теми, які спрямовані на вивчення сучасного мистецтва та особливостей його розвитку, наприклад: «Стратегії розвитку молодого мистецтва в Україні доби Незалежності», «Медіа-арт в сучасному українському мистецтві 1990–2010-х років», «Інституційна критика в мистецтві України доби Незалежності: генеза та стилістичні модифікації». Дослідження науковців допомагають виявити нові тенденції, стратегії розвитку та критичні підходи, які відображають сучасний стан мистецтва в Україні.

І остання, третя група, присвячена технікам та технологіям в мистецтві. До неї можна віднести такі дисертаційні дослідження, як «Превентивна консервація та реставрація творів станкового живопису: використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій», «Графіка і живопис О. Фіщенко: особливості художньої мови у полі взаємодії», «Творчість Василя Чегодара та проблема колоризму в українському живописі другої половини XX століття». Дослідження в цій сфері розглядають використання сучасних технологій у консервації та реставрації мистецтва, а також аналізують технічні особливості художньої мови та проблеми колоризму.

Слід зауважити, що представлені теми дисертаційних досліджень надають суттєвий поштовх до розвитку наукового напрямку «Теорія та історія мистецтв» в Україні, збагачуючи знання про різні аспекти мистецтва. Вони сприяють глибшому розумінню історичних і соціокультурних процесів, що впливають на мистецтво, вивчають сучасні тенденції та новітні підходи, а також досліджують технічні та технологічні аспекти у творчості. Така наукова діяльність сприяє інтеграції українського мистецтвознавства у глобальний контекст та підтримує розвиток теоретичних і практичних знань у цій галузі на третьому рівні навчання.

Проте, не зважаючи на значні досягнення в області вивчення теорії та історії мистецтв на третьому рівні освіти, існують виклики, які потребують уваги та розв'язання. По-перше, це потреба в постійній модернізації навчальних програм, яка відповідає сучасним тенденціям у світі мистецтва та освітніх інновацій. Також важливим є стимулювання кар'єрного розвитку молодих науковців і викладачів через створення сприятливих умов для наукових досліджень та професійного зростання. Доцільно звернути увагу й на необхідність підвищення фінансування вищої мистецької освіти. Інвестиції у сучасні технології, наукові дослідження та інфраструктуру стануть необхідним базисом для подальшого розвитку цієї галузі.

Таким чином, висвітлення особливостей розвитку теорії та історії мистецтв на третьому рівні освіти в Україні показує, що цей процес є не лише актуальним, але й стратегічно важливим для збагачення культурного капіталу країни. Необхідність системного підходу до планування і впровадження нових освітніх ініціатив у цій галузі визначається потребою врахування інноваційних та традиційних аспектів мистецтвознавства, що забезпечує комплексний розвиток культурного простору України. Підкреслимо, що на даний час, розвиток теорії та історії мистецтв на третьому рівні освіти в Україні відіграє важливу роль у формуванні культурної ідентичності та академічної спроможності країни. Незважаючи на виклики, що існують, наявним є значний потенціал для подальшого розвитку за умови системного підходу до модернізації освітніх програм, підтримки наукових досліджень та надання належних умов для особистісного і професійного зростання аспірантів та викладачів.

Література:

1. Аспірантура «Теорія та історія мистецтва». URL: <https://naoma.edu.ua/navchannya/programy-aspirantury/teoriia-ta-istoriia-mystetstva-aspirantura/> (дата звернення: 05.08.2024).

2. Перелік тем дисертацій здобувачів наукового ступеня доктор філософії зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» за ОНП «Теорія та історія мистецтва» Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (2020–2022 роки вступу). URL: https://drive.google.com/file/d/1_nlX8J-H9-_oCj0iOsTfYy6cjTBGvzNO/view (дата звернення: 05.08.2024).

СТАН НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Мудрик Д. П.

*доктор філософії у галузі знань «Освіта/Педагогіка»,
асистент викладача кафедри іноземних мов
Національний університет водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

Війна в Україні створила новий етап у розвитку системи освіти країни та професійної освіти як її складової. З огляду на характер управлінських рішень, а також виклики та характер питань, що потребують вирішення, виокремлено три етапи, які відрізняються за тривалістю та змістовним наповненням. Перший етап визначено, як етап стратегічної невизначеності, коли українська державна система раптово зіткнулася з новими та безпрецедентними випробуваннями та викликами, а другий етап як етап адаптації до умов воєнного стану та вирішення різноманітних академічних питань, третій етап визначено, як етап стабілізації системи фахової передвищої освіти та подальшого розвитку і вдосконалення її функціонування [1, с. 123].

Невиправдано часті трансформації в національній системі освіти, особливо під час пандемії та воєнного часу, зумовлені відсутністю чіткої стратегії розвитку, операційних цілей та механізмів досягнення запрограмованих на певних етапах результатів. Ключовою проблемою, що стримує модернізацію фахової передвищої освіти, є її слабка ефективність. На цьому тлі триває дискусія про її роль і місце в національній системі освіти, яка є самостійною складовою і має спільно з вищою та професійно-технічною освітою вирішувати освітні завдання [1, с. 126].

Одним із ключових чинників трансформації вищої освіти є її інтернаціоналізація. Інтернаціоналізація поширюється майже на всі аспекти освітньої діяльності, включаючи освітні програми і стандарти, системи акредитації та управління якістю, управління викладанням і технології навчання [4, с. 130].

Наразі Україна входить у Європейський простір вищої освіти, адже нею було укладено відповідні міжнародні угоди, які дозволяють активно формувати всю сферу освіти та відповідати європейським вимогам. Через військові дії на її території з російськими загарбниками, національна система освіти та життєдіяльність суспільства в цілому, зазнали серйозних змін [4, с. 131].

Через обмеження у здійсненні традиційної міжнародної діяльності закладів освіти, включаючи фізичну мобільність, національна система освіти шукає нові або розширені можливості для забезпечення інтернаціоналізації [4, с. 132].

Війна унеможливила нормальний освітній процес, який наразі виживає за рахунок дистанційної та віртуальної освіти. Віртуальна інтернаціоналізація – це можливість зарекомендувати свої освітні послуги на міжнародному рівні та підвищити рівень успішності міжнародної діяльності. Вона дозволяє повною мірою реалізувати потенційні можливості веб-технологій для розвитку комунікації, навчання і співпраці, дозволяючи групам і окремим здобувачам навчатися. Це також привносить в освіту якісний досвід міжнародної віртуальної мобільності, під час якої здобувачі освіти взаємодіють в навчальних проєктах. Міжнародні веб-конференції, онлайн-форуми, гостьові відеолекції, вікі-проєкти, онлайн-олімпіади та онлайн-симуляції стали звичним явищем в українських університетах. Також, регулярно розробляються різні спільні програмні інструменти на поширення результатів спільних досліджень, що сприяє вищому ступеню інтернаціоналізації. Віртуальні обміни сприяють розвитку міжкультурної, мовної, цифрової компетентності та медіаграмотності, підвищуючи конкурентоспроможність випускників на ринку праці [4, с. 133].

Запровадження воєнного стану призвело до певних змін, які безпосередньо вплинули на організацію планування всієї системи освіти в Україні. Нижче наведено деякі з них [3, с. 46]:

- вперше абітурієнти складатимуть державний кваліфікаційний іспит, замість зовнішнього незалежного оцінювання. Якщо абітурієнти не можуть виїхати на підконтрольну територію, вони можуть складати вступний іспит у формі особистої усної співбесіди або творчої письмової роботи в дистанційній формі. У випадку навчання за контрактом (на більшості спеціальностей) абітурієнтам потрібно лише подати заяву про намір вступити. Абітурієнти можуть скористатися квотою на безкоштовне навчання як мешканці тимчасово окупованих територій;

- за період війни, в межах країни свої домівки покинули понад 10 мільйонів людей, а 6,5 мільйона осіб були переміщені всередині країни. Багато закладів освіти були зруйновані або тимчасово перетворені на об'єкти гуманітарної допомоги;

- крім того, слід враховувати роль і позицію країн Європи в освітній організації українських біженців та наданні їм можливостей і умов для повернення на батьківщину в умовах безпечного перебування і навчання.

Таким чином, постійний моніторинг стану національної системи освіти під час повномасштабної війни, є актуальним пріоритетом для оцінки поточної ситуації та потреб і визначення перспективних методів реформування української системи освіти.

Дуже важливим аспектом переходу до неklasичних реформ стало багаторазове розширення бази інформації, аби оцінити та реалізувати реформи. В Україні, основні аспекти діяльності освітніх систем і закладів стали чіткими. На початку XXI сторіччя, спектр методів планування розширився з появою «евристичних» варіантів, які характеризуються розширенням бази інформації. Наразі, проводиться моніторинг інноваційних сценаріїв та їх дії, враховуючи попередні моделі та локальні експерименти, для прогнозування зворотного зв'язку. Інноваційні методи освітнього та наукового планування, поширені в США, Великобританії, Південній Кореї, Японії та інших країнах Східної Європи, але, на жаль, в Україні не використовуються повною мірою [3, с. 47].

Сьогодні кожен навчальний заклад в Україні, прагне до реалізації творчих та оригінальних можливостей, щоб довести власну конкурентоспроможність, а не просто дотримуватися загальних рекомендацій. Через це, почалося активне впровадження інноваційних освітніх технологій, наскільки це можливо. Адже, більшість суб'єктів національної системи освіти були не конкурентоспроможними на відкритому європейському ринку знань і компетенцій. Більше того, саме інноваційна освіта стала найбільш адекватно відображати творчий і духовний потенціал громадян України, особливо молодого покоління [2, с. 150].

Інноваційні підходи в системі освіти, спрямовані на створення, використання та поширення новітніх технологій, аби впровадити зміни в освітньому середовищі і підвищити його ефективність. Інноваційний процес залежить від затвердження інноваційної політики в освіті на державному рівні, інноваційного потенціалу педагогів, використання педагогічного експерименту як основної форми інноваційного виробництва, цілеспрямованої організації цього процесу на науково-методичних засадах, оцінювання результатів інноваційного пошуку. Ефективне впровадження та реалізація інновацій в освітній системі, ґрунтується лише на постійному концептуально-теоретичному аналізі основних засад сучасного інноваційного та гуманістичного стилів педагогічного мислення і практики [2, с. 151–152].

Таким чином, стан національної системи освіти знаходиться на етапі глобальної трансформації та стабілізації освітнього процесу. Під час повномасштабної війни на території України, інтернаціоналізація та

впровадження інноваційних технологій допомагають нормалізувати освітній процес, аби не втратити гідне місце на європейському ринку.

Література:

1. Вінтоняк О. Розвиток фахової передвищої освіти за умов воєнного стану. *Молодь і ринок*. 2024. № 5 (225). С. 122–127.
2. Лукашук М. А. Теоретико-методологічні засади дослідження інноваційних процесів в системі освіти. *Гуманітарний вісник ЗДА. Сер. Філософія*. 2018. № 72. С. 146–154.
3. Поляк О. Планування та моніторинг якості освіти в Україні в умовах війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Педагогіка*. 2022. № 2 (16). С. 45–47.
4. Смолінчук Л. С. Інтернаціоналізація вищої освіти: виклики та нові можливості. Актуальні проблеми вищої професійної освіти : збірник наукових праць. Київ : Національний авіаційний університет, 2023. С. 130–134.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-22>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Немченко Т. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

У контексті глобальних викликів та національних трансформацій, спричинених військовою агресією, питання розвитку кадрового потенціалу вищої освіти в Україні набуває особливої актуальності та стратегічної значимості, позаяк науковий потенціал та перспектива формування високоякісного людського ресурсу становитиме основу повоєнного відновлення якості людських ресурсів. Актуальність даного питання обумовлена необхідністю швидкого відновлення і трансформації освітньої системи в умовах глибоких соціально-економічних і політичних змін для забезпечення позитивних зрушень в економіці, що є необхідним в кризових умовах повоєнного розвитку. Війна завдала серйозних втрат освітнім установам, насамперед, внаслідок фізичних руйнувань інфраструктури, втрати людських

ресурсів та міграції науково-педагогічного персоналу. Поряд із цим, виникає потреба в адаптації освітніх програм до нових реалій, викликаних прискореними темпами цифровізації та глобалізації, пришвидшеним розвитком країн з розвинутою економікою, поглибленням рівня економічного та соціального розриву між Україною та світовими лідерами. Все це актуалізує потребу підтримки та розвитку наукового потенціалу, зокрема в сфері вищої освіти [1].

Кадровий потенціал університетів відіграє центральну роль у формуванні нових фахівців, які здатні реалізовувати стратегії повоєнного розвитку країни. Інноваційний підхід до підготовки кадрів і формування нових компетенцій стає необхідною умовою для інтеграції України в міжнародне наукове співтовариство та підвищення конкурентоспроможності її випускників на глобальному рівні [2].

В свою чергу, ЗВО зіштовхуються із рядом проблем, що зумовлюють потребу формування стратегічного бачення перспектив подальшого розвитку. Зокрема, військова агресія зумовила зростання міграції населення, насамперед молоді, що значно скоротило перспективу нарощення кількісного та якісного складу молодих науковців. Втрата частини молодого населення та кваліфікованих спеціалістів через вимушену еміграцію або участь у воєнних діях створює суттєву проблему для кадрового відновлення ЗВО. В той же час варто зауважити і про зниження фінансування ЗВО, позаяк логічно, що урядові витрати зосереджуються на відбудові критичної інфраструктури, обороні та соціальних виплатах, що в свою чергу зменшує фінансування освіти й науки. Частка ЗВО, особливо в південних та східних областях України, зазнали фізичних руйнувань через воєнні дії. Варто зауважити і на психологічну травмованість суспільства, що загалом негативно позначається на працездатності, загальному морально-психологічному кліматі, мотивації в ЗВО.

Перспективи розвитку кадрового потенціалу вищої освіти України в повоєнний період є складним та багатограним процесом, що потребує комплексного підходу та глибоких структурних змін. Відновлення кадрового потенціалу буде відігравати ключову роль у відродженні освітньої системи та забезпеченні конкурентоспроможності науково-освітнього сектору на міжнародній арені, де першочергову роль відведено грамотній державній політиці та реформам, спрямованим на підтримку вищої освіти через інвестування у підготовку і розвиток кадрів [1]. Важливим завданням держави постає залучення молодих науковців, стимулювання їхньої кар'єрної та наукової діяльності, насамперед за рахунок реалізації програм фінансової підтримки, забезпечення соціальних гарантій, тощо.

Крім того, важливою передумовою підтримання та нарощення кадрового потенціалу є формування дієвої системи підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. В умовах змін світових освітніх тенденцій і технологічних зрушень, ЗВО повинні активно впроваджувати вказані програми, зокрема у галузі цифровізації та застосування новітніх освітніх технологій. Важливу роль в даному процесі має відігравати міжнародне співробітництво, активізація інтеграції України у світовий освітній простір, зокрема за рахунок залучення до міжнародних академічних мереж, участі у грантових програмах, розвитку партнерських відносин з провідними закордонними ЗВО.

Можемо прийти до висновку, що повоєнний етап має стати періодом глибоких трансформацій, коли кадровий потенціал буде відігравати ключову роль у відновленні та модернізації освітнього процесу, наукової діяльності та інтеграції вищої освіти України в глобальний світовий простір. Відповідно, розвиток кадрового потенціалу вищої освіти України у повоєнний період потребуватиме системного та стратегічного підходу, який включатиме як національні реформи, так і активне співробітництво з міжнародною спільнотою. Лише комплексна взаємодія держави, освітніх установ, наукової спільноти та міжнародних партнерів дозволить забезпечити відновлення та модернізацію вищої освіти, зробивши її конкурентоспроможною на глобальному рівні та здатною досягати стійкого розвитку у швидкозмінному середовищі.

Література:

1. Ківалов С. В. Формування кадрового потенціалу закладами вищої освіти в умовах війни. *Актуальні проблеми політики*. Одеса, 2023. Вип. 72. С. 5-10.
2. Слатвінський М., Цимбал-Слатвінська С. Кадрова політика закладів вищої освіти в умовах кризових викликів. *Економічні горизонти*, 2023, № 4(26), С. 19–26. URL:[https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(26\).2023.291784](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(26).2023.291784)

РЕФЛЕКСИВНЕ БАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЧЕСНОСТІ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Орлова Ю. В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри прикладної лінгвістики,

порівняльного мовознавства та перекладу

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Модернізація української освіти, пере-/осмислення проблем розроблення й дотримання професійних стандартів (та їх правове врегулювання) та питання професіоналізації як безперервного процесу становлення особистості фахівця в науковій та освітній діяльності передбачає постановку основного акценту на впровадження принципів академічної доброчесності у процес навчання і оцінювання як невід'ємної частини професійних обов'язків викладача і визначального чинника усієї освітньої траєкторії студента в університеті та за його межами. Формування цілісної системи підготовки наукових та професійних кадрів завбачає культивування поваги до інтелектуальної власності, що міститься у комплексному понятті академічної досконалості.

Процес академічної інтерналізації особистості має розпочинатись із засвоєння нормативно-правових принципів та засадничих цінностей академічної доброчесності, серед яких фундаментальними є чесність (як основа довіри), довіра та повага (яку взаємно поділяють всі члени академічної спільноти), справедливість (у викладанні та оцінюванні освітніх та наукових досягнень) та відповідальність (яку повинні нести всі члени академічної спільноти, що дозволить забезпечити підзвітність, супротив неправомірним діям та ін.) [5].

В українському освітньому просторі є чимала кількість тих, хто має сумнів в необхідності інституціалізації академічної чесності в ЗВО. Дехто взагалі вважає академічну доброчесність міфічною концепцією, а боротьбу за її утвердження своєю імплементациєю презумпції недовіри у академічному середовищі (М. Дойчик, О. Доренський, В. Сацик) [3]. На нашу думку, публічне утвердження академічної доброчесності є не медіаманіпуляцією, а пріоритетним інструментом впливу на індивідуальні та, як наслідок, суспільну свідомість. Академічна відповідальність не є юридичною відповідальністю, але є відповідальністю перед академічною спільнотою за порушення її

етичних норм. Водночас, акцентуаційною нормою має стати застосування в академічному просторі різних форм та методів інформаційно-просвітницької та організаційної діяльності, а не застосування дисциплінарних заходів. Серед прийнятних видів академічної відповідальності вважаємо можливим створення Реєстру академічно недоброчесних осіб, що є потенційно цінним для роботодавців чи ЗВО для перевірки професійної компетенції кандидатур на окремі посади (зосібна, керівні) чи при прийомі на навчання.

Закон України Про освіту [2] визначає такі основні види порушень академічної доброчесності, як академічний плагіат, самоплагіат (дуплікація публікацій/наукових результатів; агрегування даних), академічна фабрикація (вигадування даних чи фактів), фальсифікація (свідома зміна чи модифікація вже наявних даних), списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання (свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти), несанкціонована співпраця (виконання робіт на замовлення). Порушенням етичних принципів академічної діяльності вважається й неспроможність реагувати та/або невжиття заходів реагування на виявлені порушення академічної доброчесності.

У викладанні сьогодні необхідно орієнтуватися на впровадження мінімальної рамки тлумачення змісту академічного плагіату. Отже, його утилітарним визначенням є свідоме привласнення авторства, відтворення наукових (творчих) результатів інших осіб, копіювання фрагментів письмових робіт та повних текстів; ідей, даних, моделей, ілюстрацій без належних покликань і задля проходження певного оцінювання (отримання певної користі). На думку А. Мельниченка, однією з головних причин існування та поширення проявів феномену академічної нечесності є розповсюдження та узвичаєння імітації освітньо-наукової діяльності як особливого виду соціальної псевдоактивності [1, с. 108].

Варто зауважити, що головним критерієм визначення плагіату є привласнення не теми чи ідеї, а самотньої форми її висловлення – автентичного формулювання автором думки, авторського способу її представлення (Б. Буяк) [1, с. 136]. Зокрема, плагіатом не вважається використання певних тем та ідей через неможливість уникнення такого явища [там само], оскільки генерація нових ідей та опис наукових концепцій здійснюється саме завдяки вивченню та аналізу здобутків інших науковців. Варто застерігати студентів від тиражованого плагіату (покликання не на першоджерело, а на найчастіше використовуваний матеріал), застосування компіляції як плагіатної технології, академічної фабрикації (напр. покликання на вигадані

джерела інформації (Еггор 404), фальсифікації (напр. наведення свідомо змінених даних, викривленої інформації та самоплагиату (відсутність наукового результату, повторний аналіз раніше опублікованих даних без покликання на попередню публікацію).

Однією з основних помилок є встановлення факту наявності академічного плагиату виключно за результатами комп'ютерної перевірки текстів без подальшого фахового аналізу “групами з оригінальності” (авторський колектив відділу академічної безпеки) виявлених текстових збігів автоматично згенерованого звіту подібності. У разі виявлення відсотка запозичень, що не перевищує позначку у 30 пунктів, групою фахівців можуть бути надані рекомендації щодо доопрацювання таких академічних текстів. Всі тексти, що успішно пройшли антиплагиатну перевірку мають бути захищені копірайтом і не можуть бути використані надалі без дозволу власника.

Кожна галузь знань потребує належним чином проведену межу між плагиатом (навмисним чи ненавмисним) і неплагиатом. Втім, представники усіх галузей поділяють думку, що зазначення авторства в академічних текстах стає необхідним, присвоєння авторства є неприйнятним й умисним порушення загальноприйнятих в академічному середовищі моральних і правових норм. Це стосується всіх типів джерел, а саме: текстів, рисунків, фрагментів музичних творів, математичних виразів, програмних кодів тощо. Відносно новим проявом наукової нечесності став кіберплагиат – використання запозичених результатів, які широко представлені в інтернет-мережі.

Спричинити застосування санкцій в академічній діяльності можуть і виявлені факти використання ШІ та пропозиції рерайтингу з метою генерації тексту з доволі високим рівнем унікальності, але виключно технічної. Серед основних ознак рерайту академічного тексту зазначимо такі: ненауковість (відсутність логічності, аргументованості, точності); надлишкова описовість та надмірна експресивність; чітко сформульовані неконкретні висновки, що також є ознакою застосування ШІ. Крім того, до можливих індикаторів використання ШІ А. Тахмазов відносить використання лексики, яка може не відповідати кваліфікаційному рівню студента та відсутність прямих цитувань та/або покликань там, де вони є необхідними. Неприйнятним в академічних текстах є покликання на інструменти штучного інтелекту, зокрема ChatGPT, онлайн-платформи на основі ШІ (напр. Grammarly) або пошукові системи (напр. Google). Недозволеним є й застосування текстових модифікацій з метою підвищення відсотка унікальності. Серед таких засобів маскування неоригінальних текстів (що непомітно неозброєному оку) розповсюдженими є такі різновиди,

як змінені літери в тексті (використання кириличних літер замість латинських для написання англійських слів); приховані кольорові символи (під колір сторінки), спеціальні шрифти та символи (зайві пробіли, поділ слів навпіл), а також зображення, на якому приховано неоригінальний текст.

Академічний плагіат треба відрізнити від помилок цитування, найбільш типовими серед яких є відсутність лапок при використанні запозичених текстових фрагментів за наявності коректного покликання на джерело; покликання на інше джерело; неправильне оформлення покликання. Рекомендовано дотримуватись вимог оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел відповідно до Національного стандарту України або стиль, віднесений до рекомендованого переліку стилів оформлення списку покликань, зокрема звернути увагу на послідовність бібліографічних відомостей про джерело, розділові знаки для розділення зон бібліографічного опису.

Політика протидії порушенню правил академічної доброчесності визначає такі методи запобігання порушенням етичних принципів, як навчання студентів академічного письма; проведення тижнів “академічної доброчесності”; застосування у формулюванні завдань та екзаменаційних білетів дієслів із вищих шаблів таксономії Б. Блума для формулювання завдань та запитань, що програмують мисленнєву діяльність і низького, і високого рівня; аналітичне, а не відтворювальне формулювання завдань викладачами; розроблення та вчасне повідомлення здобувачів освіти про чіткі критерії оцінювання результатів навчання; опанування студентами такого способу комунікації, як публічний виступ, а також робота з покращення навичок самостійного створення студентами візуальних презентацій. Рекомендовано допомагати студентам із пошуком якісних джерел, давати приклади готових робіт, обговорювати приклади якісного та неякісного академічного письма; упродовж роботи студентів над текстом проводити проміжні перевірки чорнових варіантів письмових робіт, надавати відгук і рекомендації до тексту, або структурувати виконання роботи у часі із проміжними перевітками кожного етапу її підготовки [4]. Студенти можуть рецензувати роботи один одного згідно з наданими їм для цього критеріями оцінювання якості академічного тексту [там само].

Публічне утвердження принципів академічної доброчесності має стати дієвим інструментом забезпечення поваги до честі і гідності людини, продуктивною технологією формування ідеальної моделі якості середньої та вищої освіти і ключовою ознакою сильної академічної та корпоративної культури, що, зосібна, проявляється в незаперечному розумінні всіма членами академічної спільноти

необхідності дотримання етичних принципів та інституційних основ академічної діяльності.

Література:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. К. : Таксон, 2016. 234 с.
2. Закон України Про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Садик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>
4. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
5. Fundamental Values of Academic Integrity. URL: <https://academicintegrity.org/resources/fundamental-values>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-24>

АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ PhD В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

Павлова В. А.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
м. Дніпро, Україна*

Проблеми у сфері надання освітніх послуг на третьому (освітньо-науковому) рівні з'явилися ще на етапі пандемії COVID-19 і загострилися у зв'язку з воєнним нападом росії, що викликало необхідність пошуку прийнятних в таких умовах формах навчання. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні» [1] маємо розуміти, що заклади освіти визначають основними формами офлайн (традиційна), онлайн та *змішане навчання, як їх поєднання*.

Навчання за програмою PhD має свою специфіку, оскільки поєднує формування теоретичних знань і набуття практичних умінь та отримання наукового ступеня. Іншими словами, є інструментом в економіці знань і завдяки здібностям та інноваційності бачення на

підставі творчого підходу вирішує складні завдання PhD, підвищуючи їх професійні навички [2]. Отже, організація навчання PhD в ЗВО має відмінні особливості і вибір форм навчання стає пріоритетним для забезпечення успіху на шляху до захисту дисертації.

Проаналізуємо різні форми навчання PhD і почнемо з освітньої складової навчального плану. Як стверджує [3], офлайн зустрічі забезпечують швидкі відповіді на питання, які виникають; зворотній зв'язок з викладачами та науковими керівниками, а, відтак, гарантію отримання знань та їх перевірку без залучення «спокус інтернет». Крім того, безпосереднє спілкування з PhD та підтримання контактів з ними є позитивним моментом в обговоренні проблем та їх вирішенні. Проте, в умовах воєнного стану, коли аспіранти виконують окрім навчальних ще й інші функції (волонтерство, допомога рідним, відрядження в інші райони країни тощо) офлайн зустрічі часто бувають неефективними через неможливість певної частини слухачів бути присутніми на заняттях. Однією з умов такого навчання є його безпечність, а тому обов'язковим стає наявність укриття і можливість доступу до інтерактивних компонентів для проведення там занять за тривалої тривоги. Як показують наші дослідження, офлайн заняття мають змогу відвідувати не більше 50% PhD. Це викликає необхідність пошуку інших форм навчання, які б забезпечували ефективність засвоювання матеріалу та виконання завдань освітнього й науково-дослідного спрямування.

Такою формою набуття активних навичок в освітній та науковій діяльності є онлайн формат та змішане навчання в синхронному та асинхронному режимі. У першому випадку взаємодія передбачає спілкування, навчання й передачу інформації в спільному електронному середовищі. Зокрема, за рахунок спеціальних програм для аудіо– та відеоконференції, що схоже на офлайн формат. Використовуючи для цього освітні платформи та сервіси Moodle, Google Classroom, Google Sites, Google Forms, Zoom, Google Meet тощо, забезпечується можливість використання інформаційно-цифрових технологій та проведення відеоконференцій й онлайн-зустрічей. У другому випадку взаємодія відбувається за допомогою обміну інформацією під час вирішення завдань, що є самостійною роботою за консультування викладача. Ще одним важливим напрямом, який швидко розвивається з появою онлайн навчання – застосування цифрових інструментів для підготовки і проведення занять. Серед найбільш продуктивних можна виділити: wizer; miro; mentimeter; plickers; zipGrade та інші.

Погоджуючись з [3, 4], можемо констатувати, що перевагами онлайн формату є такі: можливість приєднання до заняття з будь-якої

територіальної точки; ознайомлення з матеріалом за записом; вибір більшої кількості дисциплін; залучення сучасних технологій та інтерактивних інструментів відео. Дослідження показують, що більше 90% задоволені системою навчання за онлайн формату. Однак, поряд з цим, є певні ризики, що, перш за все пов'язані з самодисциплінованістю й відповідальністю PhD у питаннях виконання завдань та графіку, закладеному в індивідуальних планів навчальної та наукової роботи. Прослідковується відчуття відособленості від колективу та відсутності фізичного спілкування з викладачами. Ризики, пов'язані з технічними засобами, відсутністю, якістю, перериванням зв'язку, є на сьогодні, чи не найбільш суттєвою проблемою забезпечення результативності онлайн навчання.

Наведене вище більшою мірою відноситься до освітньої складової програми PhD, де за її виконанням слідкують і відділ аспірантури і гарант освітньо-наукової програми і випускова кафедра, а у аспіранта спрацьовує попередній досвід навчання. Більше проблем з мотивацією щодо виконання індивідуального плану науково-дослідної частини навчання. Тут основним джерелом заохочення є організованість аспіранта і бажання отримати кінцевий результат у формі дисертації. Для наукового керівника онлайн форма дозволяє посилити контроль над роботою аспіранта шляхом проведення індивідуальних консультацій, кількість яких не обмежується фізичною присутністю партнерів й часовим періодом, а, навпаки підвищується ефективність завдяки постійній звітності, оперативному розбору проблемних питань в режимі прямого спілкування, що дозволяє забезпечувати результативність наукових досліджень.

Отже, будь-яка форма навчання, що забезпечує результат, є прийнятною.

Література:

1. Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні: постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2024 № 841. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2024-%D0%BF#Text>
2. Тандон К. Чи варто отримувати ступінь PhD? URL: https://osvita.ua/abroad/higher_school/articles/26055/
3. Гончаров А. Що таке офлайн та онлайн навчання – порівняння. URL: <https://www.bestcleverslms.com/piznavalne/shcho-take-oflayn-vs-onlayn-navchannia-porivniannia/>
4. Харченко Н. Освіта XXI століття: онлайн чи офлайн? URL: <https://osvitaua.com/2020/03/88507/>

**АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ**

Пасічник Ю. В.

*доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу соціально-економічного
розвитку сільських територій
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна*

Проблематика відновлення та подальшого розвитку сільських територій у теперішній час є актуальною, зважаючи на такі аргументи: необхідність забезпечення відносно нормальних життєвих умов для мешканців, зважаючи на перманентну загрозу зі сторони російських окупантів; створення сприйнятливої бізнес-середовища для господарюючих структур; захист та підтримка для релокованих структур; підтримка вразливих верств серед мешканців; забезпечення відповідних житлових, економічних, інфраструктурних умов для громадян, які можуть повертатись із за кордону.

Окрім цього актуальність цих досліджень обумовлюється необхідністю комплексного розвитку сільських територій і охоплює декілька стратегічних напрямів, пов'язаних з економічним, соціальним, екологічним та інфраструктурним розвитком. Беручи до уваги домінантність розвитку сільських територій у теперішніх умовах, на державному рівні приділяється суттєва увага цьому розвитку, про що свідчать чинні нормативно-правові акти, зокрема такі.

Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», який регламентує планування розвитку, зокрема сільських територій [1].

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», де конкретизовано повноваження місцевих органів влади у сфері соціально-економічного розвитку, включаючи розвиток сільських територій [2].

Ці нормативно-правові акти є основою функціонування та перспективного розвитку сільських територій, але теперішні реалії обумовлюють подальше забезпечення цього розвитку, зокрема і сільських територій. Саме тому у 2024 р. було підготовлено додатково ще два проекти відповідних документів.

У проекті Розпорядження КМУ від 06 червня 2024 р. «Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року» визначено основні проблеми та напрями їх вирішення, зокрема:

- обмеженість фінансових ресурсів для ефективної реалізації заходів державної аграрної політики та збільшення кількості виробників сільськогосподарських продукції охоплених програмами державної підтримки, відсутність визначених стратегічних цілей для розвитку сільського господарства та сільських територій;

- зниження рівня зайнятості населення, погіршення демографічної ситуації у сільській місцевості, неефективність заходів щодо розвитку новостворених фермерів, сприяння сталому розвитку бізнесу на сільських територіях;

- неефективна система обміну знаннями, інноваціями, навчання та недостатнє проведення досліджень, спрямованих на модернізацію сектору, низький рівень цифровізації у сільському господарстві та сільських територіях;

- державна політика у сфері сільського господарства та сільських територій України потребує значної переоцінки підходів до її формування, чіткого визначення пріоритетів, завдань та ефективних шляхів створення сприятливих умов для розвитку вимагає імплементації та ефективного застосування механізмів і стандартів Спільної аграрної політики країн ЄС [3].

У цьому ж документі передбачено окремі критерії розвитку сільських територій, етапи виконання завдань для досягнення поставлених стратегічних цілей, план заходів, створення умов та формування програмного документу з розвитку сільських територій за принципами LEADER [3].

У іншому документі – проекті Розпорядження Кабінету Міністрів України від ___ 2024 р. № ____ – р. «На шляху до Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 роки, узгодженої з новою САП ЄС» конкретизовано напрями розвитку сільських територій, де обумовлено: «Грунтуючись на чинних нормативно-правових актах, попередніх та поточних стратегічних документах Стратегія також окреслює бачення розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні відповідно до формату Національних стратегічних планів ЄС в рамках нової Спільної аграрної політики (САП), які розробляють міністерства сільського господарства країн-членів ЄС. Передбачається, що такий підхід сприятиме розумінню, діалогу та гармонізації української аграрної політики до вимог ЄС та максимально сприятиме досягненню загальних цілей відповідно до Плану України для реалізації програми

Ukraine Facility. З цією метою для України важливо узгодити свою стратегію в галузі розвитку сільського господарства та сільських територій з ЄС. Реалізувати Стратегію можливо шляхом: скоординованої взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших заінтересованих сторін; системного підходу до формування та реалізації державної політики у сфері розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні; визначення очікуваних результатів її реалізації; виконання плану заходів з реалізації Стратегії; ефективної співпраці органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів сільського господарства, їх асоціацій; максимального залучення всіх можливих ресурсів» [4].

Саме тому є нагальна необхідність зосередитися на таких темах:

1. Економічна стійкість сільських територіальних громад:

– розробка моделі відбудови після завершення бойових дій, зокрема планування розвитку сільських територій після війни, включаючи відновлення економіки, залучення іноземних та українських інвестицій, впровадження нових технологій у сільське господарство;

– дослідження механізмів адаптації агропромислового комплексу до умов війни, формування логістичних мереж, зокрема експорту та внутрішнього виробництва, що корелює із вивченням можливостей збереження і підвищення продовольчої безпеки. Вагомим напрямом є оцінювання ефективності програм урядової та міжнародної підтримки для постраждалих сільських громад та роль міжнародних організацій у наданні гуманітарної допомоги.

2. Соціальна адаптація мешканців та підтримка програм територіальних громад:

– психологічна підтримка населення за зрізами – дослідження відповідних потреб у психологічній допомозі для мешканців та переселених осіб, які зазнали травматичних наслідків війни та розробка конкретних методів допомоги.

– дослідження впливу громадських ініціатив і волонтерських рухів на підтримку сільських територій у кризових умовах;

– роль жінок у створенні морально-психологічного клімату у сільських громадах, тому що війна переформатовує соціальні ролі, і важливим є участь жінок у місцевому управлінні та підтримці економіки в кризових умовах;

– мотиваційні аспекти міграції населення із сіл у міста та засоби і механізми залучення молоді у сільські території;

– розвиток форм державно – приватного партнерства для стимулювання розвитку сільських громад;

– розвиток агротуризму та інших можливих джерел доходу, зокрема народні промисли.

3. Відновлення зруйнованої інфраструктури:

- дослідження моделей швидкого відновлення зруйнованих об'єктів (житла, доріг, шкіл, лікарень) після бойових дій;
- розвиток транспортної та цифрової інфраструктури у віддалених регіонах;
- покращення доступу до комунальних послуг та модернізація житлових умов.

4. Вплив бойових дій на екологічну безпеку:

- виявлення впливу бойових дій на землю, воду, повітря, флору і фауну в сільській місцевості. Це передбачає аналіз забруднення ґрунтів і водних ресурсів, виявлення шкоди при знищенні сільсько-господарських земель, зниження біорізноманіття;

- особливо актуальним є використання відновлюваних джерел енергії автономних енергетичних систем (сонячні панелі, вітрові електростанції) для забезпечення стабільної роботи критичної інфраструктури;

- визначення специфіки впливу зміни клімату на сільське господарство та екосистеми;

- механізми управління відходами та впровадження принципів «зеленої економіки» на сільських територіях.

5. Цифровізація та дистанційна робота:

- цей напрям є особливо актуальним у контексті векторів вступу України до ЄС та необхідності відповідної адаптації, тому розвиток цих цифрових інструментів для підтримки місцевої економіки, дистанційне навчання та робота в умовах обмеженого доступу до інфраструктури є визначальним.

Ці напрями є достатньо вагомими, але у непередбачуваних теперішніх умовах для конкретної громади можуть формуватись альтернативні напрями.

Література:

1. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. Закон України. Документ 1602-III, чинний, поточна редакція від 02.12.2012, підстава – 5463-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>,

2. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. Документ 280/97-ВР, чинний, поточна редакція від 10.08.2024, підстава – 3870-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року. Проект розпорядження КМУ від 06 червня 2024. URL: <https://minagro.gov.ua/npa/stratetiia->

rozvytku-silskoho-hospodarstva-ta-silskykh-terytorii-v-ukraini-na-period-do-2030-roku.

4. На шляху до Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 роки, узгодженої з новою САП ЄС Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від ____ _____ 2024 р. № ____ – р. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/Strategia%20agro%202030%20V10%20(5).pdf_

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-26>

ПРАКТИКА З НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯК ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Похилюк О. М.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри української філології
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна*

Роль закладу освіти сьогодні – підготувати здобувачів до життя, навчити їх критично мислити, аналізувати, опрацьовувати ті обсяги інформації, яку вони отримують звідусіль та вибирати із неї необхідне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Наше життя зараз – це постійне навчання й тому необхідно навчити молоде покоління постійно опановувати нові знання, знаходити потрібну інформацію та застосовувати її в житті, таким чином активно впроваджуючи компетентнісне навчання в освітній процес на всіх рівнях. Сутність такого підходу спрямована на роботу з інформацією та опанування здобувачами компетентностей, умінь і навичок, які дозволять їм бути успішними, конкурентними та цінними на сучасному ринку праці, і вітчизняному, і закордонному.

Однією із важливих компетентностей, якими повинні володіти сучасні фахівці в галузі освіти й науки, є дослідницька, що передбачає, як узагальнює О. Біда, вміння співпрацювати, вступати у контакти, легку сумісність, готовність до змін, до самовизначення [1]. Крім того, науковиця розглядає дослідницьку компетентність як інтегративну

характеристика особистості, що передбачає володіння методологічними знаннями, технологією дослідницької діяльності, а також визнання їх цінності й готовність до їх використання в професійній діяльності. Зауважимо, що саме дослідницька компетентність є ключовою для розвитку інших компетентностей, оскільки допомагає людині навчатися впродовж життя, стати конкурентноздатною, успішною в подальшому житті. М. Головань слушно визначає дослідницьку компетентність як «цілісну, інтегративну якість особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід діяльності дослідника, ціннісні ставлення та особистісні якості і виявляється в готовності і здатності здійснювати дослідницьку діяльність з метою отримання нових знань шляхом застосування методів наукового пізнання, застосування творчого підходу в цілепокладанні, плануванні, аналізі, прийнятті рішень та оцінці результатів дослідницької діяльності. Причому дослідницька компетентність хоч і є продуктом навчання, але не прямо впливає з нього, а є наслідком саморозвитку особистості того, хто навчається, його особистісного зростання, цілісної самоорганізації і синтезу його пізнавального, діяльнісного і особистісного досвіду» [Головань, с. 197–198].

З-поміж багатьох факторів, що впливають на формування й розвиток дослідницької компетентності майбутніх вчителів української мови й літератури в КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», до яких можна віднести низку освітніх компонентів, зокрема обов'язкових («Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Сучасна українська лінгводидактика», «Методика навчання української мови», «Методика навчання української літератури» та ін.) та вибіркових («Науковий пошук вчителя-філолога», «Основи наукових досліджень», «Професійно-методичний практикум майбутнього вчителя української мови та літератури» та ін.), написання курсової роботи з психолого-педагогічних дисциплін (3 рік навчання) та з української філології (4 рік навчання), активне їх залучення до науково-методичних заходів різного характеру (конференції, семіари, круглі столи тощо), якісно вирізняється практика з науково-педагогічних досліджень [5]. Саме цей вид практики, як зазначено в офіційно затвердженій робочій програмі, має на меті формування методологічної культури здобувачів освіти щодо здійснення науково-педагогічного дослідження та забезпечення поглибленої теоретичної та методичної підготовки до написання наукової статті з урахуванням вимог [7].

Практика з науково-педагогічних досліджень сприяє вдосконаленню всієї системи методичної підготовки, розвитку індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів-філологів, їх ерудиції, вихованню в них активності в процесі набуття професійних і пізнавальних умінь та навичок, оскільки проводиться в сьомому

навчальному семестрі. З-поміж основних завдань цього виду практики можна виокремити розширення уявлення про науково-дослідницьку діяльність, науковий текст, його структуру та мовностилістичні засоби; оволодіння сучасною методологією наукового-педагогічного дослідження; опанування вміннями викладати здобуті результати у вигляді наукової публікації; сприяння активізації науково-дослідної діяльності здобувачів; опанування технології роботи з науковими текстами; засвоєння методики наукового-педагогічного дослідження; розвиток у практикантів професійних творчих та дослідницьких здібностей тощо.

На початку навчального семестру, в якому передбачено практику з науково-педагогічних досліджень, здобувачі освіти після консультації з призначеними методистами обирають тему (проблему), над якою працюватимуть упродовж семестру, яку будуть апробувати під час проведення уроків української мови та літератури на закріплених базах практики, результати чого в подальшому оформлюються у форматі науково-методичної статті в студентському збірнику досліджень «Інтеграція теоретичної та практичної підготовки майбутнього вчителя української мови та літератури», що вже понад 5 років видається на кафедрі української філології філологічного факультету нашого закладу освіти. Як бачимо в робочій програмі практики, ознайомленню з вимогами щодо написання, оформлення та підготовки до друку науково-методичної статті присвячений один зі змістових модулів [7]. Якщо проаналізувати тематику досліджень здобувачів за минулий навчальний рік, то з-поміж найцікавіших можна зазначити опрацювання питань ефективності використання інтерактивних вправ «Оживи світліну», «Вірю – не вірю», технології «Бюро знахідок», стратегії «Фішбоун», методів «Кроссенс», «Прес» та ін. на уроках української словесності в закладах загальної середньої освіти [4]. Як слушно зауважують Т. Новицька, С. Іванова, А. Кільченко, Т. Вакалюк, І. Мінтій, «наукова діяльність не може оцінюватись лише на основі кількісних параметрів» [6, с. 88]. Саме тому з метою покращення якості науково-методичних досліджень здобувачів рекомендуємо тематику таких студій пов'язувати з тематикою їх курсових досліджень, виступів на конференціях, семінарах та круглих столах, щорічно організовуваних кафедрою української філології, та виконувати роботу над цими дослідженнями у зв'язку з науково-методичною проблемою, над якою працює кафедра та науково-педагогічний колектив коледжу в цілому. Узагальнюючи, зауважимо, що одним з головних завдань науково-педагогічних досліджень, які виконують здобувачі під час практики, є розкриття внутрішніх суперечностей актуальних педагогічних явищ, що вивчаються, дослідження шляхів чи засобів їх

подолання з метою підвищення якості освітнього процесу закладів загальної середньої освіти.

Науковці виокремлюють такі методологічні вимоги до проведення науково-педагогічних досліджень: досліджувати педагогічні процеси та явища такими, якими вони є насправді, з усіма позитивними й негативними сторонами, успіхами й труднощами; не описувати явища, а критично аналізувати їх; оперативно реагувати на дійсно нове в теорії та практиці педагогіки; забезпечувати практичну спрямованість, вагомість і добротність рекомендацій; забезпечувати надійність наукового прогнозу, бачення перспективи розвитку досліджуваного педагогічного процесу, явища; дотримуватися суворої логіки думки, чистоти педагогічного експерименту [3, с. 81]. Саме тому методистам, що керують аналізованим видом практики, доречно контролювати дотримання здобувачами описаних вище вимог, що сприятиме підвищенню якості науково-педагогічних досліджень та формуванню дослідницької компетентності майбутніх фахівців.

Отже, вдало організована та методично доцільно керована практика з науково-педагогічних досліджень сприяє формуванню дослідницької компетентності майбутніх вчителів української мови та літератури, що в подальшому сприятиме покращенню результативності навчання на вищих освітніх ступенях та в професійній діяльності педагогів.

Література:

1. Біда О. А. Зміст поняття «дослідницька компетентність» у вітчизняній та зарубіжній літературі. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки»*. Вип. № 15. 2017. С. 3–6.

2. Головань М. С. Модель формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. № 5(23). С. 196–205.

3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: поради молодим науковцям. Київ–Вінниця : Вінниця, 2008. 278 с.

4. Інтеграція теоретичної та практичної підготовки майбутнього вчителя української мови та літератури : збірник матеріалів практики з науково-педагогічних досліджень / упоряд. та відпов. за випуск І. В. Василевич, О. М. Похилюк. Вінниця : ТОВ «Твори», 2023. 133 с.

5. Навчальний план підготовки бакалавра за спеціальністю 014 «Середня освіта (Українська мова і література)». URL: <https://vgpk.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/Navchalnyy-plan-2023-2024-n.-r.pdf> (дата звернення 29.07.2024).

6. Новицька Т., Іванова С., Кільченко А., Вакалюк Т., Мінтій І. Проблема оцінювання результативності науково-педагогічних досліджень у європейському науковому освітньому просторі. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2023. Том 11, № 7. С. 80–91. DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i7-011

7. Робоча програма практики з науково-педагогічних досліджень. Вінниця: ВГПК, 2023. 38 с. URL: <https://vgpk.edu.ua/wp-content/uploads/2024/03/Praktyka-z-NPD.pdf> (дата звернення 29.07.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-27>

СПЕЦИФІКА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Прокопець К. О.

кандидат медичних наук, доцент,

доцент кафедри хірургії

ННЦ «Інститут біології та медицини»

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Ткаліч В. В.

доктор філософії,

відділення політравми

Комунальне некомерційне підприємство

«Київська міська клінічна лікарня № 17»

м. Київ, Україна

Адаптація освітньої інфраструктури

В умовах воєнного часу модифікація фізичного навчального середовища має вирішальне значення для забезпечення як безпеки, так і доступності для студентів і викладачів. Навчальні заклади повинні адаптувати свою інфраструктуру, щоб протистояти потенційним загрозам, зберігаючи при цьому сприятливу атмосферу для навчання. Це часто передбачає зміцнення будівель для захисту від нападів і створення безпечних зон у школах, куди учні можуть швидко відступити в надзвичайних ситуаціях. Крім того, доступність є важливою проблемою, оскільки школи повинні пристосовуватись до учнів з обмеженими можливостями, забезпечуючи, щоб запасні виходи та засоби були доступні для всіх. Такі модифікації спрямовані не лише на фізичну безпеку, а й на психологічну впевненість, допомагаючи

учням почуватися в безпеці у своїх навчальних приміщеннях. Створюючи середовище, яке надає пріоритет безпеці, школи можуть допомогти зменшити тривогу та стрес, які часто супроводжують навчання під час війни [1, с. 72].

Впровадження рішень для дистанційного та цифрового навчання є ще одним важливим кроком у освітньому процесі під час війни. У зв'язку з тим, що фізичне відвідування школи стає все більш ризикованим, цифрові платформи стали життєво важливими інструментами для безперервної продовження освіти. Ці платформи пропонують різні переваги, такі як гнучкість доступу до навчальних матеріалів і можливості для інтерактивного навчання. Такі технології, як відеоконференції та онлайн-класи, дозволяють викладачам підтримувати спілкування та взаємодію зі студентами, забезпечуючи досягнення навчальних цілей, незважаючи на фізичні перешкоди [2, с. 304].

Розробка гнучких графіків з урахуванням перебоїв має важливе значення для підтримки безперервності навчання під час війни. Цей підхід передбачає створення адаптивних розкладів, які можна змінювати залежно від поточної ситуації, дозволяючи швидко вносити корективи у відповідь на надзвичайні ситуації або зміни умов безпеки. Гнучкий розклад допомагає мінімізувати вплив неочікуваних збоїв на навчальний процес, гарантуючи, що студенти можуть продовжувати навчання без значних затримок. Це також дозволяє персоналізувати навчальний досвід, коли студенти можуть прогресувати у своєму власному темпі залежно від індивідуальних обставин [3].

Підтримка психологічного благополуччя

Інтеграція служб психологічної підтримки для студентів і персоналу має вирішальне значення у навчальних закладах військового часу. Такі послуги призначені для вирішення унікальних проблем емоційного та психічного здоров'я, які виникають під час конфліктів. Включення психологічних служб допомагає пом'якшити несприятливі наслідки конфлікту, підвищити стійкість і сприяти загальному благополуччю в освітньому співтоваристві [4].

Навчання освітян розпізнавати та вирішувати проблеми, пов'язані з травмою, є ще одним важливим компонентом освітнього процесу у воєнний час. Педагоги часто є першою точкою контакту для студентів, які можуть зазнати травми, і їх здатність ідентифікувати та відповідним чином реагувати є важливою. Програми навчання озброюють вчителів навичками та знаннями, необхідними для ефективного підтримки учнів. Як свідчать матеріали, наведені у Всеукраїнському науково-педагогічному фаховому розробці, ці програми спрямовані на попередження вторинної психологічної травми та розуміння динаміки травматизму в навчальних закладах [5]. Розширюючи здібності

педагогів, школи можуть створити безпечніше та більш чуйне навчальне середовище, де учні відчувають розуміння та підтримку.

Розвиток спільноти та мереж підтримки однолітків відіграє ключову роль у підтримці психологічного благополуччя під час війни. Такі мережі створюють відчуття причетності та колективної стійкості, що є життєво важливим для подолання стресів війни. Ініціативи підтримки громади заохочують співпрацю між учнями, батьками та вчителями для створення надійної системи підтримки. Мережі підтримки однолітків, зокрема, є ефективними, оскільки вони дозволяють студентам ділитися досвідом і стратегіями подолання один з одним, сприяючи почуттю солідарності. У матеріалах семінару «ІМ ВАСК» підкреслюється важливість цих мереж у наданні психологічної підтримки під час військових дій [6]. Підтримуючи ці зв'язки, навчальні заклади можуть допомогти людям почуватися менш ізольованими та мати більше можливостей протистояти викликам, пов'язаним з умовами війни.

Коригування навчальної програми та визначення пріоритетів

В умовах воєнного часу стає обов'язковим оптимізувати навчальний план, щоб зосередити увагу на основних результатах навчання, яких можна реально досягти. Цей підхід передбачає визначення та визначення пріоритетів основних предметів і навичок, які мають вирішальне значення для найближчих і майбутніх освітніх потреб студентів. Дослідження показали, що під час конфліктів педагогам часто доводиться адаптувати свої навчальні плани, щоб пристосуватись до скорочення навчального часу та ресурсів, забезпечуючи охоплення найважливіших аспектів навчального плану [7]. Зосереджуючись на цих основних компонентах, навчальні заклади можуть підтримувати рівень безперервності та нормальності для учнів у нестабільному середовищі. Ця стратегія не тільки допомагає підтримувати зацікавленість учнів, але й готує їх до більш плавного переходу до звичайного навчання після конфлікту.

Започатковуючи дискусії про причини та наслідки конфлікту, а також про стратегії розбудови миру, викладачі можуть озброїти студентів знаннями та навичками, необхідними для навігації в неспокійному середовищі [8, с. 102].

Умови воєнного часу також вимагають наголосу на практичних навичках і самозабезпеченні, щоб підготувати студентів до невизначеності, з якою вони можуть зіткнутися. Таким чином, освітній процес включає навчання практичним життєвим навичкам, таким як вирішення проблем, критичне мислення та здатність до адаптації, які мають вирішальне значення для подолання викликів, пов'язаних із конфліктом [9].

Підсумовуючи, треба сказати, що освітній процес в умовах воєнного часу потребує багатогранного підходу, в результаті котрого стратегії не тільки гарантують продовження навчання всупереч лиху, але й сприяють довгостроковому розвитку стійкого суспільства, здатного до зміцнення та відновлення.

Література:

1. Борисенко Д. Організація безпечного освітнього процесу в умовах війни: технічні особливості залучення гібридних занять. Джерело педагогічних інновацій. Безпечна освіта. Науковометодичний журнал. 2023. № 1(41). С. 72–76. URL: <http://edu-post-diploma.kharkov.ua/wp-content/uploads/2023/05/Джерело-Безпечна-освіта-макет-№-1-2023.pdf> (дата звернення: 04.10.2024).

2. Melnikova Y. O., Rula N. V., Shulzhenko A. S. Remote higher education students, 061 Journalism specialty: barriers and adaptation strategies during the war. Ukrainian universities amidst new realities: the conservation of scientific and human resources: scientific monograph: монографія / ed. by D. Romans. Riga, 2024. P. 304–319.

3. Чикалова М., Юхно Н. Перегляд Особливості освітнього процесу в умовах повномасштабних бойових дій | Український Педагогічний журнал. Український Педагогічний журнал. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/673/746> (дата звернення: 04.10.2024).

4. Піговська С. А. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни. Освітній проект «На Урок» для вчителів. URL: <https://naurok.com.ua/psihologichna-pidtrimka-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-viyni-320683.html> (дата звернення: 04.10.2024).

5. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. URL: <https://mon.gov.ua>. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf> (дата звернення: 04.10.2024).

6. Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій. Інститут модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/psyholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/> (дата звернення: 04.10.2024).

7. Війна та освіта. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи / І. Когут та ін. <https://www.irf.ua>. URL: <https://www.irf.ua/publication/vijna-ta-osvita-yak-rik-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/> (дата звернення: 04.10.2024).

8. Бабенко В. А. Вплив виховної роботи на суспільну свідомість студентської молоді в умовах війни. Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи подолання : матеріали II Форуму акад. спільноти (20–24 черв. 2022 р., м. Дніпро; ДВНЗ «Придніпр. держ. акад. буд-ва та архітектури»), Дніпро, 2022. С. 102–106.

9. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи. <https://cuesc.org.ua>. URL: https://cuesc.org.ua/images/informlist/Макет%20advanced_training_UDU.pdf (дата звернення: 04.10.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-28>

ВПЛИВ ФІНАНСУВАННЯ НА РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Рижук Я. О.

аспірант другого курсу

спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Київський національний лінгвістичний університет

м. Київ, Україна

Україна перебуває в умовах військового конфлікту, який суттєво змінив функціонування освітньої системи країни. Для багатьох здобувачів традиційні форми навчання стали недоступними внаслідок постійної загрози життю, переміщення та руйнування освітньої інфраструктури. Ключовим підходом до вирішення цього питання стало дистанційне навчання, впроваджене закладами вищої освіти. Не зважаючи на те, що така форма не є новою для вітчизняної освіти, все є її впровадження вимагає як фінансових ресурсів, так і доступу до необхідних технологій.

Фінансування освітніх програм, особливо тих, що стосуються дистанційного навчання, стає особливо складним завданням під час військової агресії. Оскільки державні ресурси часто перенаправляються на оборонні потреби, їх буває недостатньо для задоволення нових освітніх викликів. Важливими джерелами підтримки можуть стати приватні інвестиції та міжнародна допомога, проте їхнє залучення потребує інноваційних підходів та врахування специфіки воєнного стану.

Метою цього дослідження є аналіз змін у фінансуванні дистанційної освіти в Україні в умовах збройної агресії та виявлення ключових викликів для підтримки вітчизняної освітньої системи у критичний період.

Фінансова складова є надзвичайно важливою для розвитку дистанційної освіти. Беручи до уваги обставини, розуміння впливу війни на державні видатки є дуже важливим. Так, аналіз бюджетних даних за 2020 – 2024 рр. дозволяє виявити тенденції та оцінити масштаби впливу зовнішніх чинників на освіту в Україні.

Рік	Загальний бюджет на освіту (млрд. грн.)	Зміна у порівнянні з попереднім роком
2020	128,8	+12,9 %
2021	154,1	+19,6 %
2022	171,9	+11,6 %
2023	143,4	- 19 %
2024	171,2	+17,9 %

Отже, у період з 2020 по 2021 рр. спостерігалось стійке зростання бюджетних видатків на освіту. У 2020 р., незважаючи на пандемію COVID-19, освітній бюджет зріс на 12,9%, досягнувши 128,8 млрд. грн., з освітньою субвенцією у 79,1 млрд. грн. У 2021 р. тенденція зростання продовжилася: бюджет збільшився на 19,6% і склав 154,1 млрд. грн., а субвенція зросла на 25,9% до 99,6 млрд. грн. [2]. У 2022 р., після початку повномасштабного вторгнення, фінансування освіти все ще продовжувало зростати, досягнувши 171,9 млрд. грн. (+11,6%), а субвенція зросла до 108 млрд. грн. (+8,4%). Це може бути пов'язано з тим, що держава намагалася підтримати освітню систему в умовах кризи та забезпечити її стійкість [1]. Однак у 2023 р. стався значний спад фінансування. Бюджет на освіту зменшився на 16,6% до 143,4 млрд. грн., а освітня субвенція скоротилася на 19% до 87,5 млрд. грн. Це перший випадок значного скорочення фінансування освіти за останні роки безпосередньо пов'язаний з фінансовими навантаженнями, спричиненими війною [3]. У бюджеті на 2024 р. передбачено збільшення видатків на освіту до 171,2 млрд. грн. (+19,4% порівняно з 2023 р.), а субвенція планується на рівні 103,2 млрд. грн. (+17,9%) [4].

Можемо відзначити, що зростання видатків свідчить про прагнення уряду відновити фінансування освіти до рівня довоєнних років та підтримати освітню систему в умовах продовження військових дій. Тим не менш, збройна агресія змусила уряд перерозподілити видатки відправивши більші ресурси на оборонні та безпекові потреби, а також

на гуманітарну допомогу, що призвело до скорочення фінансування інших сфер, включаючи освіту. Особливо помітно це згідно з видатками на 2023 р.

Відповідні зміни у фінансування вплинули і на розвиток дистанційної освіти. Скорочення інвестицій у технологічну інфраструктуру означає недостатнє фінансування для створення відповідної телекомунікаційної інфраструктури, а також забезпечення зв'язком віддалені населені пункти, що, в свою чергу, обмежує можливості здобувачів отримувати якісну освіту на відстані. Більше того, атаки на енергетичну інфраструктуру значно ускладнюють дистанційне навчання у закладах вищої освіти України, адже відсутність стабільного електропостачання та зв'язку створює додаткові перешкоди для здобувачів та викладачів.

Тим не менш, попри суттєві виклики, спричинені збройним конфліктом та скороченням фінансування, заклади вищої освіти в Україні демонструють стійкість та інноваційність у забезпеченні дистанційного навчання. В першу чергу, це досягається завдяки тому, що ЗВО побудували стійку інфраструктуру для дистанційного навчання протягом карантину, спричиненого пандемією. Покращення ситуації з фінансуванням дистанційного навчання в Україні в умовах збройного конфлікту є нагальним завданням, яке потребує комплексного підходу та співпраці між державою, міжнародними організаціями, приватним сектором та громадськістю. У цьому контексті, вагомими джерелами фінансування можуть стати приватні інвестиції та міжнародна допомога. Так, наприклад, активна співпраця з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Європейський Союз та Світовий банк, дозволить залучити додаткові ресурси для розвитку дистанційної освіти. Партнерство з технологічними компаніями може забезпечити доступ до сучасних платформ, програмного забезпечення та обладнання. Юридичні особи можуть виступати інвесторами або спонсорами освітніх проєктів, отримуючи при цьому соціальний капітал та підвищуючи свою репутацію.

Таким чином, покращення ситуації з фінансуванням дистанційного навчання можливе за умови об'єднання зусиль різних секторів суспільства. Комплексний підхід, що включає державну підтримку, міжнародну співпрацю, залучення приватного сектора, інноваційні фінансові механізми та ефективне управління ресурсами, дозволить забезпечити стійкий розвиток дистанційної освіти в Україні навіть в умовах збройного конфлікту. Наразі дистанційна освіта тримається на ентузіазмі закладів вищої освіти, які, попри всі труднощі, продовжують

активно впроваджувати нові методи та технології навчання, щоб забезпечити якісний освітній процес для здобувачів по всій країні.

Література:

1. Доходи зведеного бюджету за 2022 рік. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Zvit_2022_sajt.pdf
2. Звіт про огляд державного бюджету від 2021. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/budzhet/2021/12/Zvit.ohl.vytrat.derzh.byudzhetu.pidh.na.uk.ta%20nauk-ped.kadriv.ZVO.pdf>
3. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2023. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582
4. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023. № 3460-IX. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-29>

ОПИТУВАННЯ СЛУХАЧІВ PHD ПРОГРАМ: ДОСВІД КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Сидоров М. В.-С.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
завідувач кафедри методології та методів соціологічних досліджень
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Сальнікова С. А.

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри методології та методів соціологічних досліджень
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Вступ

Якість університетських освітніх програм великою мірою залежить від залученості усіх стейкхолдерів до їх реалізації. Тож думкою слухачів, зокрема PhD програм, цікавляться і ті, хто цю програму створював та реалізовує, і ті, хто її оцінює та експертує, і ті, кому важливі вміння та навички майбутніх учасників ринку праці. Започатковуючи моніторингове опитування UNIDOS (Університетське

Дослідження) у 2009 році м³ [1], соціологи КНУ імені Тараса Шевченка мали на меті отримати відгук від студентів щодо оцінки різних сторін їхнього життя, серед яких навчання, а отже, і оцінка поточного стану освітнього процесу, що дає підґрунтя для покращення змісту навчальних планів (документу за назвою ОП чи ОНП тоді ще не існувало) та навчальних дисциплін; згодом, у 2019 році, стартував окремий проєкт для оцінювання якості освітніх PhD програм [2; 3], який пізніше поширився і на інші освітні ступені. Із започаткуванням нового підходу до акредитації освітніх програм у 2019 році такого роду опитування почали проводити у багатьох закладах вищої освіти України. Маючи багатий досвід, соціологи КНУ імені Тараса Шевченка готові ділитися знаннями про організацію, проведення та інтерпретацію результатів дослідження із університетською спільнотою, зацікавленою у вивченні думки студентів PhD програм задля налагодження конструктивного зворотного зв'язку.

Про методологію дослідження

Вибірка і метод збору даних

Особливість PhD програм полягає у невеликому обсязі груп, тоді як стратегія дослідження є кількісною. Звідси, опитування слухачів PhD програм провадилося методом суцільного опитування.

Задовго до пандемії COVID-19 ми удосконалювали не лише інструментарій, а й метод формування вибірки. Це пов'язано не лише зі складністю реалізації f2f опитувань і простого методу відбору для надто великої генеральної сукупності, а й з потребою мінімізації процесу обробки та аналізу даних. Ми практикували онлайн опитування до пандемії COVID-19, тож нам вдалося швидко переорієнтуватися з традиційних методів опитування на веб-опитування. Спираючись на багаторічний досвід проведення онлайн-опитувань з 2006 року і впровадження LimeSurvey у 2008 році [4], ми провели опитування PhD студентів в онлайн-форматі на платформі LimeSurvey.

Використання LimeSurvey уможливило створення бази даних електронних адрес студентів КНУ імені Тараса Шевченка для прямого розсилання запрошень та нагадувань, дотримуючись анонімності у відповідях. Це підвищило здатність контролювати завершення опитувань, оцінювати рівні відповідей та помилок та зменшити залучення сторонніх респондентів.

³ Власне сам проєкт почався ще у 2004 році з тестування методики – інструментарію, вибірки – і проводився на окремих факультетах університету.

З іншого боку, ми перейшли від складної випадкової вибірки до суцільної стихійної вибірки [5, с. 91–92], останні, як відомо, не є випадковими. Проте у цьому виявилися дві переваги:

– Пандемія COVID-19, а згодом і повномасштабне вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року, цілком «виправдовують» такі зміни до формування вибірки [6].

– Впровадження методів онлайн-опитувань позитивно відобразилося на зборі даних: аналіз упереджень показав, що різниця між даними, зібраними за допомогою паперових методів у 2019 році, та веб-методами у 2020 році, переважно була обумовлена труднощами, пов'язаними з якістю наповнення бази електронних адрес студентів та рівнем досяжності RR.

Деякі питання етичності дослідження

Послугуючись створеною базою даних електронних адрес, ми автоматично згенерували унікальні ключі доступу (токени) для кожного потенційного респондента. Кожен токен можна було використовувати лише один раз, що запобігало багаторазовому проходженню опитування зареєстрованими респондентами та участі сторонніх осіб.

Забезпечення анонімності респондентів та конфіденційності даних є обов'язковим елементом будь-яких досліджень, що збирають дані з людей. Функція анонізатора у LimeSurvey забезпечила не лише конфіденційність, але й анонімність, водночас даючи повний контроль за проходженням опитування в реальному часі. У порівнянні з неанонісними опитуваннями, вона створює дві окремі таблиці даних: перша таблиця містить відповіді респондентів і випадкові ключі, друга – базу даних електронних адрес, інструменти для розсилання запрошень та нагадувань й індикатор завершення анкет. Хоча неможливо було визначити, який респондент яку відповідь надав, можливо було визначити, чи респондент завершив анкету.

Про деякі результати дослідження

Наведемо деякі результати першого опитування PhD студентів в КНУ імені Тараса Шевченка.

Процедура збору даних, досяжність респондентів (RR)

3-поміж 831 наданої електронної адреси дійсними виявилось 824, на які були надіслані запрошення до участі у опитуванні. Протягом 2 тижнів тим, хто не відповів на запрошення або не повністю заповнив анкету, надсилались нагадування з інтервалом у 3–4 доби.

Таблиця 1

Показники реалізації суцільної вибірки

Всього запрошено	Відгукнулись / не відгукнулись на запрошення	Зразу відмовились від опитування	Частково заповнили опитувальник	Завершили опитування
824	551 / 273	164	52	335
100%	66,9% / 33,1%	19,%	6,3%	40,7%

Згідно з наведеними даними якість наповнення бази даних становить 99,16% (причини того, що адреси є недійсним, можуть бути технічними); досяжність респондентів – 40,7%. Зауважимо, що 8,3% студентів на момент опитування перебували у академічній відпустці.

Деякі результати опитування

Опитувальник слухачів програм PhD містить п'ять блоків та відкриті запитання про можливі зміни та покращення програми. Представимо по кожному блоку ту ознаку, яка є найбільш затребуваною для слухачів усіх PhD програм.

– *Зміст освітньої програми та якість викладання (16 ознак)*; одна ознака є характерною для більшості ОП: слухачі вважають, що не можуть достатньо вплинути на перегляд та зміни у освітній програмі.

– *Комунікація з науковим керівником (8 ознак)*; у середньому у слухачів PhD програм є потреба у зовнішніх консультантах, окрім наукового керівника.

– *Матеріальне забезпечення навчального процесу (5 ознак)*; за цим блоком запитань виявити спільної ознаки не вдалося.

– *Академічна мобільність та апробація результатів (6 ознак)*; за цим блоком запитань помітні розбіжності: одні слухачі потребують більшої залученості до наукових заходів, інші мають проблеми із можливістю стажування, як в Україні, так і за кордоном.

– *Академічна доброчесність та конфліктні ситуації (5 ознак)*; поінформованість про процедуру врегулювання конфліктних ситуацій в межах університету варіює, залежно від ОП.

Висновки

Опитування слухачів програм PhD КНУ імені Тараса Шевченка проводиться методом суцільного онлайн-опитування через запрошення, розіслані на електронні адреси слухачів, і провадиться, як правило, у січні – лютому або листопаді-грудні щороку. Використання LimeSurvey уможливило створення бази даних електронних адрес (зокрема, для автоматичної розсилки посилань), контроль за процедурою опитування, а також забезпечило анонімність та конфіденційність опитування. Опитувальник охоплює різні аспекти навчання на PhD програмі, результати демонструють загальну картину по кожній з них.

Література:

1. UNIDOS. Університетське соціальне дослідження. Факультет соціології. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2024. URL: <http://unidos.univ.kiev.ua/>
2. Sydorov M., Salnikova S. SERVQUAL Model in HEI Monitoring Survey as a Part of Quality Assurance Policy. *Advances in Economics, Business and Management Research*. 2021. Vol. 170. P. 204-209. DOI: 10.2991/aebmr.k.210320.036
3. Москотіна Р., Сидоров М. Модифікований SERVPERF: аналіз пунктів методики. *Соціологічні студії*. 2022. № 1(20). С. 25–31. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-01-25-31>
4. Сидоров М. Використання систем комп'ютерного анкетування в Інтернеті. *Соціальні технології*. 2009. № 43. С. 164–175.
5. Сальнікова С. Вибірка у соціологічному дослідженні. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 252 с.
6. Dembitskyi S. Surveys in Ukraine in the Context of the Russian Full-Scale Invasion: Organizational Problems and Methodological Challenges. *Ukrainian Analytical Digest*. 2024. 6. P. 13-14. DOI: 10.3929/ethz-b-000675216

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-30>

СТАБІЛЬНІСТЬ ТА РОЗВИТОК У НАУКОВО-ОСВІТНІЙ СФЕРІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сісецький А. П.

кандидат медичних наук,

асистент кафедри внутрішньої медицини № 3

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

м. Київ, Україна

Високий рівень національного наукового потенціалу в умовах війни потребує забезпечення психологічної стабільності, збереження і посилення креативності вчених. Активний творчий процес неможливий без глибокої самоідентифікації та зменшення психоемоційної напруги, яка порушує стабільність особистості та ускладнює її розвиток. Неодмінна умова цього – структурування внутрішнього психологічного простору.

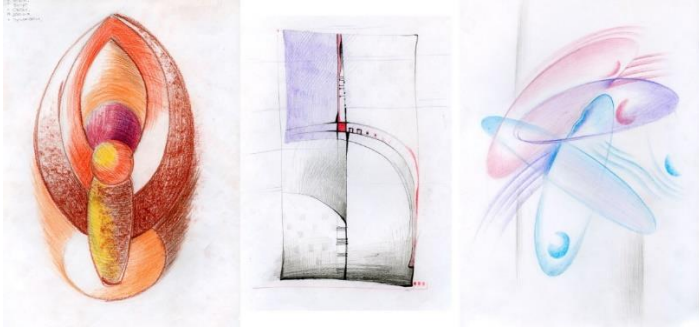
З цією ціллю розроблена *методика голографічного моделювання*. У процесі внутрішнього “руху” від невизначних відчуттів до чіткого

сприйняття власного стану важливим є фокусування на конкретних елементах нашої чуттєвої сфери – образах наших станів. Репродукування образів – постійна актуальна потреба. Для структурування внутрішнього психологічного простору з цілло психологічної декомпресії та продуктивного динамічного розвитку застосовується об'єднаний або *інтегративний образ (ІО) внутрішнього стану*. Разом з тим об'ємне або голографічне мислення важливе у нових технологіях візуалізації, зокрема із застосуванням штучного інтелекту.

Інтегративний образ – миттєвий «зріз» внутрішнього психологічного простору, що утворюється у внутрішньому полі зору при з'єднанні образів кольору (ахроматично) – зоровий аналізатор, звуку – слуховий, запаху – нюховий, смаку – смаковий, дотику – тактильний та руху – пропріоцептивний (суглобово-м'язевий) аналізатори. Створений внутрішній ІО трансформується у зовнішній ІО при візуалізації його в графічній композиції чи кінестетично. При цьому осмислюється власний стан і зменшується психоемоційна напруга, особливо при кризових станах, соматоформних розладах.

Методика складається з трьох рівнів, які підрозділяються на етапи. *I рівень*. 1. У внутрішньому полі зору по черзі зліва направо переглядаються базові геометричні фігури – крапка, пряма лінія, трикутник, квадрат, круг, сприйняття яких характеризується високою нейрофізіологічною активністю. Базові геометричні фігури – елементи архетипного моделювання та психофізіологічної регуляції власного стану. Обирається оптимальна фігура. 2. У внутрішньому полі зору від центру до периферії розглядаються основні спектральні кольори і обирається оптимальний. 3. З'єднуються і розглядаються обрані фігура та колір. 4. Кольорова фігура розгортається в об'ємі – об'ємна голограма. 5. Об'ємна голограма візуалізується графічно та кінестетично. 6. По-етапно уявляються та з'єднуються з розгорткою в об'ємі модифікована (похідна від оптимальної базової геометричної) фігура та нюансований (похідний від оптимального) колір з візуалізацією об'ємної голограми графічно та кінестетично.

II рівень. Власне створення ІО. 1. Послідовно уявляються і створюються графічні еквіваленти образів оптимального кольору (ахроматично), звуку, запаху, смаку, дотику та руху. 2. Усі образи з'єднуються в один – ІО. 3. Створений ІО уявно розташовується в агресивному та комфортному зовнішніх середовищах з а- та хроматичним графічним та кінестетичним відображенням його модифікацій у них та самого процесу трансформації.

III рівень. 1. Уявне дистанціювання ІО з а- та хроматичним відображенням етапів процесу його трансформації. 2. Уявне дистанціювання ІО у ближнє та віддалене майбутнє з а- та хроматичним графічним та кінестетичним відображенням етапів процесу його трансформації. При цьому відбувається поступова трансформація образів на основі створених, що інтенсивніші по відчуттям від початкових. Подальша робота відбувається саме з ними або ж із попередньо створеними, якщо на якомусь етапі вони починали сприйматись більш активними і позитивними.

Особливо важлива графічна та кінестетична розгортка створених на всіх рівнях ІО. При цьому не тільки уточнюється реальність його існування, але й постійно віднаходяться шляхи власного бачення свого стану та реальності. В нових технологіях також використовуються віртуальні структури, в яких дематеріалізація форми при переході у знакову інформаційну систему призводить спочатку до її схематизації,

спрощення та жорсткості, а потім в процесі контрольованої корекції – до графічного та кінестетичного відтворення у зовнішній реальності.

У середовищі з певним просторовим вирішенням можливе моделювання особистісних особливостей, способу сприйняття дійсності, стилю життя, тобто власного життєвого шляху. Подібним чином впливає власний ІО. При створенні ІО структурується внутрішній психологічний простір і активізується життєвий потенціал. Потрібний час, щоб звикнути до образів, візуалізувати їх і таким чином усвідомити свій стан, своє Я і продуктивно скорегувати його, зменшуючи рівень психоемоційної напруги, яка раніше не сприймалась як і внутрішні, зовнішні проблеми та їх поєднання.

Завдяки ІО, що відображає реальний теперішній стан та при розвитку – майбутній, досягаються закономірності нашого життя, виявляються життєві резерви, що дозволяє коригувати власний стан, стимулювати розвиток і створювати життєву перспективу. ІО – динамічний образ самого себе – дозволяє визначати свій внутрішній стан шляхом активної уяви і візуалізації, зміцнювати і збагачувати наші емоційні ресурси та комунікативні можливості, тренувати здатність до мобілізації життєвого досвіду, розвивати саморегуляцію, зменшувати психоемоційну напругу та оптимізувати життєві стратегії в екстремальних умовах.

Голографічне моделювання з використанням ІО також важлива складова нових реабілітаційних методів образно-асоціативної корекції, ландшафтної образної кінезіотерапії та антистресової програми, створених для профілактики та корекції захворювань серцево-судинної системи, тривожно-депресивних розладів, зокрема у працівників науково-освітньої сфери.

Література:

1. Kris E. Psychoanalytic Explorations of Art. London: Allen and Unwin. 1953. P. 262.
2. Rieland R. 7 Ways Technology is Changing How Art is Made, August 27, 2014, Режим доступу: <http://www.smithsonianmag.com/arts-culture/7-ways-technology-is-changing-how-art-is-made-180952472/>
3. Ball B. Moments of Change in the Art Therapy Process. American Art Therapy Association Annual Conference, St. Louis, Missouri. 2000.
4. Schaverien J. The Revealing Image: Analytical Art Psychotherapy in Theory and in Practice. London&New York: Routledge. 1992.
5. Сісецький А.П. Інтегративний образ у структуруванні внутрішнього простору творчої особистості . Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці. НАОМА. Київ. 2006. С. 79–82.
6. Costa P., McCrae R. Neuroticism, somatic complaints and disease: is the bark worse than the bite? Journal of Personality 55. 1987. 299–316.
7. Riedel M. Freiheit und Verantwortung. Zwei Grundbegriffe der kommunikativen Ethik // Prinzip der Freiheit: (Eine Auseinandersetzung um Chancen und Grenzen transzendentalphilosophischen Dankens). – Freiburg; Munchen: Karl Alber, 1979.– S. 201–222; 225–228.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-31>

СИНЕРГІЯ М'ЯКИХ І ЖОРСТКИХ НАВИЧОК У ПІДГОТОВЦІ АСПІРАНТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сторожук О. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

Зярянюк О. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

Підготовка аспірантів є важливим завданням формування нового покоління науковців в Україні. Висококваліфіковані фахівці мають стати рушійною силою у економічному відновленні та довгостроковій

стійкості країни. Сучасні аспіранти часто працюють на перетині науки, досліджень та практики. Жорсткі навички дозволяють їм глибоко аналізувати дані та використовувати спеціалізовані методи. Але без м'яких навичок, таких як вміння працювати в команді або презентувати результати досліджень, їх вплив може бути обмеженим.

Світові освітні тенденції сьогодні орієнтуються на динамічні концепції сталого розвитку, що передбачають інтеграцію відповідних тем у навчальні дисципліни та створення спеціалізованих програм. Це є важливою складовою підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти, зокрема в межах спеціальності 051 «Економіка». Основний акцент ставиться на формуванні у здобувачів здатності до проведення наукових досліджень, спрямованих на продукування нових знань, розробку механізмів стратегічного розвитку та управління соціально-економічними системами. Це охоплює як макро-, так і мікрорівні, де здобувачі мають самостійно створювати ефективні системи управління різними типами економічних структур, використовуючи як сучасні досягнення, так і класичні підходи економічної теорії.

Крім того, підготовка аспірантів включає формування компетенцій у сфері педагогіки, зокрема, підготовка нової генерації викладачів, які зможуть ефективно передавати ці знання майбутнім поколінням.

Як свідчить зарубіжний досвід, сучасні вимоги до підготовки докторських дисертацій відображають тенденцію до збільшення міждисциплінарних досліджень, розвитку професійних навичок та підготовки до ринку праці. Професійні докторанти, що з'являються в таких країнах, як США, Нідерланди, Великобританія та Австрія, демонструють новий підхід до вищої освіти [1]. Ці програми націлені на вирішення реальних прикладних завдань, часто у співпраці з бізнесом і промисловістю, що дозволяє поєднувати наукові дослідження з практичною діяльністю. Участь у промислових проектах сприяє розвитку співпраці між академічною спільнотою та бізнесом. Це, в свою чергу, підвищує професійний потенціал випускників аспірантури. Кількість таких програм зростає, оскільки вони відповідають потребам сучасного ринку та сприяють більшій інтеграції університетів з економічними та виробничими процесами [1].

Під час відбудови України зростатиме потреба в ухваленні великої кількості складних рішень, що стосуються інвестицій, соціальних реформ, освіти та економічних стратегій. Hard skills (жорсткі навички), такі як кореляційний та регресійний аналіз, дозволяють об'єктивно оцінювати взаємозв'язки між різними економічними та соціальними показниками, що дозволяє ґрунтувати свої висновки на точних даних. Методи соціометрії та ідеографічний аналіз документів сприяють глибокому розумінню соціальних структур та впливів різних факторів

на економіку, що є незамінним для ефективного управління проектами, спрямованими на відбудову інфраструктури, створення робочих місць та покращення соціальних умов. Тестування та біографічні методи допомагають краще зрозуміти потреби та потенціал студентів, що дозволяє розробляти більш персоналізовані та ефективні освітні програми, що позитивно впливатиме на якість підготовки майбутніх науковців та спеціалістів, які будуть залучені до відбудови економіки. Ігрові методи та соціальні експерименти стимулюють креативне мислення та розвиток інноваційних підходів, що необхідно для вирішення складних проблем сучасності.

Розвиток м'яких навичок (soft skills) залежить від регулярної практики та взаємодії в команді. Участь у командних проектах, семінарах і тренінгах сприяє вдосконаленню таких важливих навичок, як комунікація, емпатія, вирішення конфліктів. Розробка освітніх програм, де аспіранти працюють над реальними проектами або кейсами з економіки сприятиме інтеграції технічних знань та умінь працювати в команді, ефективно комунікувати та приймати рішення. Наприклад, економетричні аналізи ринку можна поєднувати з презентацією результатів перед різними стейкхолдерами.

Окремі курси чи модулі, присвячені м'яким навичкам, важливо доцільно реалізувати, до прикладу через воркшопи з публічних виступів, переговорів, управління конфліктами та побудови стратегії. Інтеграція курсів з суміжних дисциплін, таких як психологія, соціологія чи менеджмент, може значно посилити розвиток м'яких навичок. У той же час це дозволяє аспірантам застосовувати жорсткі економічні знання в ширшому контексті. Практичні стажування в компаніях дають змогу аспірантам відчувати, як поєднувати теоретичні знання з практичними навичками, що також розвиває навички адаптації до зміни бізнес-середовища.

Таким чином, оптимальна освітньо-наукова програма зі спеціальності 051 «Економіка» має бути багатогранною, поєднуючи глибокі технічні знання з вмінням працювати в динамічних командах, управляти проектами та комунікувати з різними зацікавленими сторонами.

Література:

1. Проблема підготовки наукових кадрів для інноваційної сфери в Україні. Аналітична записка. URL: <http://surl.li/uzrecu>

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У РОЗВИТКУ
ПРОЄКТНО-КОНСТРУКТОРСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНОЇ ГАЛУЗІ**

Товканець Г. В.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет
м. Мукачево, Україна*

Кирлик В. В.

*аспірант спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»,
кафедра педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет
м. Мукачево, Україна*

Сучасний розподіл праці в галузі інженерної діяльності неминуче веде до спеціалізації інженерів, які працюють переважно у сфері або інженерного дослідження, або конструювання, або організації виробництва та технології виготовлення технічних систем. Базовою складовою будь-якої інженерної діяльності є проєктно-конструкторська діяльність.

Конструювання є процесом розробки конструкції технічної системи з використанням певним чином пов'язаних стандартних і винайдених елементів. Результат конструкторської діяльності матеріалізований у формі дослідного зразка. Проєктування на відміну конструювання пов'язане з науково-технічними розрахунками на кресленні основних параметрів майбутньої технічної системи, її попереднім дослідженням. Продукт проєктної діяльності виявляється у особливій знаковій формі: текст, креслення, графік, розрахунок, модель тощо [2].

Винятковою функцією інженера є інтелектуальне забезпечення процесу створення продукту на основі застосування наукових знань у технічній практиці. На цій підставі, по-перше, спеціальна інженерна освіта визначається як сутнісна характеристика інженерної діяльності і, по-друге, висуваються високі вимоги до інженерної освіти, зокрема у частині формування проєктно-конструкторської компетентності у процесі навчання у ЗВО.

Необхідною умовою успішності проєктно-конструкторської компетентності в інноваційній економіці є оволодіння майбутнім фахівцем сучасними методами проєктування конкурентоспроможних

виробів, що включають розробку альтернативних варіантів, їх аналіз та синтез, прогнозування динаміки та тенденції розвитку об'єкта, уміння користуватися формалізованими моделями тощо [2].

Інженерна освіта, що реалізує міждисциплінарний і компетентнісний підхід, передбачає таку організацію структури та всього освітнього процесу, які націлені на кінцевий результат – якість діяльності випускників, що вимірюється у компетенціях/компетентності. До змісту освіти включаються предмети, що формують компетентності майбутньої професійної діяльності, які мають міждисциплінарний, інтегрований характер, що дозволяє здійснювати підготовку випускників до інженерної діяльності в мінливих умовах професійного середовища [1; 3; 5]. Проєктно-конструкторська компетенція майбутнього інженера – одна із складових у структурі діяльності спеціаліста, де закладається здатність до професійної діяльності, спрямованої на формування інженерного мислення. Такою діяльністю є інженерне проєктування.

Реалізація інженерного проєктування у ЗВО наближає студента до реальної професійної діяльності, робить знання активним, вчить не лише використовувати наявні, а й шукати необхідні для вирішення завдання знання. Багатозначність відповідей, необхідність прийняття послідовних рішень та спостереження результату «в режимі реального часу» різко збільшують інтерес студентів до справи та відкривають простір для розвитку індивідуальності [1]. Розглянемо основні елементи, необхідні для формування проєктно-конструкторської компетентності.

Міждисциплінарність інженерного проєктування сприяє тому, щоб у студента в ході вирішення реального проєктного завдання інтегрувалися всі знання – від філософії та фізики через математику та інформатику до спеціальних дисциплін [1]. Проєктування – основа становлення проєктно-конструкторської компетентності.

Сучасні вимоги передбачають досягнення інтегрованого кінцевого результату освіти, що розглядається як сформованість у випускника ключових компетенцій як єдності узагальнених знань та умінь, універсальних здібностей та готовності до вирішення великих груп завдань – від особистісних до соціальних і професійних, та спеціальних професійних компетенцій, що визначають володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні, готовність до інновацій у професійній галузі [4].

Проєктно-конструкторська компетентність розуміється нами як особистісна, інтегративна, сформована характеристика здатності та готовності випускника (фахівця), що виявляється у проєктуванні, на основі володіння спеціальними проєктно-конструкторськими знаннями та вміннями, використання сучасних технологій та засобів проєктування, обґрунтованого вибору та оптимізації у разі рішень;

врахування швидкої зміни технологій. Адже студент, який займається проектно-конструкторською діяльністю, здатний застосовувати свої здібності у різних ситуаціях та різних сферах діяльності, що підтверджує багатofункціональність, універсальність та надпредметність проектно-конструкторської компетентності/

Багатовимірність проектно-конструкторської компетентності підтверджується застосуванням студентом у проектно-конструкторській діяльності міжпредметних розумових процесів та інтелектуальних умінь. Ця компетентність мобільна, рухлива, варіативна, застосовна в будь-якій ситуації та на будь-якому матеріалі. Таким чином, проектно-конструкторська компетентність є ключовою для інженерної діяльності, що визначає значущість її формування.

Розглядаючи структуру проектно-конструкторської компетентності як єдність її компонентів, ми оцінюємо рівень її сформованості за такими критеріями:

- усвідомлення сенсу проектно-конструкторської діяльності (мотиваційно-ціннісний компонент);
- застосування інженерних знань у вирішенні професійних ситуацій, аргументоване висунування власних думок у вирішенні комунікативно-виробничих ситуацій (когнітивний компонент);
- здійснення проектної та конструкторської діяльності (діяльнісний компонент);
- аналіз та контроль результатів своєї діяльності (рефлексивно-оцінний компонент).

Ці критерії оцінки сформованості проектно-конструкторної компетентності є вихідним моментом для визначення рівнів розвитку даної якості у студентів – майбутніх фахівців інженерної галузі.

У сучасних вітчизняних реаліях змінюється характер вимог до підготовки майбутніх фахівців інженерних спеціальностей, зокрема актуалізується завдання виховання ініціативного професіонала [1], здатного приймати рішення і нести за них відповідальність, працювати в умовах, що швидко змінюються, готового знаходити оптимальний спосіб вирішення завдань, враховуючи умови, ресурси та обмеження – все це на основі наявних фундаментальних знань та досвіду у професійній сфері.

Література:

1. Волобуєва О.Ф. Міждисциплінарні (міжпредметні) зв'язки під час підготовки майбутнього фахівця: психологічний аспект. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Психологічні науки*. 2015. № 1. С. 26–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnprv_pn_2015_1_5.

2. Дерев'янчук О. Розвиток у майбутніх фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей навичок моделювання при виконанні

STEM-проектів. *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*. № 6 (226). 2024. С. 128–141.

3. Коляса П. І. Застосування цифрових технологій у процесі підготовки інженерів-педагогів для реалізації міждисциплінарних зв'язків. *Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньо-наукових програм: виклики, можливості та варіанти впровадження*: зб. матер. II міжнар. конф. (Одеса, 5–6 липня 2021 р.). Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2021. С. 178–181.

4. Корчагіна В.Г. Міждисциплінарний підхід в науково-дослідній роботі студентів. *Розвиток освітньої системи: європейський вектор: матеріали II Міжнародної науково-методичної конференції*. ХНУБА. Харків : ФОП Панов А.М, 2019. С. 72–73.

5. Товканець Г.В., Кирлик В.В. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців інженерної галузі. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів* : збірник тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (18–19 травня 2023 р., м. Мукачево). Мукачево: Вид-во МДУ, 2023. С. 153–154

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-33>

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ НАУКОВЦІВ

Уваркіна О. В.

*доктор філософських наук, професор
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Курята Я. Е.

*доктор філософії
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Проблема підготовки сучасних наукових кадрів у сфері безпеки та оборони залишається найактуальнішою темою в умовах підвищення обороноздатності України для досягнення всебічної переваги над противником. Стримування російської навали було б неможливим без

новітніх наукових розробок, які обумовлені нагальною потребою виконувати завдання із оборони держави, а також для впровадження якісних змін у професійну та наукову культуру військовослужбовців до стандартів євроатлантичного альянсу. Тому відчутні зміни у тематиці наукових розробок та швидкість їх впровадження стали основним маркером останніх років у роботі над дисертаціями для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, які здобувають ступень доктора філософії у технічному науковому напрямку. Серед основних тенденцій можна зазначити посилення євроатлантичної інтеграційної складової, що актуалізує підвищення рівня мовної підготовки, урахування адаптаційних процесів в умовах євростандартизації, розробку найсучасніших, найефективніших засобів для наближення перемоги над ворогом, а також системне формування нової плеяди лідерів-науковців, які «здатні мислити критично та спроможні відповідати на виклики XXI століття» [1, с. 4].

1. Підвищення рівня мовної підготовки. В умовах інтеграційного входження України в європейський простір однією з перспективних тенденцій у питанні підвищення рівня мовної підготовки є запроваджене у 2024 році складання Єдиного вступного іспиту (ЄВІ) з іноземної мови (англійської, німецької, французької або іспанської) як обов'язкова вимога вступу до аспірантури. Володіння іноземною мовою для сучасного науковця вже є необхідною компетентністю для виконання наукового пошуку, для написання наукових публікацій, для комунікації та для перспективного стажування або навчання за кордоном. Особливо слід зазначити, що сьогодні Non-formal education стає мотиваційним щабелем якості освіти у світі та активно розвиває нові підходи, отримання компетентностей, завперш, для праксису. Вільне володіння іноземною мовою надає можливість здобувачам отримати зарубіжний досвід, який зосереджуючись на практичних аспектах, міжнародному та індустріальному партнерствах, системах навчання стає більш адаптованим до потреб сьогодення й об'єктивно актуалізується протистоянням всього демократичного світу агресії РФ та ролі українських науковців у досягненні переваг у п'ятивимірній війні сучасності [2, с. 498].

2. Інтеграція до світового простору. Врахування євростандартів у підготовці нових наукових розробок як сучасна ініціативна тенденція, супроводжується системною адаптацією української науки до вимог світового простору. У складних умовах військового стану українська наука стає більш резильєнтною до викликів сучасності та швидко кумулює в умовах конкурентності. Вплив експоненціальної світової цифровізації інтенційно розширює можливості для впровадження новітніх технологій у всі сфери діяльності людини, але в умовах військового стану все більш зростає необхідність посилення кібердосліджень та підготовці висококваліфікованих кіберфахівців-

науковців. В умовах євроатлантичного вектору політики нашої держави перехід на трансатлантичні стандарти у наукових дослідженнях технічного спрямування вже є основною вимогою до перебудови сектору безпеки і оборони.

3. Формування нової плеяди лідерів-науковців. Відомо, що продуктивна складова науковця стає найефективнішою у колективній роботі. Тому підготовка науковця-лідера, який організує успішне виконання поставлених завдань, залишається актуальним питанням сьогодення. Професійна компетентність науковця, його розумові здібності мають бути основою для формування його морального авторитету у науковому середовищі, який визначається цінностями, етичними принципами та особистісними якостями. Прагнення до постійного вдосконалення, ініціативність, здатність налагодити ефективну комунікацію стають стратегічним фундаментом для формування лідера-науковця та мотивують на досягнення наукових цілей дослідницьким колективом. Особливою сучасною тенденцією у наукових дослідженнях є добросесність і відповідальність за результати пошукових розробок, які без вимогливості до самого себе і рівня організаційної культури неможливо впровадити у сучасну науку і техніку.

Отже, основними сучасними тенденціями наукової діяльності здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти сектору безпеки і оборони стають багатоцільові процеси європейської інтеграції, складовими якої є знання іноземної мови, високий рівень вмотивованості до досягнення наукових результатів, впровадження світового наукового досвіду та безумовне оволодіння лідерськими компетентностями, які складаються у модель “Бути. Знати. Діяти”.

Література:

1. Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України (ОП 1-296) : затв. начальником Генерального штабу Збройних Сил України 22 січня 2024 року. 45 с.

2. Уваркіна О.В., Шевчук О.С., Горнійчук І.В. Неформальна кіберосвіта: сучасне «вікно можливостей». Modern educational strategies under the influence of the development of the information society and European integration : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2024. P. 491–506.

ОСОБЛИВОСТІ ВСТУПУ В АСПРАНТУРУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Філіпович М. Б.

*кандидат історичних наук, доцент
м. Луцьк, Україна*

Війна у країні змушує здійснювати екстрену перебудову всієї економіки, і виключень у даній ситуації не має. Тому і система освіти та підготовки наукових кадрів зазнає значної трансформації. Однак, навіть у такі важкі часи всі управлінські рішення повинні ґрунтуватися на чинному законодавстві. З цією метою з'ясуємо на які законодавчі норми повинна опиратися управлінська система при перебудові системи освіти та науки у воєнний час.

Отже, перш за все, що таке воєнний стан в освіті і його конституційні засади. Згідно Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р., і який регулярно проголошується, в державі і по нині діє воєнний стан [7].

Введення воєнного стану передбачає згідно ст. 1 обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема ст. 53 Конституції України, що кожен має право на освіту. У статті 53 Конституції України вказано, що

***Держава забезпечує доступність і безоплатність** дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах;*

***розвиток** дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання;*

***надання державних** стипендій та пільг учням і студентам.*

Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства [4].

Проаналізувавши дані норми виникає питання – обмеження стосуються якої частини:

- доступності кожному освіті чи безоплатної,
- розвитку...
- надання державних...?

Адже, жодним нормативним документом не було не введено заборони на обмеження права на освіту здобувати у приватній установі за приватні кошти. Однак рішення МОН України за 2024 рік абсолютно

ігнорують цю можливість. Яскравим прикладом є два аспекти: перший – заборона у січні 2024 року проведення вступної компанії щодо вступу в на третій рівень освіти за кошти фізичних та юридичних осіб, які були передбачені правилами прийому 2023 року аб. 2 ст. 1. Розділу XV у якому зазначено, що «Правила прийому до аспірантури (ад'юнктури, творчої аспірантури, аспірантури-стажування) на 2023 рік затверджують вчені ради закладів вищої освіти (наукових установ) як додаток до Правил прийому. Затверджені Правила прийому до аспірантури (ад'юнктури, творчої аспірантури, аспірантури-стажування) діють до набуття чинності Правил прийому на 2024 рік» [6]. Загалом діяльність МОН України у 2024 році характеризується ігнорування вимог частини першої ст. 58 Конституції України у якій передбачено, що «закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи» [4].

Уже в ході вступної компанії МОН України вносилися безпрецедентні зміни у правила прийому, вмотивовуючи це тим, що є потреба воєнного часу, зокрема до Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2024 році, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 06 березня 2024 року № 266 та зареєстрованих у Міністерстві юстиції України зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 14 березня 2024 року за № 379/41724 вносилися зміни відповідно:

- до наказу Міністерства освіти і науки України від 03.06.2024 р. №794 зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10 червня 2024 р. за №874/42219,

- до наказу Міністерства освіти науки України від 13.06.2024 р. №837 зареєстрований в Міністерстві юстиції України 17 червня 2024 р. за № 906/42251,

- до наказу Міністерства освіти і науки України від 24.06.2024 р. №909 зареєстрований в Міністерстві юстиції України 24 червня 2024 р. за № 946/42291.

Ці накази не лише не полегшували ситуацію, а навпаки вносили непорозуміння у ситуацію яка складалася. Такий підхід не сприяв виконанню п. 3. ст. 54 Конституції України передбачено, що «державою сприяє розвиткові науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством».

Відповідно до п. 5. ст. 6 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» дано вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Згідно ст. 8 даного акту визначено 25 видів заходів правового режиму воєнного стану, і жоден з них не обмежує право на освіту.

Окрім того, згідно ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в редакції від 27.02.2024 р. гласить, що «Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в **окремих її місцевостях** у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання **відповідним органам державної влади**, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, *необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності*, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Залишається не з'ясованим питання чи МОН України відноситься до «відповідних органів державної влади»?

Наступним кроком МОН України, який не дотримується конституційних вимог, мотивуючу вимогами воєнного стану, стає наказ МОН № 910 від 24.06.2024 року «Про деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача вищої освіти у 2024 році» згідно з яким вступ, поновлення та переведення на денну контрактну форму підготовки аспірантів з числа осіб, визначених частинами першою, третьою, п'ятою, шостою статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» можливий лише за умови підтвердження відповідного права засобами Порталу Дія або шляхом електронної інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром призовників, військовозобов'язаних та резервістів та ЄДЕБО [5].

При тому у всіх документах, у тому числі і Правилах прийому передбачені різні форми фінансування навчання.

Всі ці зміни впроваджуються на фоні інформаційної кампанії про «ухилянство». Така діяльність формувала дві думки – 1. що це дійсно неприпустимо, як послили виявити бажання вчитися, це точно всі ухиланти без поділу, 2. а чому така тривога – адже не кожен хто зареєструвався стане студентом...чи щось тут не так? Утвердження цієї думки настає коли оголошується третя хвиля складання ЄВІ. Це при тому, що на сайті УЦОЯО вказано, що «із 24 червня до 02 липня понад 245 тисяч зареєстрованих учасників мали змогу пройти єдиний вступний іспит (ЄВІ), результати якого потрібні для вступу на будь-які магістерські програми, а також в аспірантуру» [1], у той час як заступник міністра у червні говорить про неприпустимість такої ситуації, що «цього року претендентів в аспірантуру буде приблизно 140 тисяч, тоді як зазвичай їх 4.5–5 тисяч... і 100 тисяч до

магістратури» і ці цифри, на його думку «говорять про те, що в системі вищої освіти є над чим працювати» [8]. У той же час як повідомляє Центр – вступникам до магістратури та аспірантури цього року буде надана можливість за бажанням пройти єдиний вступний іспит (ЄВІ) під час ТРЕТЬОЇ (спеціально організованої) сесії [2]. Відповідний наказ затвердило Міністерство освіти і науки України. Цю сесію буде організовано для вступників, які не реєструвалися для участі в основній чи додатковій сесії ЄВІ або зареєструвалися, але не взяли в ній участі. Також повторно могли скласти цей іспит ті, хто бажав покращити свої результати й скористатися шансом на вступ до магістратури / аспірантури у 2024 році. Третю сесію ЄВІ проводять за рахунок коштів фізичних та/або юридичних осіб.

Таким чином, особливостями цього року вступу до аспірантури було: скасування додаткового набору на контрактній основі від 11 січня 2024 р.; введення ЄВІ; пресинг – тема ухилинства і спекуляція на кількості поданих заяв; зміна правил прийому у частині переваг іноземна мова-тзнк-іноземна мова; заборона прийому на денну контрактну форму; заборона переведення, поновлення; розподілення державних місць у два етапи.

Література:

1. ЄВІ-2024: результати всіх змін основної сесії вже в кабінетах вступників. <https://testportal.gov.ua/yevi-2024-rezultaty-vsih-zmin-osnovnoyi-sesiyi-vzhe-v-kabinetah-vstupnykiv/>

2. ЄВІ-2024: спеціально організована сесія. <https://testportal.gov.ua/yevi-2024-spetsialno-organizovana-sesiya/>

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

4. Конституція України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Наказ МОН України «Про деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача вищої освіти у 2024 році» № 910 від 24.06.2024 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0945-24#Text>

6. Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2024 році від 06.03.2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-24#Text>

7. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

8. Це рекорд. У МОН назвали вражаючу кількість вступників в аспірантуру у 2024 році. <https://shkola.obozrevatel.com/ukr/news/tse-rekord-u-mon-nazvali-vrazhayuchu-kilkist-vstupnikiv-v-aspiranturu-u-2024-rotsi.htm>

ЕКОНОМІЧНІ СКЛАДОВІ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Хамініч С. Ю.

*доктор економічних наук, професор,
старший науковий співробітник,
Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз;
професор кафедри соціально-економічних дисциплін
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Полякова С. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доктор філософії в філології, учений секретар
Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз
м. Дніпро, Україна*

Науково-освітня сфера відіграє ключову роль у розвитку економіки, формуючи базу для інновацій, технологічного прогресу та створення висококваліфікованої робочої сили. У сучасних умовах, коли економіка все більше залежить від знань, технологій та людського капіталу, взаємодія науки та освіти стає однією з найважливіших стратегій для досягнення сталого економічного зростання. Основні економічні складові науково-освітньої сфери включають такі напрями:

- інвестиції в людський капітал;
- зв'язок між наукою та економікою;
- інновації та технологічний розвиток;
- фінансування науково-освітньої галузі;
- комерціалізація наукових досліджень;
- роль держави у регулюванні та підтримці науки та освіти;
- глобалізація науки та освіти тощо.

Однією з ключових економічних складових науково-освітньої галузі є розвиток людського капіталу. У сучасному світі головною рушійною силою економічного зростання стають знання та навички [1]. Країни, які інвестують у систему освіти та науки, набувають значної конкурентної переваги. Це пов'язано з тим, що висококваліфіковані спеціалісти сприяють зростанню продуктивності праці та підвищенню інноваційної активності.

Інвестиції у освіту приносять довгострокові вигоди як окремих індивідів, так суспільства в цілому. Люди з високим рівнем освіти, як правило, мають більш високі доходи, краще адаптуються до змін на ринку праці та активніші в економічній діяльності. Держави, які підтримують доступну та якісну освіту, в результаті отримують більш конкурентоспроможну економіку, здатну адаптуватися до глобальних викликів.

Наука є найважливішим джерелом інновацій, які, своєю чергою, виступають рушійною силою економічного зростання. Дослідження та розробки стають каталізатором для створення нових технологій, продуктів та послуг, що забезпечує зростання продуктивності та підвищення конкурентоспроможності національних економік. Інвестиції в наукові дослідження мають мультиплікативний ефект: вони сприяють розвитку високотехнологічних галузей, таких як інформаційні технології, біотехнології, енергетика та фармацевтика. Підприємства, що тісно взаємодіють з науковими установами, отримують можливість швидше впроваджувати нові розробки, що дозволяє їм займати лідируючі позиції на світовому ринку. Держави та приватні компанії все частіше усвідомлюють важливість тісного зв'язку між наукою та економікою. Створення наукових парків, технопарків та інноваційних кластерів сприяє інтеграції науки, освіти та бізнесу, що створює потужний економічний ефект. Ці кластери дозволяють не тільки розвивати науку та технології, а й генерувати робочі місця, залучати інвестиції та сприяти розвитку регіонів [2].

Фінансування науки та освіти – це одна з ключових економічних складових, від якої залежить успіх цих сфер. У сучасному світі державне фінансування все частіше доповнюється приватними інвестиціями, а також міжнародними грантами та програмами. Розвиток партнерства між державою та приватним сектором, а також участь міжнародних організацій, таких як Світовий банк та Європейський Союз, сприяє збільшенню обсягів фінансування та підвищенню ефективності його використання. Багато країн розвивають програми підтримки вищої освіти та науки, спрямовані на залучення талановитих студентів та науковців. Важливою частиною такої підтримки є гранти на наукові дослідження, стипендії та програми стажувань, які допомагають не лише розвивати науку, а й інтегрувати наукові відкриття у економічну діяльність. Приватні інвестиції в освіту та науку, особливо у сфері високих технологій, стають все більш значущими. Корпорації зацікавлені у підготовці висококваліфікованих кадрів, а також у розробці нових технологій, що сприяє розвитку нових галузей економіки.

Комерціалізація наукових розробок – це важливий процес, що дозволяє перетворювати наукові відкриття на конкретні економічні блага. Успішна комерціалізація включає патентування винаходів, створення стартапів, заснованих на наукових розробках, та впровадження нових технологій у виробництво. Університети та наукові інститути все частіше стають центрами стартапів та високотехнологічних компаній, що перетворює їх на активних учасників економічної діяльності. Механізми трансферу технологій та співробітництва між наукою та бізнесом дозволяють прискорити процес впровадження інновацій та створювати нові робочі місця, що позитивно впливає на економічний розвиток регіонів. Комерціалізація науки сприяє розвитку міжнародного співробітництва, оскільки компанії та наукові організації шукають партнерів у всьому світі для спільних досліджень та розробок. Це відкриває нові можливості для

експорту технологій та наукових здобутків, що зміцнює позиції країн на світовому ринку.

Держава відіграє ключову роль у створенні умов розвитку науково-освітньої сфери. Воно визначає пріоритетні напрями наукових досліджень, фінансує освітні установи та стимулює наукові дослідження через гранти та субсидії. У сучасних умовах важливість державного регулювання зростає, оскільки науково-освітня сфера пов'язана з довгостроковою стратегією економічного розвитку країни. Багато держав розробляють національні стратегії в галузі науки, технологій та інновацій, спрямовані на підтримку ключових галузей та технологій. Важливою частиною таких стратегій є інтеграція науки, освіти та бізнесу задля забезпечення сталого економічного зростання.

Наука та освіта в сучасному світі стають глобальними процесами. Міжнародне співробітництво, обмін студентами та науковцями, спільні дослідження – це важливі компоненти науково-освітньої галузі, які сприяють зростанню економіки. Глобалізація відкриває нові можливості для країн, надаючи доступ до передових знань, технологій та міжнародних ринків. Програми міжнародних обмінів та стажувань допомагають молодим вченим та студентам отримувати досвід роботи у провідних наукових установах світу, що надалі сприяє розвитку національних економік. Глобальні дослідження та міжнародні наукові проекти дозволяють швидше впроваджувати інновації та розширювати економічні зв'язки.

Таким чином, економічні складові науково-освітньої сфери за сучасних умов є найважливішими драйверами економічного розвитку. Науково-освітня галузь є фундаментом для довгострокового економічного розвитку. Інвестиції в людський капітал, підтримка наукових досліджень та інновацій, комерціалізація наукових розробок та державна підтримка — це ключові економічні складові, які формують основу для майбутнього зростання. У сучасних умовах, коли знання та технології стають головним ресурсом, роль науки та освіти в економіці зростає, а їх розвиток безпосередньо впливає на конкурентоспроможність країн та їхню здатність справлятися з глобальними викликами.

Література:

1. Khaminich S., Heti K. The knowledge economy as a factor for enterprise development in management system. Editorial board of scientific journal «Philosophy, economics and law review» Volume 1, no. 1, 2023, P. 103–115.

2. Хамініч С.Ю., Матвієць М.В. Інституціональне забезпечення інновацій у сучасному вимірі. Маркетинг освіти в умовах глобалізаційних викликів [Текст]: [Монографія] / За заг. ред. проф. Хамініч С.Ю.; Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. – Дніпро.: Вид-во «НоваІдеологія», 2020. С. 100–110.

РОЛЬ НАУКОВОГО КЕРІВНИКА В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Холявко В. В.

*кандидат технічних наук, доцент,
вчений секретар*

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Нині є очевидним, що технологічний прогрес, вдосконалення інформаційних технологій, глобальна конкуренція, стрімкий розвиток наукомістких галузей виробництва, які визначають риси економіки знань, викликають зміни в структурі кваліфікованої праці, інституційних взаємодіях. Це вимагає змін в процесах та процедурах підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, до яких відносяться і доктори філософії.

Зараз ведуться активні дискусії щодо процесів організації навчання в аспірантурі, підготовки дисертації та її захисту. Складність додають щорічні зміни «правил гри», що в умовах активної фази російсько-української війни частіше є демотивуючим фактором, ніж активізатором позитивних процесів.

Відповідно до норм діючого законодавства аспірант фактично має три роки на виконання досліджень, написання публікацій та підготовку дисертації. Останній, четвертий, рік навчання в аспірантурі майже повністю присвячений процедурі захисту дисертації, оскільки можливості захиститися поза терміном навчання згідно діючих документів не існує¹.

Таким чином, правильний розподіл часу планування досліджень, дотримання індивідуального плану наукової роботи аспіранта стає надзвичайно важливим моментом. Тому доцільно проаналізувати питання підготовки докторів філософії за концепцією системного підходу в якій можна виокремити наступні компоненти [1, с. 84–86]: цільовий, змістовний, суб'єкт-суб'єктний та технічний. Зазвичай обговорення кожного компоненту відбувається з позицій організації освітнього процесу на рівні ЗВО чи держави в цілому. Але успішність

¹ Дискусійним залишається питання щодо особливостей реалізації процедур поновлення для захисту дисертації, або повторного вступу до аспірантури, але лише для захисту.

реалізації будь-якого напрацьованого ними рішення залежить не лише від прописаних концепцій та створених умов, а й від дій безпосередніх виконавців, якими є аспірант та його науковий керівник. Саме від наукового керівника залежить чи зможе аспірант вкластися в «прокрустове ложе» термінів та вимог під час роботи над дисертацією.

В контексті цільового компоненту системного підходу для наукового керівника метою участі у підготовці аспірантів є як наявність «наукового помічника» для досліджень, які виконує сам науковець, так і можливість виконати пункти ліцензійних умов щодо підготовки кадрів вищої кваліфікації. Для аспіранта метою аспірантської діяльності є як самореалізація в професійному та кар'єрному плані, так і інтерес та зацікавленість у наукових дослідженнях та їх результатах².

Затвердження теми дисертаційних досліджень аспіранта здійснюється протягом місяця після початку навчання [2, п. 19] та може бути як пропозицією кафедри, так і погодженням теми, запропонованої самим аспірантом. Користуючись змістовним компонентом системного підходу до організації освітньо-наукової діяльності на третьому рівні вищої освіти на кафедрі впродовж формування планів на майбутній навчальний рік доцільно не просто визначати кількість потенційних аспірантів та їх керівників, а й обговорювати напрямки майбутніх досліджень з врахуванням наявної наукової школи (на багатьох технічних кафедрах така існує), діючих грантів, міжнародних договорів, держбюджетної, госпдоговірної та ініціативної тематики. Таке обговорення дозволить уникнути в майбутньому ситуації зі складністю створення разової спеціалізованої вченої ради внаслідок відсутності у співробітників кафедри статей з тематики дисертанта. Та й дослідження здійснюватимуться не лише як «наука заради науки/диплому», а принеситимуть конкретну користь. Для аспіранта зміст його дисертаційного дослідження має бути від початку зрозумілим та прийнятним. До того ж, загальний напрямок наукових розвідок, методика досліджень, орієнтовні риси майбутніх наукових результатів не повинні бути повною «terra incognita».

Знайомство наукового керівника з аспірантом офіційно починається з часу зарахування останнього до аспірантури³. Але суб'єкт-суб'єктні відносини для наукового керівника складаються не лише з взаємодії з аспірантом, а й зі ЗВО. В контактах з аспірантом необхідно

² Не будемо обговорювати «модну» зараз в деяких колах МОНУ теорію про «ухилянтів», хоча доля таких аспірантів також є, і тут задача ЗВО поставити їх в такі умови, за яких вони або таки виконують ОНП, або відраховуються.

³ Хоча деякі ЗВО практикують попереднє представлення дослідницької пропозиції потенційними аспірантами на кафедрі для визначення відповідності запропонованої ним тематики науковій школі підрозділу.

забезпечувати тайм-менеджмент процесу виконання ОНП, «вести» аспіранта впродовж усіх чотирьох років, вимагати та моніторити зворотній зв'язок. В контактах зі ЗВО співробітник вчасно інформує заклад про свої потреби, результати, досягнення та проблеми. Для аспіранта суб'єкт-суб'єктні відносини є основними під час навчання. Запорукою успішного отримання наукового ступеню є постійна співпраця з науковим керівником, вчасне виконання складових індивідуального плану, проведення запланованих досліджень, звітування щодо отриманих результатів.

Перший суттєвим етапом співпраці аспіранта з науковим керівником є формулювання мети та задач дослідження, визначення його предмету та об'єкту. Тут варто акцентувати увагу на часі, необхідному для виконання досліджень. Обмеження у три роки вимагає системного підходу до формулювання теми, мети та задач роботи. Після визначення переліку дисертаційних задач важливо обговорити методологію проведення досліджень, яка має забезпечувати не просто досягнення результату (вимірювання певних величин), а й валідації отриманих значень, тобто виключення помилковості визначення величини. Таким чином комплекс методів дослідження має підбиратися з позицій як вимірювання, так і перевірки/підтвердження отриманих даних. Важливим етапом також є верифікація даних, визначення їх відповідності вимогам, які висуваються до матеріалів, процесів тощо, які застосовуються в умовах експлуатації. Саме обговорення ідеології наукового пошуку, виконання всіх завдань, поставлених перед аспірантом має стати наріжним каменем побудови всієї системи суб'єкт-суб'єктних відносин впродовж підготовки в аспірантурі. В межах дискусії стосовно тематики статей для аспірантів першого року навчання варто зазначити, що обґрунтування вибору матеріалів та комплексу методів дослідження для досягнення мети дисертаційної роботи також може бути темою статті в фаховому виданні. Так само як і результати опрацювання літературних джерел та обробки перших експериментальних досліджень.

Для забезпечення технічної складової системної підготовки аспіранта науковий керівник повинен скласти план комплексу досліджень, виходячи з наявної бази обладнання, можливостей центрів колективного користування при ЗВО, міжнародних проєктів, грантів та доцільності виконання досліджень для досягнення мети роботи. Наукові дослідження неймовірно різноманітні та непорівняні за рівнем складності, тривалості, обсягом підготовки зразків та обробки первинних результатів. І тут роль наукового керівника надзвичайна! Водночас технічна складова виконання ОНП для аспіранта – це та сама «робота своїми руками», за яку так цінується інженерна освіта.

Основна фахова компетенція, яку має набути аспірант полягає в умінні здійснювати всі етапи ланцюжка «виконання досліджень, систематизація – обробка – узагальнення – аналіз результатів, написання статей і презентація отриманих результатів».

Питання підготовки та друку публікацій за результатами дисертаційних досліджень є одним з найбільш обговорюваних в процесі підготовки аспіранта. І в цьому питанні, знову ж, проглядається активна та системна роль наукового керівника. Вміння підготувати статтю є одним з основних компетентностей справжнього науковця. Саме у тісній співпраці з науковим керівником аспірант може навчитися мистецтву чіткого формулювання думки, дотримання правил оформлення тексту, визначення мети статті та іншим премудростям, які в багатьох ОНП криються за короткою фразою «вміння презентувати результати досліджень у наукових публікаціях в українських та міжнародних виданнях».

Щодо участі у наукових конференціях, то зазвичай це прописано в ОНП за якою навчається аспірант та Порядку підготовки добувачів вищої освіти ступеня доктора філософії [2, п.2, п.21]. Науковому керівнику аспіранта варто впродовж першого семестру навчання показати як готуються тези виступів на конференціях, оскільки не всі студенти-магістранти брали участь у таких активностях.

Висновки

Організація та здійснення підготовки здобувачів вищої освіти на третьому рівні з урахуванням системного підходу дозволить забезпечити якість освітнього процесу, досягнення заявлених результатів навчання та підготовку кваліфікованих наукових кадрів. Для забезпечення якісної роботи наукових керівників аспірантів, доцільно проводити методичні семінари-консультації, щодо деталей процесу керівництва. Варто продовжувати інтенсивні консультації з НАЗЯВО та МОН України заради вдосконалення нормативної бази підготовки аспірантів.

Література:

1. Костенко О.В. підготовка дисертації в період воєнних дій як об'єкт наукового вивчення: системний підхід. *Актуальні питання підготовки дисертацій в умовах воєнного стану*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (30 вересня 2023 р., Львів–Торунь). Liha-Pres, 2023. 256 с.

2. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) (зі змінами): Постанова КМУ № 261 від 23.03.2016 р. Доступ за посиланням Про затвердження Порядку підготовки... від 23.03.2016 № 261 (rada.gov.ua)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕДУРИ ЗАХИСТУ ДИСЕРТАЦІЙ: АКЦЕНТИ ТА ПОРАДИ

Холявко В. В.

*кандидат технічних наук, доцент,
вчений секретар*

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

На разі розвинуті економіки світу стоять на порозі переходу від інформаційного суспільства до суспільства знань, ключовим елементом якого є володіння та активне використання нових наукових знань. Саме тому попит на висококваліфіковану наукоємну працю постійно зростатиме. Наука й продукувані нею знання є центральною ланкою забезпечення економічного зростання сучасної держави. В цій парадигмі доктор філософії, як не просто носій знань, а людина, що здатна створювати нові знання є дуже востребуваним. Документальним підтвердженням наявності такої кваліфікації є диплом, саме тому знання щодо порядку дії для його отримання дуже актуальні.

Захист дисертаційної роботи є фінальною процедурою процесу навчання в аспірантурі. Згідно з Постановою КМУ № 261 [1, п. 25] вона має починатися не пізніше ніж протягом 9 місяців до завершення терміну навчання. Для забезпечення вчасної підготовки дисертаційної роботи аспіранту варто дотримуватися індивідуального плану наукової роботи. Додатково з науковим керівником можна створити графік готовності розділів дисертації.

Стосовно готовності роботи до захисту – то згідно з нормативними документами це, в першу чергу, визначає науковий керівник [1, п. 25]. Для верифікації цього доцільно здійснювати до старту процедури захисту дисертації «передзахист» – тобто виступ аспіранта з доповіддю на науковому семінарі кафедри. Це можна робити як окремим заходом, так і в рамках щорічного звітування аспірантів. За результатами такого виступу наукова спільнота кафедри може порадити аспіранту внести якісь корективи до роботи, змінити акценти, або, навіть, тему роботи, доповнити, або, навпаки, зменшити кількість результатів, що виносяться на захист, надати рекомендації щодо формулювання пунктів наукової новизни тощо. Якщо такий виступ буде зроблений на початку четвертого року навчання, то це дозволить аспіранту якісно та в спокійному режимі підготуватися до процедури захисту.

Якщо до терміну подачі дисертації до захисту робота не готова, можна вирішити цю проблему декількома шляхами.

По-перше, аспірант може відрахуватися за власним бажанням, або бути відрахованим за невиконання індивідуального навчального плану. Це доречно робити після останнього звітування, якщо воно заплановане таким чином, щоб аспірант мав 9 місяців для захисту дисертації після поновлення.

По-друге, за наявності поважних причин [2, розділ V, п. 2] аспірант може піти у академвідпустку, протягом якої дороблювати дисертацію (якщо це не вимагатиме виконання досліджень в лабораторіях ЗВО).

По-третє, якщо засідання кафедри, на якому визначалася наукова новизна та практична значимість дисертаційного дослідження вирішить, що недоліки в роботі є невеликими, то аспірант має можливість доопрацювати дисертацію і вийти на захист повторно, але не пізніше ніж за 6 місяців до завершення навчання [1, п. 26]).

По-четверте, можна нічого не робити. Тоді аспірант буде відрахований після закінчення терміну навчання. Згідно Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії [1, п. 29] такі аспіранти можуть повторно вступити на навчання, але щодо можливості повторного вступу на контрактній основі, то на разі діють певні обмеження [3].

В будь-якому випадку, закінчення аспірантом навчання без захисту дисертації є негативним явищем для всіх учасників освітнього процесу, тому варто вживати заходів щодо вчасного попередження та недопущення таких подій.

Сама процедура публічного захисту дисертації є багатоступеневим процесом, загальну схему якого наведено на рис. 1. Основа успішного проходження всіх етапів – чітке розуміння послідовності дій та дотримання термінів їх реалізації.

Одним з важливих моментів є правильний вибір членів разової спеціалізованої вченої ради, виходячи з наявності в них статей з тематики дисертації. Аналіз інформаційної системи НАЗЯВО показує, що більшість зупинок МОН України дії РСВР стосувалося саме невідповідності праць членів ради тематики дисертації аспіранта. Пропозиції щодо складу РСВР напрацьовуються на кафедрі, де навчається аспірант консенсусним рішенням наукового керівника, завідувача кафедри, гаранта ОНП. Також можна залучати до обговорення й інших фахівців.

дисертацій, захищених в науковій установі/ЗВО лежить саме на тих фахівцях, які підписали висновок про наявність в роботі наукової новизни та практичної значимості отриманих результатів.

Після отримання висновку про наукову новизну та формування повного пакету необхідних документів, аспірант подає заяву голові Вченої ради ЗВО/наукової установи про створення РСВР для захисту його дисертації. Після внесення всієї необхідної інформації до інформаційної системи НАЗЯВО, аспірант отримує номер своєї ради та може починати створення картки дисертації в УкрІНТЕІ. Це довгий багатокроковий процес, протягом якого необхідно бути дуже уважним і заповнювати всю необхідну інформацію без помилок та пропусків.

Стосовно безпосередньо публічного захисту дисертації, то варто порадити дотримуватися мови захисту, опонентам та рецензентам не затягувати свої виступи, оскільки вся інформація оприлюднена на офіційних ресурсах і є у відкритому доступі, тому немає потреби зачитувати весь текст відгука чи рецензії, а аспіранту структурувати відповіді на зауваження членів РСВР.

Загальний час на здійснення усього процесу захисту може коливатися від 5 до 8 і більше місяців, залежно від часу, який витратиться на етапи, тривалість яких не регламентована.

Висновки. Базуючись на досвіді майже двох сотень захистів докторів філософії, проведених в КПІ ім. Ігоря Сікорського можна зробити висновок, що уважність всіх учасників процесу до деталей, обізнаність аспіранта, наукового керівника та членів РСВР щодо відповідних норм законодавства дозволяє успішно та вчасно захистити дисертацію та отримати диплом доктора філософії.

Література:

1. Постанова КМУ № 261 від 23.03.2016 р. «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) (зі змінами). Доступ за посиланням Про затвердження Порядку підготовки... від 23.03.2016 № 261 (rada.gov.ua)

2. Наказ МОН України № 134 від 07.02.2024 «Про затвердження Положення про відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, та надання їм академічної відпустки». Доступ за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0509-24#n17>

3. Наказ МОН України від 24.06.2024 № 910 «Про деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача вищої освіти у 2024 році». Доступ за посиланням: Про деякі особливості набуття та... | від 24.06.2024 № 910 (rada.gov.ua)

4. Постанова КМУ №44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Доступ за посиланням Про затвердження Порядку присудження... від 12.01.2022 № 44 (rada.gov.ua)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-38>

**СОЛОСПІВ «РОЗВИВАЙСЯ ТИ, ВИСОКИЙ ДУБЕ»
ЯКОВА ЯЦИНЕВИЧА НА СЛОВА ІВАНА ФРАНКА
ЯК ОНОВЛЕННЯ РЕПЕРТУАРУ СОЛІСТІВ-ВОКАЛІСТІВ
ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ**

Чамахуд Д. В.

*викладач циклової комісії методики музичної освіти
та вокально-хорової підготовки,*

викладач кафедри музичного мистецтва

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

м. Луцьк, Україна

аспірантка IV року навчання кафедри історії української

музики та музичної фольклористики

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського

м. Київ, Україна

Оновлення та постійне осучаснення музичного репертуару мистецьких колективів та здобувачів освіти третього рівня, які навчаються за спеціальністю «Музичне мистецтво», завжди є актуальною проблемою. Особливо важливим у часи воєнного стану стає повернення із забуття музичних композицій талановитих українських митців, імена яких були несправедливо забутими. Серед таких постатей – композитор, диригент, фольклорист, педагог, громадський діяч Яків Яциневич (1869–1945). Відомості та нотні матеріали композитора досі знаходяться у різних архівах України.

Серед різноманітних жанрів творчої спадщини Я. Яциневича важливе місце займають солоспіви. Для музичного аналізу та аналітичного осмислення у дослідженні обираємо солоспів «Розвивайся ти, високий дубе» на текст вірша І. Франка, збережений у

рукописному вигляді в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ).

Солоспів написаний орієнтовно у період проживання композитора в Одесі (1925–1930). Точної дати створення піснеспіву для сопрано або тенора у супроводі фортепіано не відомо. Проте, завдячуючи збереженням на рукописі штампам, можемо обмежитися приблизним періодом та виявити важливу інформацію з історії виконання твору. Йдеться про дві постанови Вищого Музичного Комітету Відділу Мистецтв УПО НКО УСРР у місті Харкові щодо виконання згаданої композиції Я. Яциневича. Спочатку твір до виконання було дозволено, про що свідчить закреслений червоним кольором штамп на звороті рукопису від 28 квітня 1928 р. [1, арк. 1зв.]. Проте невдовзі 22 липня 1930 р. поруч з назвою композиції з'явився новий штамп тієї ж державної структури – «до виконання не дозволяється» [1, арк. 1].

Раптова заборона виконання солоспіву пов'язана, очевидно, із патріотичним змістом поезії І. Франка – вірш, написаний у 1883 р. у період створення поезії «пророцтва і бунту», увійшов до збірки «З вершин і низин». У поезії прямо оспівується одвічну міцність і мужність українського народу («розпадуться пута віковії», «Україна встане»), прагнення до територіальної цілісності держави («щезнуть межі», «одна, нероздільна»). Тому не дивно, що згодом вірш поета з міркувань політичної цензури було виключено із величезного видання творів І. Франка у п'ятдесяти томах 1989 р. Для музичного оформлення з десяти строф вірша Я. Яциневич обрав вісім, випустивши сьому і восьму строфи, які не змінюють образного змісту вірша (таблиця 1). Усі строфи поезії композитор розділив на дві частини, які навіть позначив у нотному тексті літерами А і Б. Кожна частина звучить двічі, об'єднуючи по дві строфи вірша, а також чергується з наступною. Таким чином, утворюється двічі повторена двочастинна форма А – Б – А – Б з повторенням кожної з них. Частини витримані у формі періоду з двох речень з повторенням останнього (4+4+4 такти) та змінюються залежно від образно-емоційного настрою і змісту слів, контрастують тонально.

Таблиця 1

Порівняння розподілу тексту вірша у солоспіві «Розвивайся ти, високий дубе» Я. Яциневича із першоджерелом І. Франка

Розподіл на строфи у вірші І. Франка	Назва частини у солоспіві Я. Яциневича	Розподіл на розділи у солоспіві Я. Яциневича
<p>Розвивайся ти, високий дубе, Весна красна буде! Розпадуться пута віковії, Прокинуться люди.</p>	Частина А	<p>Розвивайся ти, високий дубе, Весна красна буде! Розпадуться пута віковії, Прокинуться люди. Розпадуться пута віковії, Тяжкі кайдани, Непобіджена злими ворогами Україна встане.</p>
<p>Розпадуться пута віковії, Тяжкі кайдани, Непобіджена злими ворогами Україна встане.</p>		<p>Встане славно мати Україна, Щаслива і вільна, Від Кубані аж до Сяну-річки Одна, нероздільна. Щезнуть межі, що помежували Чужі між собою, Згорне мати до себе всі діти Теплою рукою.</p>
<p>Встане славно мати Україна, Щаслива і вільна, Від Кубані аж до Сяну-річки Одна, нероздільна.</p>	Частина Б	
<p>Щезнуть межі, що помежували Чужі між собою, Згорне мати до себе всі діти Теплою рукою.</p>	Частина А	<p><i>Текст відсутній</i></p>
<p>Діти ж мої, діти нещасливі, Блудні сиротятя, Годі ж бо вам в сусід на услужі Свій вік коротати!</p>		
<p>Піднімайтесь на святе діло, На щирю дружбу, Та щоби ви чесно послужили Для матері службу.</p>		
<p>Чи ще ж то ви мало наслужились Москві і ляхові? Чи ще ж то ви мало наточились Братерської крові?</p>		

Розподіл на строфи у вірші І. Франка	Назва частини у солоспіві Я. Яциневича	Розподіл на розділи у солоспіві Я. Яциневича
Пора, діти, добра поглядати Для власної хати, Щоб газдою, не слугою Перед світом стати!"		
Розвивайся ти, високий дубе, Весна красна буде! Гей, уставаймо, єднаймося, Українські люди!	Частина Б	Розвивайся ти, високий дубе, Весна красна буде! Гей, уставаймо, єднаймося, Українські люди! Єднаймося, братаймося В товариство чесне, Хай братерством, щирими трудами Вкраїна воскресне!
Єднаймося, братаймося В товариство чесне, Хай братерством, щирими трудами Вкраїна воскресне!		

Початковий короткий одноктний фортепіанний вступ на тонічному акорді *a-moll* налаштовує на сприйняття звучання солоспіву. Мелодія **першої частини А** (1–2, 5–6 куплети), розпочинаючись квартовим стрибком по тонічних звуках тональності, безпосередньо підкреслює авторський задум виконання солоспіву, про що свідчить композиторська темпова позначка «маршовою ходою». Метро-ритмічна чіткість, часта поява домінантового звуку у партії соліста закріплюють зміст поезії. Закличні висхідні інтонації першого речення у *a-moll* врівноважуються низхідним напрямком руху у другому реченні з коротким відхиленням у *C-dur*.

Чотири акорди фортепіанного вступу перед початком **другої частини Б** (3–4, 7–8 куплети) затверджують нову тональність *C-dur*. Відповідно до змісту нового куплету, у якому висловлено надію на швидку перемогу України («встане славна мати Україна», «щезнуть межі, що помежували»), змінюється настрій, а початкові квартові ходи мелодії звучать ще більш переможно. Незважаючи на контрастний тональний і ладовий нахил, завдяки повтореному початковому фрагменту мелодії досягається єдність солоспіву (прикладі 1, 2). У другому реченні частини партія соліста розвивається та переміщається до звуку «соль» другої октави.

Приклад 1.
Я. Яциневич. Солоспів «Розвивайся ти, високий дубе» на слова
І. Франка (перша частина, тт. 1-5)

Маршовою ходою *And^f*

1. Роз-ви-вайся ти, високий ду-бе, вес-на краса бу-де!
 2. Розпаду-ться пу-та ві-ко-ві-ї, тя-жкі-ї кай-да-ни,

Фортепіано

Приклад 2.
Я. Яциневич. Солоспів «Розвивайся ти, високий дубе» на слова
І. Франка
(друга частина, тт. 14-18)

3. Вста-не сла-ва ма-ти Украй-на, ща-сли-ва і віль-на,
 4. Ше-зуть ме-жі, що по-ме-жу-ва-ли чу-жі мі-ж со-бо-ю,

Ф-но

Фортепіанна партія солоспіву, з одного боку, виконує функцію підтримки мелодії соліста, саме тому у партії правої руки часто дублюються мелодичні звуки, а у лівій витримано гармонічну опору довгими звуками. Разом з тим, в партії інструменту з'являються прохідні звуки, додаткові акорди, терцієві та секстові підголоски, які збагачують фактурне звучання солоспіву.

Таким чином, камерно-вокальна творчість Я. Яциневича, зокрема солоспів «Розвивайся ти, високий дубе» на вірш І. Франка, може стати яскравою частиною виконавського репертуару солістів-вокалістів третього рівня освіти.

Література:

1. Яциневич Я. М. Розвивайся ти, високий дубе : солоспів для високого голосу на сл. І. Франка : Ноти. *IP НБУВ*. Ф. 50. Спр. 1463. Арк. 1–1зв.

**ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
АСПІРАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Шевчук О. М.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного
права та адміністративної діяльності*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Сучасні умови потребують від фахівця юридичної наукової сфери не лише високого рівня професіоналізму, але й наявності постійної його готовності збагачувати й оновлювати свої наукові знання, й практичні уміння [1, с. 349]. Одним із основних напрямків модернізації системи підготовки аспірантів закладів вищої юридичної освіти є утвердження високого статусу доктора філософії 081 «Право» на основі постійного особистісно-професійного розвитку та формування професійної культури. Вивчення наукової юридичної літератури засвідчує, що проблема розвитку професійної комунікативної компетентності аспірантів закладів вищої юридичної освіти досліджена недостатньо.

У Концепції розвитку юридичної освіти визначено, що метою юридичної освіти – це формування компетентності, необхідної для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання різних суспільних відносин. Здобувачі юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, будучи відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів [2].

Актуальність проблеми професійної підготовки фахівців, у тому числі аспірантів юридичного напрямку, окреслена в Національній доктрині розвитку освіти в Україні (2002), у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, в Законі України «Про вищу освіту» (2014), Національній програмі правової освіти населення (2001), «Концепції розвитку вищої юридичної освіти в Україні» (2009), у спеціальному законодавстві (Закони «Про прокуратуру» (2014), «Про судоустрій і статус суддів» (2010), «Про

адвокатуру та адвокатську діяльність» (2012)), деонтологічних кодексів, що регламентують діяльність юристів [3, с. 5].

А також порядок професійної підготовки фахівців, у тому числі аспірантів юридичного напрямку, окреслена у підзаконних нормативно-правових актах зокрема у постанові Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», у постанові Кабінету Міністрів України «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження, ступеня доктора філософії». У приписах Наказів МОН України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та МОН України № 1220 від 23.09.2019 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» а також МОН України № 910 від 24.06.2024 року «Про деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача вищої освіти у 2024 році» тощо.

Вивченням процесу формування компетентностей у процесі навчання займаються й такі міжнародні організації, як Організація Європейського Співробітництва та розвитку, ЮНІСЕФ, Рада Європи, ЮНЕСКО тощо. Так, на у документах Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI), поняття «компетентність» слід визначати як можливість кваліфіковано та ефективно проводити діяльність, виконувати певні завдання тощо. Також зазначається, що до складу компетентності входять теоретичні знання, практичні навички й досвід, поєднання яких дозволяє фахівцеві шляхом виконання певних функцій досягати і дотримуватися визначених стандартів у професійній діяльності [4].

На думку Г. Х. Яворської, ознаками професії юриста є: (1) служіння громадянському суспільству та правовій державі, тобто його діяльність має, найперше, суспільну спрямованість; (2) служіння закону: у своїй діяльності юрист постійно обмежений рамками закону, вже під час планування своєї праці він співставляє свої дії з нормами чинного законодавства; (3) справа із соціальними аномаліями, відхиленнями від норм, «хворобами» у суспільстві; (4) творчість в діяльності, якої вимагає постійний пошук істини. В літературі зазначається, що професію юриста належить до системи «людина – людина», а поняття професійної компетентності пов'язане з успішністю, ефективністю та продуктивністю діяльності, яку юрист виконує [5, с. 135].

Зошій І. В. вважає, що професійна компетентність юристів – це якісна інтегральна характеристика особистості фахівців, що визначає їх

підготовленість та спроможність до виконання професійних функцій у юридичній сфері, прийняття оптимальних рішень із використанням професійних знань, умінь, навичок і досвіду для отримання необхідного результату [6, с. 9]. А. Мудрик та О. Кихтюк, професійно-компетентну особистість юриста розуміють як інтегральну сукупність певних психологічних властивостей та рис, які є необхідними для ефективного виконання професійної діяльності. Сукупність цих рис і властивостей утворюють професійні знання, уміння, навички й професійно важливі якості особистості. Саме вони визначають результативність професійної діяльності та дають змогу особистості реалізувати себе як професіонала [7, с. 93].

У структурі комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії у загальному підході розрізняють чотири компоненти [8, с. 170]. Вищенаведені компоненти охоплюють майбутніх докторів філософії за спеціальністю 081 «Право», а саме: мотиваційно-ціннісний (сукупність мотивів, адекватних цілям та завданням комунікативної діяльності – мотивація до комунікативної діяльності, спрямованість на гуманістичне спілкування, потреба до комунікативного самовдосконалення); когнітивний (сукупність знань про сутність і особливості спілкування взагалі та професійного зокрема, знання про стилі спілкування, зокрема про особливості власного комунікативного стилю); діяльнісний (сукупність комунікативних умінь – організаційно-управлінські, перцептивно-рефлексивні, експресивні); особистісно-емоційний (сукупність особистісних якостей, які визначають позицію і спрямованість аспірантів як суб'єктів комунікативної діяльності, а також емоційний прояв цих якостей – здатність до рефлексії, емпатія, контактність, спостережливість, стресостійкість) [8, с. 170].

Література:

1. Шевчук О.М. Професійна комунікативна компетентність студентів закладів вищої юридичної освіти: науково-термінологічний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 348–351. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/81>
2. Концепція розвитку юридичної освіти. URL. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>
3. Семенов, О. М. Насіленко Л. А. Професійна комунікативна підготовка майбутніх юристів: теорія і практика: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 324 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. К. : «К.Е.С.», 2004. 112 с.

5. Яворська Г. Х. Педагогіка для правників: навчальний посібник. 2004. Київ, Знання. 335 с.

6. Зошій І. В. Психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів: дисерт. ...канд. псих. наук за спец.:19.00.07. Національний університет «Острозька академія», Острог, 2018. 289 с.

7. Мудрик, А. Кихтюк, О. До питання професійної компетентності юриста. *Психологічні перспективи*. 2020. С. 83–100. 10.29038/2227-1376-2020-35-83-100.

8. Лебідь, О. Волкова, Н. Формування комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії в умовах аспірантури. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія. Педагогічні науки*;2(20). С. 168–179.

МАТЕРІАЛИ
ІХ/5 МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

ТРЕТІЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

15–17 листопада 2024 року

с. Світязь Шацького району Волинської області, Україна

Підписано до друку 01.11.2024. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,84. Тираж 100. Замовлення № 1124-78.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»

79000, м. Львів, вул. Технічна, 1

87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44

Телефон: +38 (050) 658 08 23

E-mail: editor@liha-pres.eu

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6423 від 04.10.2018 р.